

Mladika

9/1998

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

I 117 986 1998

99801492,9

COBISS

november 1998 - Spedizione in a.p. art. 2 comma 20/c legge 662/96
Filiale di Trieste - novembre 1998

L. 5000

MLADIKA 9

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XLII. 1998

KAZALO

Ne samo praznično razmišljanje ob petdesetletnicah	217
Erik Dolhar: Izlet na zasneženi Čaven in Mali Golak	218
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	219
Drago Štoka: "Pred petdesetimi leti smo sem prišli..."	221
Milan Gregorič o Istri	222
Saša Martelanc: Ptice morajo letati visoko	224
Ciril Velkovrh: Spomini na moja srečanja z Lojzetom Ambrožičem	227
Tomaž Pavšič: Guillaume Apollinaire	229
Bruna Ciani Štekar: Ljubezen do sebe, I.	231
Mag. Rozina Švent: Igo Gruden	233
Bruna Pertot: Pinus pinea	236
Ivo Jevnikar: Tigrovec in padalec, I.	238
Miša Shaker: Pesmi	241
Antena	243
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Rajko Cibic)	250
Ocene: Knjige: Zaustavljeni David; M. Zadnikar: Preden odidem (M. Jevnikar); S. Verč: Skrivnost turkizne meduze (N. Zaghet); H. Kronsteiner: Mati in enajst otrok; M. Waltritsch: Slovenske zadružne banke (M. Jevnikar); Ob drugi izdaji F. Speliča (A.R.); M. Grego - Ž. Gruden: Beneška Slovenija (M. Jevnikar); Razstave: Shalom Trst (Magda Jevnikar)	251

Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh

Priloga: RAST 123-98

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
E-mail: urednistvo@mladika.com
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 5.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 14470348 - Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo 40.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tujih valutah), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk in fotostavek:
"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

ŠE O DRAGI IN ODMEVIH NANJO

Spoštovani gospod urednik!

Udeležujem se študijskih dni v Dragi vse od njihovega začetka. Vsako leto sem kaj pozitivnega odnesel domov, tako tudi letos. Kar me je letos motilo, če sem iskren, je bila hrupna kontestacija, naperjena proti prof. Jožetu Pirjevcu. Ne vem, če si jo je zaslužil v tisti obliki, kljub temu, da je svoje dni - kot zgodovinar - pel slavo in hvalo tako Kardelju kot Titu. A to je stvar njegove vesti in njegovega poštenja, ne pa množice v Dragi, ki je pozabila tudi na njegove pozitivne strani in pisanje.

Torej letošnja Draga, tudi Pučnikovo predavanje, je bila zame nekaj pozitivnega. Zato sem z zaprepaščenjem bral v Iskri (glasilu tukajšnjih tržaških komunistov, zdaj Cossuttovcev!) 25. 9. letos strašen napad na Drago in predavatelje na njej in na kraj, kjer se "že desetletja zbirajo jezni ljudje". In obmetavanje s klerikalizmom vseh, kar tja v slepo in zgodovinsko neutemeljeno. Nekaj primerov? Tako, da se malo nasmejemo pač.

"Nismo še taki, kakor bi 'jezni ljudje' hoteli. Slovenija... še ni Rodezija... država po merilu in obličju ljubljanskega škofa in metropolita Rodeta in njegovih pristašev, za katere lahko uporabljamo staro definicijo klerikalcev."

"...srečanje zamejskih klerikalnih izobražencev..."

"...kam bije srce zamejskih klerikalcev..."

"Zamejski klerikalni izobraženci..."

"Drobniče pa pošljimo v Rodezijo..."

Jojmene, kakšne kominformistične psovke! In vendar je bilo za časa kominforma Stojanu Spetiču in Sergiju Lipovcu le nekaj let! Kje sta se vendar navzela takega strupa, in to še kot otroka?!

Glede klerikalizma, že ker to besedo kot psovko stalno uporabljata v zvezi z letošnjo Drago, pa tole:

klerikalizem je boj za oblast, in to za vsako ceno, tudi izkoriščajoč vero v ta namen. Spetič in Lipovec tudi po svoje izkoriščata vero v boju za oblast, komunistično vero pač. In v tem boju za oblast sta pravkar zapustila Bertinottijevo stranko in se opredelila za Cossuttovo, v kateri bo njih zastopnik Cuffaro imel tudi podtajniško mesto v vladi. Če ni to klerikalizem! Čeprav rdeče barve.

Na koncu pa še to: ne vem, zakaj jo "Iskra" ima z Rodezijo in prebivalci te države v Afriki. Raje kot da se norčuje iz te države, naj pomisli na njih lakoto in uboštvo.

Pa ne, da so senatorske ugodnosti in stalna plača na RAI Spetiča tako zaslepile, da ne ve več, kaj je revščina in pomanjkanje? Če je tako, kaj se potem še gre in čemu komunizem-komunizem v udobnem naslanjaču?

T.G.

PS: Rodezija je eksistirala do leta 1963, torej je že nekaj desetletij ni več. Sedaj je tam država, ki se imenuje Zimbabve. Toliko našemu senatorju v pokajo v geografski poduk.

SLIKE NA PLATNICI: Predstavitev zbirke Ferruccia Jakomina pri Sv. Antonu; mešani pevski zbor iz Sel v novi štivanski cerkvi; Sapramiška v dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu; spomenik Ivanu Rudolfu v Podnanosu (foto Maver in Rudolf).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Lilijana Filipič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Ester Sferco, Tomaž Simič, Breda Susić, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Miha Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Ne samo praznično razmišljanje ob petdesetletnicah

Že površna analiza dogajanja med Slovenci v Italiji opazovalcu pokaže, da se velik, morda celo pretežni del našega kulturno-prosvetnega življenja dogaja v znamenju proslav preteklosti, največkrat spominjanja raznih obletnic, pa naj gre za dan smrti našega največjega literarnega genija Prešerna ali za leto ustanovitve krajevne-ge prosvetnega društva, pevskega zbora, športnega združenja ipd. Razumljivo je, da so zlasti zadnja štiri leta razmeroma nabita s pomembnejšimi obletnicami. Leta 1995 je bilo namreč točno 50 let od konca druge svetovne vojne in osvoboditve in torej od ponovnega začetka slovenskega svobodnega in organiziranega kulturnega in političnega delovanja na Tržaškem in Goriškem. V letih od 1995 do danes se torej vrstijo številne 50-letnice, med katerimi najbrž nobena ni zanemarljiva, kajti če je neka ustanova preživela polstoletno dobo, je že to znak, da je v sebi imela neko življenjsko silo in da je v naši skupnosti odigrala določeno vlogo.

Toda kaj pa današnji trenutek in prihodnost? Proslavljanje obletnic je po definiciji obrnjeno nazaj, v preteklost. Včasih so proslave obletnic res take: eno samo neživljenjsko ponavljanje gesel izven časa in prostora. So pa lahko proslave tudi drugačne, saj je vsako spominjanje lahko istočasno tudi razmislek o sedanjosti, vsaka prireditev pa priložnost, da pride do izraza ustvarjalnost današnjega časa. Toda to ne velja v vseh razmerah enako. V obdobjih življenjskega zagona ideali "starih" v nekem smislu osmišljajo stremljenja "mladih", v obdobjih dekadence pa utegne isto spominjanje učinkovati zgolj nostalgичno ali celo zaviralno v smislu objokovanja starih časov ali obujanja idej, ki so preživele.

Trezen pogled na stanje naše narodnostne manjšine nam pove, da prej omenjene 50-letnice žal ne sovpadajo z obdobjem rasti našega kulturno-prosvetnega življenja, ampak z obdobjem zastoja. Kriza je sicer širša in se na najbolj dramatičen način kaže na številu učencev na slovenskih šolah. Toda nekaj se je zlomilo tudi med odraslimi. Skromen obisk na kulturnih prireditvah, predavanjih, napol prazno gledališče, ozek krog poslušalcev na instrumentalnih in vokalnih koncertih, vedno večje vrzeli v klopih pri nedeljskih službah božjih, hiranje cerkvenih pevskih zborov, neprodane knjige in revije v knjigarnah: to so očitna dejstva, značilna tako za narodno-katoliško kot za laično-levičarsko okolje, pred katerimi si ne moremo več zatiskati oči.

A saj si jih pravzaprav ne zatiskamo. O čem drugem se skoraj ne pogovarjamo. Le vzroke krize vidi vsak drugje in pot iz nje si tudi vsak zamišlja po svoje. Zato bi se bilo treba najprej obvarovati pred skušnjavo, da bi vsak izmed nas še naprej meni nič tebi nič hodil po dosedanji poti v zmotnem prepričanju, da so vsega vsekakor krivi le drugi, naj si bo "nasprotniki" zaradi zgrešenih izbir, naj si bo prijatelji zaradi njih "lenobe" ali česa drugega. Morda pa ravno kulturno-prosvetni delavci ne znamo prisluhniti realnosti, ki nas obdaja, in zato dan za dnem izgublamo stik z njo.

Druga skušnjava, v sedanjem trenutku zelo značilna za naš prostor, je skušnjava tarnanja ter negovanja utvare, da je mogoče obnoviti stanje, ki je bilo nekoč. Ne gre le za objokovanje časov komunistične Jugoslavije med našimi levo opredeljenimi ljudmi, tudi v naši krščanski skupnosti je čutiti, čeprav v zabrisani obliki, neko nostalgijo po časih, v katerih je imela katoliška Cerkev neke institucionalno zajamčene privilegije. Na tem, v preteklost obrnjenem pogledu seveda ne moremo graditi bodočnosti. Vrednote, ki jih ponujamo drugim, so verodostojne le, če pluralnost in raznolikost naše družbe najprej sami prepričano sprejemamo kot bogastvo za vse, tudi za nas.

Na tretjem mestu je spoznanje, da rešitve iz krize ne prinaša hiperaktivizem, ampak sposobnost narediti korak nazaj v globino, k izvirom. Tako ni naključje, da se sodobna laična filozofija vrača k predsokratikom, krščanska pa k cerkvenim očetom. Tudi naša naloga je, ob spoznanju, da s svojim delom in trudom ne pritegnemo večjega kroga ljudi, da ponovno razmislimo o osnovnih, izvornih razlogih našega obstoja in delovanja, a ne v obliki ponavljanja gesel, ampak v smislu odkrivanja novih pomenov in vrednot.

Spomin na osrednjo obletnico teh dni, na petdeseto obletnico ustanovitve Slovenske prosvete, lahko zastavimo tudi v tem smislu, namreč kot ponovni razmislek o osrednjih treh vrednotah, ki so navdihnile njen nastanek, slovenstvu, krščanstvu in demokraciji, in njih pomenu v našem času in prostoru. Mar ni to izjemen izziv za tretje tisočletje?

Izlet na zasneženi Čaven in Mali Golak

Erik Dolhar

Nepričakovano smo več ur gazili po snegu

Kako izkoristiti edino prosto nedeljo v zimskem mesecu lahko postane problem, če na to nisi preveč navajen. Učenje tečajnikov na snegu je odpadlo zaradi pomanjkanja osnovnega belega pripomočka. "Kaj če bi šli v nedeljo hodit?" predlagam prijateljem. "Ne vem, gremo na Snežnik, na Slavnik, ali enostavno na Nanos," ponudim prijateljem iz Barkovelj, ki ljubijo planine in sprehode v naravi. "Zakaj pa ne bi šli na Čaven?" odvrne sovrstnik Robert. Dobra ideja! Na Čavnu res ne vem, če sem že bil, in če se je to že zgodilo, sem bil verjetno še kratkohlačnik. Problemov s snegom ni, ker ga enostavno ni, si mislimo, saj če ga ni na nanoškem grebenu, ga ne bo niti na zahodnem nadaljevanju njegove gorske skupine...

Tako se v hladnem jutranjem soncu srečamo na Opčinah, kjer v štirih posedemo v en avtomobil, tako da bo izlet v dobri družbi še prijetnejši. Po krajši planoti se odpeljemo do Kobdilja pri Štanjelu, tu pa zavijemo v Vipavsko dolino. Vozimo se mimo Vipave in Ajdovščine, kjer jo mahujemo desno v hrib proti Predmeji. Gorska cesta se vije pod naravnimi, v skalo vklepanimi tuneli. Ustavimo se na Predmeji, čeprav bi na Čaven lahko že kake tri ure hodili tudi iz doline. V mislih pa imamo drugo, krožno varianto: šli bomo najprej na Čaven, od tu do zavetišča pod Malim Golakom, na njegov vrh, nato pa nazaj do Predmeje.

Od križišča, ob katerem je posejanih nekaj hišic, krenemo strmo levo po prvem grebenu, polni volje, ki nam jo je verjetno dal požirek domačega žganja. Cesta je kopna, strma steza pa popolnoma zasnežena, kar že vzbudi prve komentarje: "Kako je bila tista, da ne bo snega?"

Že ob samem začetku izleta čutim noge, saj prijatelji nastavijo hiter tempo, ki ga moji povsem netrenirani tricepsi niso več navajeni. Med dokaj strmim začetnim vzponom, ki delno spominja na Komarčo, čeprav še zdaleč ni tako naporen, ali na stezo do Krnskega jezera, tako ne uživam sicer prekrasne idilične zimske narave. Ko gazim po snegu že popolnoma poten in sopihajoč za prijatelji, si skušam predstavljati, s kakšnimi občutki so po teh poteh hodili partizani, ki so se tu skrivali pred okupatorjem. Med njimi je bila tudi mlada

mamina sestrična, ki je leta 1942 padla pod italijansko kroglo prav na obronkih Čavna. Njeno truplo so našli šele pozno spomladi, saj v tukajšnjih zavetnih predelih mase snega vztrajajo skoraj zmeraj vse do maja. Njeni tovariši so jo identificirali le zato, ker je v listnici imela sliko sestre Radenke... Ko se mi misli pretakajo po tistih krvavih letih, me prijatelj, ki hodi pred mano, vpraša, kako se počutim. Odvrnem mu, da ne preveč dobro, ko pa mi on suflira, naj pomislim, kako so po teh stezah hodili slovenski borci, kar obstanem, saj je kot da bi mi bil bral v mislih. "Oni so imeli vsaj en ideal, za katerega so se borili, naš edini ideal pa je trenutno le topel golaž, ki ga pričakujemo na vrhu!" Strinjam se z Markom, ki mi takoj zabrusi, da tudi mi nismo popolnoma brez idealov, vendar naši verjetno niso tako močni ali življenjsko potrebni kot so bili tedanji. Vseeno menim, da je vztrajanje v svojem slovenstvu izven matične domovine vendar pošten ideal, ki je v vseh nas prisoten.

Presrečen sem, ko se po zasneženem strmim in divjem pobočju vendar najdemo na široki gorski poti, po kateri se v poletnih mesecih verjetno udobni izletniški neljubitelji hoje pripeljejo čisto do vrat koč na Čavnu. Tudi na tej široki poti pa je snega veliko. Pri hoji delaš dvakrat večji napor, saj je na tleh visoka plast mehkega, skoraj gnilega snega, ki ga prekriva ledena skorja. Nikoli ne veš, kdaj se ti bodo čevlji vdrli v belino in kdaj ne, tako da moraš iz tega vidika biti še bolj pozoren, kam stopaš, kar pa se za hojo v hribih seveda spodobi.

Po približno eni uri hoje zagledamo pred nami naravno razgledno točko, od koder seže pogled najprej na Nanosove pleče, vrhu katerega iz megle štrli značilni radiotelevizijski oddajnik. Pod njim pa se vije zelena Vipavska dolina, za katero je obzorje tako zamegleno, da se s težavo vidi na Kras, kaj šele, da bi videli morje. Takoj smo pri koči, ki resnici na ljubo ni ravno v sožitju z naravo, saj te njeni visoki beli zidovi skoraj zabojejo v oči. Poimenovana je po Andreju Bavčarju. Potem ko Davidu ponudim svoje pivo, mi moja radovednost veli, da se pozanimam, kdo je bil ta mož. Na na pol zasneženi jasi pod kočjo se dviga skalnati masiv,

na katerem že od daleč opazim spominsko ploščo. Ko se ji približam, na njej opazim napis: Andrej Bavčar, domoljub, planinec, padel v Trstu kot talec leta 1942. Spodaj pa je še verz, ki se glasi nekako takole: "Naših fantov kri je poglala zarjo novih dni."

Okrepčamo se kar pred kočo, saj je pod opoldanskimi, čeprav zimskimi sončnimi žarki, skoraj topleje kot v notranjih prostorih. Poleg nas je tu danes bolj malo izletnikov, v glavnem so to starejši domači pari, ali pa družinice. Čudimo se, da nam niso v koči zmožni skuhati nobene tople jedi, ki smo si jo tako želeli. A kaj bi se čudili, saj verjetno ni nihče predvideval, da bi lahko bila mrzla zimska nedelja tako primerna za vsakomur dostopen izlet v naravo.

Ko si nekoliko oddahnemo, razpolovimo težo malice v svojih nahrbtnikih in se vpišemo v planinsko knjigo, se od višine 1300 metrov nadmorske višine vzpneemo še višje, tokrat desno po ozki prisojni stezi, ki za kočo vodi mimo vrha Čavna do Malega Golaka. Vzpona pa je kaj kmalu, vsaj začasno, konec, saj se že kopna steza kaj kmalu zarije v gost bukov gozd, v katerem nadaljujemo svojo pot navzdol po zaledenem pobočju. Tu ne opazimo niti stopinje, saj je ledena skorja snega deviško bela. Navzdol mi gre veliko lažje, zato prevzamem pobudo in stopim naprej. Razpoloženje je vse bolj veselo in sproščeno, tako da začnemo prepevati pesmi, ki se nam zdijo najbolj primerne za tako okolje, se pravi slovenske partizanske, ruske zimske, pa tudi še marsikatero domačo v ljudski priredbi. Ko prijatelj pred mano spet izgubi markirano stezo, stopim naprej in kaj kmalu se znajdemo, ne po moji zaslugi, temveč verjetno po naključju, spet na pravi poti. Neverjetno: ko smo skoraj na polovici poti do zavetišča pod Malim Golakom, na nekem razpotju nalletimo na skupino tržaških izletnikov. Roberta vprašajo za neko informacijo, ker so očitno izgubili orientacijo, z Markom pa škodoželjno prišepetava, naj jih pošlje v Senožeče. Na srečo sami nadaljujemo pot, in sicer po široki stezi še malo navzdol, nakar se na levi strani spet povzpneemo na pobočje v gozdu. "Še en ruk, pa bomo," me spodbujajo prijatelji, katerim odvrnem, da sem kot "gorenjska dizelca," ki je navajena počasi začeti, nato pa nadoknaditi zamujeno. To pa se tokrat, zaradi moje popolne netreniranosti, žal ne bo zgodilo. Po skoraj dveh urah hoda od koče na Čavnu zagledam leseno brunerico, ki je v popolnem sozvočju z gozdom, tako da se zdi kot kaka partizanska baza iz prekrasnih opisov v Kocbekovih dnevnikih.

Iz solidarnosti me trojica prijateljev čaka na leseni klopi pred bajto. V njenem nizkem pritličju se prikaže mladenič, ki je komaj nasekal drva in nas vabi, naj vstopimo, da bi se nekoliko ogreli. Seveda privolimo in kot edini gostje posedemo za dolgo mizo ob topli peči. Najprej si sezujem težke čevlje, saj imam od snega povsem premočene noge in nogavice. Stisnem se v klopčič in si zavijem premražene noge v debelo vol-

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da predstavniki prejšnjega režima v Sloveniji mislijo na "desničarski dnevnik", seveda v funkciji dolge roke režima, da bi tako prehiteli kakšno pobudo opozicije s podobnim, a neuvrščeni, res svobodnim časopisom...
- da so pred kratkim romarji na božjo pot na Kurešček, ki postaja čedalje bolj popularna, doživeli "fatimski" sončni čudež...
- da je 5. novembra profesorica Barbara Zlobec magistrirala na klasičnem oddelku ljubljanske filozofske fakultete z obrambo diplomske naloge "Mediteran v Lukanovem delu"...
- da je genovski nadškof, kardinal Dionigi Tettamanzi (pred kratkim je predaval v Ljubljani) v začetku septembra obiskal XII. kongres italijanskega katoliškega esperantskega gibanja v Arenzanu in tam maševal in tudi pridigal v esperantu...
- da so na vrhu lestvice ubojev ameriška mesta Washington, Philadelphia, Dallas in Los Angeles, da je Rim na predpredzadnjem mestu z 1,7 ubojev na sto tisoč prebivalcev in da mu sledita Atene in Bruselj...
- da je v Rimu šest papeških univerz (Gregorijanska, Lateranska, Urbanijanska, Angelicum, Salezijanska in nedavno ustanovljena univerza ustanove Opus Dei)...
- da je ob koncu oktobra 1998 Janez Pavel II. proglašil skoraj polovico blaženih (805 od 1611) in svetnikov (280 od 570), ki jih je Cerkev skupno proglašila za blažene ali svetnike v zadnjih štirih stoletjih...
- da bo roman Poletje molka ameriško-slovenske pisateljice Mare Hull, ki je pred časom izšel pri celjski Mohorjevi družbi, izšel tudi v angleškem prevodu v Ameriki...

neni odejo, nakar nožni zavitek približam peči. Veliko bolje mi je! Odžejamo se s pivom v pričakovanju toplega čaja z domačim žganjem, ki nam popolnoma otopli žile. Tudi tu nimajo hrane, zato si kar sami postrežemo z malico, ki smo si jo prinesli od doma. Kar precej izmučeni smo, saj zasnežena pot ni šla v noge samo meni, temveč tudi mojim prijateljem. Glede na to, da smo v bajti sami z upraviteljema, je čisto naravno, da se med nami razvije prisrčen pogovor. Dolgolasi gospodar pripomni, da kar dobro govorimo slovensko in nas vpraša, če smo iz Gorice ali Trsta. Take pripombe, da govorimo kar dobro slovensko, so mi to stran meje vedno šle nekoliko na živce, zato odvrnem:

“Iz Trsta smo, in seveda govorimo dobro slovensko, saj smo verjetno še bolj zavedni Slovenci kot vi...” Morda sem bil pregrab, a tak postanem vsakič, ko me nekdo dreza v odprte rane mojega slovenstva. Take opazke si zasluži večina Ljubljančanov, ki trdi, da je najčistejša slovenščina njihova spačena govorica polna “fullov”, “coolov”, “žurov”, “šponov”, “auspufov” in podobnih izrazov, ki jih je po mojem mnenju veliko več, kot je italijanskih izrazov v primorski govorici. V tem primeru pa sem bil s prijaznim Primorcem nepravičen, saj nas sploh ni želel žaliti. Nasprotno! Brskal je po svojih koreninah, kar sem dognal iz nadaljevanja njegovega radovednega spraševanja, iz katerega predela mesta smo. Ko smo mu odgovorili, da smo iz Barkovelj in z Opčin, sem se bal, da ne bo razumel od kod smo, a sem se zmotil. Odvrnil nam je namreč, da ima čisto openski priimek in da ima na Brdini sorodnike. Prvi openski priimek, ki mi je prišel na misel je bil Sosič, fant pa se piše Vremec, ki jih je na Opčinah tudi veliko. S tem smo tudi umirili začetno nervozo, ki je po nepotrebnem nastala ob spontanem dialogu.

Nikamor se nam ne mudi, čeprav postaja ura že pozna, tako da demokratično odločimo, kot bi rekel prijatelj z Grete “Giği”, da je bolje, da se za tričetrt ure povzpnejo še do vrha Malega Golaka, najvišjega cilja današnjega izleta na 1495 metrih, nakar se morda ob povratku spet ustavimo na “enem kratkem” pri novih prijateljih.

Na začetku vzpona srečamo rdečelaso Kraševko, s katero se Marko začne pogovarjati, medtem ko z Robertom in Davidom nadaljujemo pot. Hoja je nerodna, saj je tu steza še bolj ledena in polna zmrznjenih stopinj, poleg tega pa je treba še občasno skakati čez zrita drevesa, ki jih je pokončala neusmiljena burja. “Giği” me dohiti in prehit, a ni mi mar, če bom zadnji dosegel vrh, saj sem prepričan, da bom cilj dosegel le, če bom hodil mirno in previdno, brez prevelikega trošenja zadnjih energij v že popolnoma trdih stegnih. Vijugasta in strma steza se iz gozda nadaljuje v nizkem borovem gozdiču, kjer začne tako močno pihati, da se moramo počasi obleči in povleči iz žepov tudi zimske kape, drugače nam bo veter, ki se zaletava v ušesa, popolnoma razpihal možgane. Nekoliko sem zaostal in opazim, da so prijatelji že na vrhu. Še malo se bom povzpnel med gostim grmičevjem, ki mi sega do pasu, pa jih bom dohitel. Proti severu se že odpira pogled na Julijske in Kamniške Alpe, ki jih pa občasno prekrivajo megle, ki se čez grben bašejo iz ene doline v drugo. Rajše pa stisnem zobe in dosežem Barkovljane na vrhu Malega Golaka. Vesel sem, da sem kljub težavam s kondicijo dosegel vrh, na katerem je veter tako močan, da se ne morem niti dvigniti na kup kamenja, ki ga je nekdo naložil na vrhu. Vpišemo se v knjigo, položeno v železno škatlo, in opazimo, da je nekdo tu praznoval novo leto. Začarani smo nad pogledom proti se-

veru, kjer se zasnežena gorska veriga vije v hladnih popoldanskih zimskih žarkih nad gostim meglenim morjem. Sonce se na zahodu neusmiljeno bliža obzorju, zato postane rumen sij vse bolj močen, čeprav ne še oranžen. Tu je pogled popolnoma zameglen, tako da se vidi le v Vipavsko dolino, v kateri so jasno razločna večja naselja kot sta Ajdovščina in Vipava. Tudi na Nanosu mora biti danes lepo, saj je njegov vrh čisto jasen nad gosto meglo, ki prekriva kraško planoto. Pogled na Julijce pa je krasen. Med njimi kraljuje Triglav, ki iz te strani bahavo podaja spet drugačno obliko. Zahodno od njega spoznam značilno podobo Jalovca, precej bliže pa še zasneženi zobčasti vrh Krna, cilj mojega zadnjega daljšega izleta. Veselim se tega razgleda, pa čeprav gosta megla ponekod preprečuje njegovo popolnost, saj se do morja ne vidi. Veselim se predvsem zato, ker sem se že bal, da so vrhovi gora zame nekako začarani, saj mi je tako na Triglavu kot na Krnu razgled onemogočala megla. Danes pa mi je bilo vreme končno naklonjeno, kar v meni spodbudi voljo po novih vzponih.

Tehnološki napredek danes omogoča, da se z vrha kake gore lahko mirno in brez večjih težav po prenosnem telefonu pogovarjaš z manj srečnimi, ki so ostali doma. To takoj preverimo z mojim mobitelom in na veliko začudenje vseh nas, je, čeprav nekoliko kovinski glas, popolnoma jasen in razločen, tako da nam prijatelja, ki ju pokličemo, skoraj ne verjameta kje smo.

Še zadnjič se razgledamo naokrog, nakar se povsem prepričani in premraženi končno začnemo spuščati. Kaj kmalu spoznamo, da je hitra hoja, oziroma stopanje v dolgih korakih, veliko lažje po še svežem snegu, saj se ti peta udre v skorjo in tako prepreči nogi, da bi zdrsnila, kot bi se z večjo lahkoto zgodilo, če bi nerodno stopil na kako stopinjo. Zato, potem ko previdno opravimo prečkanje krajšega ozkega grebena in se utopimo v gozd, večkrat zapustimo stezo ter čez drn in strn dosežemo majhno leseno zavetišče.

Upravitelja sta že skoraj vse pospravila, saj se seveda tudi onadva odpravljata s smučmi v dolino. Opazita, da nam iz oči kar žari od zadovoljstva, medtem ko se nam zdi, da je dolgolasi v naši odsotnosti večkrat dvignil komolec, verjetno da bi spraznil ostanke odvečne “flaširane” zaloge. Spet si privoščimo topel čaj, čeprav nas že nekoliko skrbi, ker se zunaj hitro mrači. Vprašamo ju, koliko bi stalo najeti tole zavetišče za kako zabavo s prijatelji. Samo tisoč tolarjev na osebo in to s prednostjo zgornjega skupnega ležišča. Prepričani smo, da se bomo sem vrnili morda 25. aprila, ko je pri nas praznik, v Sloveniji pa ne. Tedaj bi se nam lahko pridružila večja družba, ki bo verjetno hvaležna izvidnici, ki ji je odprla pot do tako prijetnega kraja. Zahvalimo se jima za idejo in vizitko, na kateri ugotovimo, da je dolgolasi Vremec po poklicu mizar, kar se v notranjosti zavetišča še kako pozna, saj je bajta prenovljena s svežim lesom.

⇒

“Pred petdesetimi leti smo sem prišli...”

Drago Štoka

“Pred petdesetimi leti smo sem prišli takorekoč nagi in bosí. Vse smo morali začeti znova, samo volja do življenja je bila v nas, po vsem tistem prestanem trpljenju, neznansko močna”.

Poslušal sem te besede in druge tem podobne. Vsak človek s svojo zgodbo, zgodbo ponižanja, strahote, zla. Pa tudi s ponosom v srcu: “Ponosna sem, da sem mati mučencev”, tako je izjavila zdaj pokojna Snopkova mama iz Šentjošta, katere sliko nam delijo po maši pred cerkvijo v buenos-airiški četrti njeni vnuki. Vsaka teh nešteti zgodbi bi lahko dobila mesto v romanu ali daljši povesti. Za vsako zgodbo bi moralo biti pero velikega pisatelja in umetnika.

Mi pa, čisto navadni ljudje, moremo le poslušati te zgodbe in se nad njimi kvečjemu globoko zamisliti. Sam ugotavljam, da smo poleg Judov v drugi svetovni vojni v eni ali drugi obliki največji delež trpljenja, žrtev, gorja morali prestati prav mi Slovenci, morda v odstotkih gledano je bil še večji delež odmerjen prav nam pripadnikom enemu najmanjših narodov v Evropi. Svoj krvni davek smo morali dati najprej fašističnemu tiranu, potem nacizmu v lagerjih in uničevalnih pečeh, nato v gozdovih, v katere smo se zatekli, da se osvobodimo teh dveh okupatorjev. In še po vojni neznansko krut in nesmiseln davek komunističnemu režimu.

Tako premišljujem po ulicah več kot desetmilijonskega mesta v Južni Ameriki, ko se v skupini kar 180 sorojakov iz vse Slovenije podim od Oceana do obširnih pamp po deželi, ki je moje rojake pred petdesetimi leti sprejela če že ne zelo gostoljubno, gotovo pa zelo humano in spodobno.

V nekaj več kot dveh tednih smo prišli v stik z vsemi Slovenci, ki živijo v Buenos Airesu, Mendozi, Mar del Plati, Montevideu... Prav z vsemi ne, saj jih je danes skoro deset tisoč, toda z vsemi njihovimi predstavniki že. Predstavniki slovenskih skupnosti iz Ramosa, Lanusa, San Justa, Miramara, Mar del Plate, Mendoze. Povsod prisrčni sprejemi, bratski objemi, prikrite in odkrite solze, pozdravi, slovenski pozdravi in slovenska pesem. Pa še velika in lepa ugotovitev: z vnukom sem prav tako lahko govoril slovensko kot z njegovim starim očetom. Tu narod živi živo in zavestno še v tretji generaciji in ni se bati, da bo jutri kaj drugače. Slovenske dvorane, cerkve s slovensko mašo in pridigo, slovenske sobotne šole: vse to je porok, da bo jutri naš človek v Argentini še živel, delal in ustvarjal.

Avtor članka s škofom Uranom in glavnim urednikom Družine dr. Janezom Grilom pri slapovih Ignocu na argentinsko-brazilski meji.

Izlet na zasneženi Čaven in Mali Golak

↳

Ura je že čez četrto in mrak se spušča nad zasneženi gozd. “Jutri bo sonce in Kras bo čudovit, je rekel Pinko Tomažič na dan, preden so ga ustrelili!” je bleknil pesniško navdihnjen Gigi, kar je bil povod za začetek petja, ki se ni poglelo do avtomobila. Še prej pa smo enkrat zašli, kar se je baje Davidu in Robertu že zgodilo zadnjič, ko sta bila tu. Nekaj sto metrov pod nami opazimo široko belo sled, ki se spušča proti Predmeji, zato kar vrežemo po pobočju in končno stopimo na pravo pot. Vse bolj hitimo, saj nas tema nepreklicno preganja. Pot je popolnoma ledena, tako da je treba vseeno paziti, da ne bi kdo čisto na koncu zdrsnil na zadnjico. Hitro

hojo spremlja vse bolj bučno skupinsko petje, ki se prekine ob ledenem kalu, debele skorje katerega niti teža velikih kep kamenja ne prebije. Iz daljave se nam zdi, da se nam približuje dvoje oči. Končno glavna cesta, ki teče skozi Predmejo in kjer smo pustili avto!

Preoblečemo se in v segretem avtu obrnemo v Vipavsko dolino. Prekrasen in uživanja zimske narave poln izlet zaključimo na najlepši možen način: s kraško večerjo v Kobdilju pri Štanjelu, po kateri se ob petju in zvrhanimi kozarci rdečečrne tekočine še dolgo zadržujemo pri šanku. Nekega domačina smo s svojim petjem tako prijetno presenetili, da, potem ko reče, da domača mladina sploh ne pozna toliko naših pristnih pesmi, nas povabi v svojo klet, mi pa se žal moramo njegovemu vabilu odreči, saj smo precej trudni in nas poleg poti domov čaka še jutri nepriljubljeni ponedeljek!

Milan Gregorič o Istri

Nekaj se dogaja v slovenski Istri, če so časopisi, radio in TV polni novic, namigavanj in napadov na levo in desno, okoli italijanske manjšine in mimo nje in pred nekim ozadjem, ki ni najbolj neoporečno in ki bržkone zakriva tudi nepojasnjene ekonomske interese. Polemike segajo med stranke in celo do ustavnega sodišča, katerega mu očitajo politiziranje in pristranskost.

Zadevi ne bomo zlepa prišli do dna, toda rekli smo si, da moramo stvari razjasniti, ali vsaj poskusiti. Zato smo se obrnili na Milana Gregoriča, publicista in dobrega poznavalca razmer in tudi bližnje preteklosti. Nesporno je tudi, da ima pravico govoriti, ker je domačin in je, ko je to bilo potrebno in možno, zastavil svoje sile, da je pomagal krajevni stvarnosti in italijanski manjšini.

Je tudi zagovornik istrske kulture in njenih svojiskih posebnosti in je v valu navdušenja do krajevnega šel pri tem morda celo predalet. Zavedel se je, da imajo nekateri krogi svoje namene. Dobro pozna vso obmejno stvarnost in se od vedno zavzema, da bi tako Slovenija kot Italija dobro ravnali z obema manjšinama. Vsekakor je resnicoljuben in dejstev ni nikoli zakrival.

Kaj se dogaja s to vašo "veliko" občino? Saj je vendar splošna težnja, da so občine manjše, ker so lažje upravljive?

Ob prilagajanju naše lokalne samouprave evropskim normam, je prišlo v nekaterih krajih (zlasti v Dekanih in Šmarjah) do spontane pobude za oživitve nekdanjih manjših podeželskih občin. Vendar je bila ta pobuda za trta s strani koprskih oblasti in njihovih somišljenikov na vaseh in to s sredstvi, ki niso v čast demokraciji.

Zakaj se občinske oblasti upirajo ustanovitvi malih občin?

Predvsem iz političnih razlogov, saj bi te občine verjetno kmalu ušle iz rok vladajoči koprski levo-liberalni koaliciji na čelu z Združeno listo. Podeželje je tradicionalno bolj konservativno in s tem bliže pomladnim strankam. Pa tudi iz ekonomskih, saj bi te male občine upravljale približno 90% sedanjega občinskega teritorija, kjer so najlepši tereni za bodočo naselitev in z velikimi površinami že nacionaliziranega in dohodkovno zelo zanimivega premoženja. Tudi sicer, naprimer moj rojstni kraj Dekani pušča v občinski blagajni lep kos ustvarjenega dohodka in dobiva nazaj v glavnem le drobtinice.

Kako to, da se temu upirajo tudi ljudje?

Iz preteklosti podedovani koprski lokalni mediji so v rokah ljudi, ki so skoraj v popolnem sozvočju z občinskimi oblastnimi strukturami. Alternativnih krajevnih sredstev obveščanja ni in tako ni bilo težko marginalizirati, ali celo utišati zagovornike malih občin. In na koncu se nam je v začetku novembra na Titovem trgu "zgodilo še ljudstvo", ki se je iz raznih krajev "spontano" pripeljalo z avtobusi, ki jih je najel in plačal Koper. Ne morem si kaj, da ne bi pri tem pomislil na "mitinge resnice", s katerimi je Miloševičevo "ljudstvo" rušilo ustavo, ukinjalo avtonomijo Vojvodine, Kosova itd.

Torej bi težko rekli, da je odpor ljudi spontan, trenzen oziroma preišljen?

Že več desetletij je za zasedene občinske in podeželske oblastne strukture ter njihove številne somišljenike iz vrst nekdanjih režimskih organizacij (združenja borcev, sindikati in drugi) ta odpor več kot preišljen. K temu je treba dodati še par deset odstotkov priseljencev iz drugih republik, ki so dokaj predana in disciplinirana volilna baza Združene liste.

Je sklep ustavnega sodišča v skladu s črko in duhom ustave, in ali je razsodba dobila tudi primeren utemeljitev?

Utemeljitev je bila podana že pri prvih dveh razsodbah (I. 1994) ter vsebuje med ostalim sledeče zelo jasne obrazložitve: Razlog za uvedbo lokalne samouprave je bil namreč "nefunkcionalnost in predimenzioniranost dosedanje občine kot komune, to je kot politične tvorbe, ki po svoji teritorialni strukturi ni bila občina, po svojih pristojnostih in načinu njihovega uresničevanja pa ni bila samoupravna..." Z referendumom izraženo voljo prebivalcev pa "bo treba upoštevati toliko, kolikor bo na njeni podlagi oblikovana občina v skladu z ustavnim konceptom lokalne samouprave ter v skladu z zakonskimi določbami..." In še: "Referendumsko območje občine Koper po predvidenem teritorialnem obsegu, po številu vključenih naselij in prebivalcev in po posledični notranji heterogenosti tako močno in očitno odstopa od ustavnega določenega koncepta občine kot tudi od vseh drugih, z navedenim odlokom predvidenih referendumskih območij, da v njegovem primeru ni mogoče govoriti o skladnosti z ustavo, zakonom..."

Pa vendar dokazujejo v Kopru, da je tudi še nekaj drugih občin podobnih ali celo večjih po obsegu.

Skupina članov DSI na izletu po slovenski Istri. V Movražu so obiskali prof. Atilija Rakarja (prvi na levi).

Dopuščam, da je to res tako, čeprav bi bilo treba podobnost pobrobneje analizirati. Sicer pa je bilo v okviru javnih polemik poudarjeno, da ustavno sodišče ni organizator lokalne samouprave, ampak se samo izreka v primeru ustavnih pritožb.

Reakcije so bile zelo ostre, nekateri so celo hoteli iti na volitve, kljub sklepu ustavnega sodišča.

Moj občutek je, da so se v Kopru v svojem "ljudskem" uporu proti ustavnemu sodišču zaleteli in se sedaj težko umikajo nazaj...

Kaj pa je s tem nemirom okrog zapušenih nepremičnin? Ali se je zares dogajalo kaj skritega in z nameni, ki Sloveniji niso bili najbolj prijazni?

Če se je slovenska vlada odločila dati na poslanske klopi zaupno poročilo o teh poslih, potem gre lahko samo za resnejšo stvar, saj je Slovenija s tem tvegala diplomatski incident z Italijo. Konkretnije je težko govoriti, ker ne poznamo dovolj vsebine poročila in ker ni verjetno, da je SOVA dala poslancem na mizo prav vse svoje karte. Če se je Italija tako zelo grebla za Solanov

Obisk znamenite hrastoveljske cerkve je na potepanju po Istri obvezen.

načrt, da je s temi surovimi pritiski na nas celo tvegala mednarodno izolacijo, potem lahko tudi sami sklepamo, da gre za velike interese in velike načrte.

Govori se tudi, da so Američani opozorili slovenske varnostne organe na nekatera kočljiva dogajanja in ozadja v zvezi z delovanjem "tujih" obveščevalnih služb na teritoriju Slovenije in Istre.

Da je Istra prestreljena s temi službami, so pred leti ugotavljali že Hrvati. Po njihovih ocenah naj bi na teritoriju Istre in Kvarnera deloval korpus italijanskih in srbskih obveščevalcev z okrog 3 tisoč možmi. To se je potrdilo tudi ob zajetju Knina, ko so v tamkajšnjih arhivih odkrili obstoj močne obveščevalne mreže "Zenit", ki se je raztezala iz Knina, preko podružnic na Reki, v Pulju in Kopru pa vse do Trsta in Innsbrucka. O tem je morala vedeti tudi italijanska vlada, ko je v vojnih letih pregnala iz Trsta znanega pravoslavnega popa. Eden izmed teh vohljačev je dihal za ovratnikom tudi meni in to kar nekaj let, preden sem ga spregledal. Želim pri tem poudariti, da ni bil Italijan. O obstoju te mreže govorijo tudi številna kriminalna dejanja na tleh Istre v letih vojne, kot tudi ostro opozorilo, ki so ga izrekli Prodiju ob njegovem prvem obisku v Ameriki in sicer, da naj Italija takoj "ugasne prižgano vrvico ob vzhodni meji". O delovanju tega korpusa v sami Sloveniji je sicer malo znanega, vendar prodirajo v zadnjem času v javnost vse bolj vztrajne informacije, da je tudi naša država prestreljena s temi službami in to kar pri virih zaupnih državnih informacij, o čemer bi naj nas ustrezno opozorili tudi od zunaj.

Misliš, da se ljudje v slovenski vladi zavedajo, kaj se dogaja na obali in kakšne so lahko posledice?

Zadnji dogodki kažejo, da se začenjajo zavedati, česar pa ne bi mogel trditi za preteklo razdobje po razpadu Jugoslavije, ko ni Ljubljana prav z ničemer reagirala na surove posege Italije v ta prostor (medijski vdor, zakon Boniver, zakon o dvojnem državljanstvu, posiljevanje z istrsko-čeizmejno regijo in podobno).

Ptice morajo letati visoko

Saša Martelanc

Spominski utrinek ob stoletnici rojstva prof. Ivana Rudolfa

Pravi spomeniki so tisti, ki jih postavljata hvaležnost in spoštovanje. To so spomeniki, ki so mnogim v mislih in srcih že veliko prej, kot jih umetnikova roka nazadnje oblikuje iz kamna ali bronu.

Tak spomenik, "trajnejši od bronu", kot je rekel Horac, ima od 18. oktobra letos rajni profesor Ivan Rudolf: Maistrov bорец za severno mejo, tigrovec v prvi evropski bojni ilegali proti fašizmu in nacizmu, organizator domoljubnih prekomorcev med vojno na afriških tleh, po vojni pa v Trstu na okopih proti nasilju, ki je še enkrat leglo na slovenski narod.

Spomenik stoji na trgu v Podnanosu, starodavnem Šembidu. Tako je nameščen, da se od njega na levi vidi pobočje romantično lepega Nanosa, na desni pa smerokaz proti Vrabčam, rojstnemu kraju tega upornega in zvestega sina slovenskega zahoda.

Na slovesno odkritje so se zgnili ljudje od vsepovsod. Najbolj so pritegnili obrazi že priletnih ljudi, izklesani obrazi neminljive Primorske, obrazi, s katerih si kar prebral prestane usodne čase in zvestobo tudi v najhujših letih: čase in zvestobo enako zapisane še najprej na nemem obličju iz bronu.

Ob spomeniku je stal častni vod slovenske vojske. To je bilo spoštljivo dejanje države, ki je s tem pokazala, da je Ivan Rudolf sprejet v anale njenega trajnega spomina.

Nad Vipavsko dolino so se valili težki deževni oblaki. Pa je vendar bil dan, kot bi sijalo najlepše jesensko sonce.

* * *

Življenjska pot Ivana Rudolfa je obsežno popisana na več trajnih mestih. Tukaj bo le skop izvleček, vsaj za vtis, če bi bil kakemu bralcu ta lik mogoče nov.

Rodil se je 7.11.1898 v Vrabčah pri Sežani, obiskoval realko v Idriji, kasneje Visoko trgovsko šolo najprej na Dunaju in potem v Frankfurtu, kjer je diplomiral. Med prvo svetovno vojno so ga avstrijske oblasti zaradi drznega domoljubnega govorjenja zaprle, konfinirale in potem poslale na rusko fronto. Takoj po vojni je bil med Maistrovimi borci na Koroškem. Sledila so leta zaposlitve po bančnih in so-

JASEN POGLED ZA SPOMIN: Prva stran njegovega tednika ob poslednjem slovesu 1962.

rodnih zavodih in kasneje na šoli, najprej na Primorskem, ki je bilo prešlo pod Italijo, kasneje pa v Sloveniji, kamor se je moral preseliti leta 1929. Že od doma vaju kulturnega in narodnoobrambena dela se je ves posvetil primorskim beguncem, bil v vodstvu njihovih organizacij, pomagal jim je tudi z večšo roko premočrtnega časnikarja.

Kmalu se je kot nezprosen nasprotnik zatiralcev v rojstni deželi pridružil tajni organizaciji TIGR in njenim drznim akcijam, povezal pa je se tudi z britanskim in francosko obveščevalno službo. Bil je to-

POZOREN DO MLADIH: s Francem Mljačem in Vijolico Fonda na sprejemu Radijskega odra 1958.

rej pri vrhu prve protifašistične predvojne ilegale v Evropi. Seveda so ga sovražniki opazili in tako se je moral ob izbruhu druge svetovne vojne naglo umakniti. Skozi več držav se je prebil do Kaira, kjer je bil dragocen in cenjen sodelavec Zaveznikov. Predvsem pa se je trajno zapisal v spomin neštetim primorskim fantom, ki jih je kot prisilne italijanske vojake reševal iz angleškega ujetništva, povezoval in navduševal za osvoboditev domovine. Na njegovo pobudo je nastal znani jugoslovanski bataljon, vključen v britansko armado.

Ni sicer sledil mnogim, ki so se kot prekomorci odločili za Titovo opcijo, z vsemi silami pa je pri zaveznikih nadaljeval boj proti sovražnikom. Tako je imel tudi pomembno vlogo pri organiziranju slovenskih obveščevalcev, ki so se iz zavezniških letal potem spuščali na zasedeno slovensko ozemlje (in so mnogi, kot zdaj vemo, izginili brez sledu kot žrtve domačih stalinističnih metod).

V Egiptu je izdajal tudi časopis BAZOVICA in pa občasne zvezke "Šotorske knjižnice". Iz njegovega pisanja je ob tedanjih aktualnih vojnih in političnih temah žarela zavzetost za svobodno bodočnost domovine.

POD NANOSOM ZA VEDNO: Odkritje spomenika v Šembidu 18. oktobra 1998.

Leta 1946 je po raznih zapletih prišel v Trst, kjer ga je po dolgem času pričakala družina. Posvetil se je delu na slovenskih šolah, v prostem času pa je bil spet neugnani bojevnik za slovensko pravdo. Kot soustanovitelj je pristopil k Slovenski demokratični zvezi, ki je zagovarjala pravico naše manjšine in hkrati energično zavračala totalitarizem v mati-

čni domovini ter njegove tipalke na tej strani "železne zavese". Bil je z vsem srcem za DEMOKRACIJO, tako pa je tudi bilo ime tedniku, pri katerem je bil duša, ob stalnem spominu na prvega urednika, Slavka Uršiča, ki je izginil v enaki zločinski temi kot idealisti z zavetniškimi padali.

Bil je tudi velik ljubitelj narave in dober pisatelj, o čemer pričajo njegove prijetne, zdaj šegave zdaj lirično obarvane črtice, zbrane v še sveži knjigi z naslovom "Spev v nanoško jutro". Znal se je veselo zasmejati, ob vsej udarnosti je bil še najprej razumevajoč in ljubezniv človek.

Spoštovan tudi od nasprotnikov je izdihnil 4. maja 1962.

* * *

Profesorja Ivana Rudolfa sem prvič videl in slišal v davnem poletju leta 1949. Z nonotom Karlom, ki je v mladosti pel še v barkovljanski Adriji, sva neke vroče nedelje šla na Opčine, kjer je bilo na Pikelcu napovedano slavlje Slovenske demokratične zveze. V spominu se mi je zabilo skoraj vse, ni se mi pa zabilo govornik, visok mož v beli srajci, z zavihanimi rokavi in z rokama ob bokih. Brez mikrofona je govoril dovolj glasno, da smo ga slišali vsi. Bolj kot jakost njegove govornice pa me je prevzelo ognjevito prepričanje, ki je kar vrelo iz njegovih besed. Pripovedoval je o pravici, ki mora zmagati na tej strani meje, in o svobodi, ki bo nekoč zasijala na drugi.

Ko sem videl, da nono ploska, sem zaploskal tudi sam. Sicer si najbrž ne bi upal. Še sem bil pod vtisom popolnoma drugačnega govorjenja od komaj enega leta nazaj, ko sem se v Trst priselil iz Ljubljane in se je tam edini resnici pravilo Tito-Stalin.

Seveda si nisem mogel predstavljati, da mi bo tisti nenavadni, temperamentni mož kdaj prijateljsko

podal roko. To se je zgodilo pet let kasneje, ko sem že imel za seboj maturo in sem se javil v uredništvu DEMOKRACIJE, ko sem bil zvedel, da tam iščejo korektorja. Glavni urednik - to je bil on - je bil tako prijazno preprost, da imam še zdaj v toplem spominu tisto prvo srečanje. Mojo ponudbo je sprejel, stvarno mi je opisal, kaj in kako bom delal, pa še tako gosposki je bil, da me je šel predstaviti vsem, ki so bili zaposleni v tisti skromni tiskarni v ulici S. Anastasio.

Bil sem srečen. Še na misel mi ni prišlo, da bi ga vprašal po morebitnem honorarju. Biti v tiskarni, biti pri listu s poslanstvom, ki mi je bilo drago, biti v družbi človeka z nekdanjo gromovniško belo srajco - že to mi je bilo dovolj.

Pa je prišel konec meseca. Profesor me je povabil k svoji mizi - visoki, tam je vedno pisal stoje - nekaj je dobrodušno zabrundal, segel po listnico in mi izročil bankovec za pet tisoč lir. V današnji vrednosti je bilo to za več kot sto kav - za tedanjega študenta žepnina in pol. Nisem mogel skriti veselega ponosa: bil je prvi honorar v mojem življenju. V navdušenju in naivnosti, ki je danes nerazumljiva, sem sicer mislil, da gre za nekakšen "una tantum", ki se bo kvečjemu še kdaj izjemoma ponovil. Pa je šlo čisto zares. Ob vsakem koncu meseca je segel v listnico, točen kot ura, in še zdaj ga vidim, kako se je pri tem nasmehnil, spodbudno in s simpatijo.

Moj prvi delodajalec pa je bil tudi prvi učitelj časnikarskega pisanja, saj nisem zdržal le pri korektorstvu. Popravljajl je moje prve prispevke, pa zelo obzirno in z nazornim poukom. Včasih me je tudi pohvalil in seveda pograjal - kakor sem pač zaslužil. Začel mi je prepuščati tudi manjše odgovornosti pri impaginacijah. Takrat je bilo še vse v svincu, predolge članke je bilo treba smiselno krajšati, prekratke pa podaljševati do natančne mere v še zevajočem "okencu". Večkrat je dobrodušno zabrundal.

Do dramatičnih dogodkov na Madžarskem jeseni 1956. V pripravi je bila novembrska številka takoj po sovjetskem vdoru in krvavem zatrtju madžarske nacionalne in protikomunistične vstaje. Prva stran je bila že postavljena, manjkali so le naslovi. Nekam se mu je mudilo, pa mi je ob odhodu dejal: "To pa kar ti naredi". Zardel sem od ponosa, potem pa "naredil". Še zdaj vidim tiste mastne črke RED JETNIŠNIC - MIR POKOPALIŠČ. Ko se je vmil in vzel v roke tiskan izvod, se mi je zdelo, da je še kar nekam zadovoljen. Dokler ni preletel podnaslovov... Prav zarentačil je, ko je bral izraze kot "zverinsko besnenje", "sovjetski gangsterji" in še kaj takega.

Pri priči me je vzel v šolo, že prej sva imela kako lekcijo o ustreznem izražanju. "Šola" je izzvenela

takole - navajam, kar sem nekoč kasneje napisal v črtici, posvečeni njegovemu spominu:

"Poglej, fant. Mi imamo eno samo prednost pred sicer neznansko močnejšim nasprotnikom: resnico. Zato smemo in moramo biti gosposki. Zakaj bi metali kamenje in blato, ko pa imamo viteške loke in puščice? Naša ideja še dolgo ne bo zmagala. Mogoče bo to doživel rod tvojih otrok ali vnukov. Borimo se le zato, da ne ugasne plamen, da duše ne otopijo in da nasilje ne doživi moralne uzakonitve. Več ne zmoremo, manj pa bi bila sramota za našo vest... Zapomni si: ne zaletavanje, marveč poletavanje. Ptice morajo letati visoko. Tam je svoboda in tam je razgled."

* * *

V času, ki ga obnavljam v drobnem zasebnem spominu na profesorja Ivana Rudolfa, se je med nami že pojavila ideja o neodvisni slovenski državi. Zelo polemično je izbruhnila ob izidu zbornika TABOR 1951; z mladostnim ognjem smo se je oklenili še zlasti malo kasneje, ko je zaživel Slovenski kulturni klub v Trstu. Imela je mnogo nasprotnikov tudi v okolju, h kateremu sem se prišteval. Toda čutili smo, da so nekatera nasprotovanja izvirala le iz zaskrbljenosti, češ, le kako bi Slovenija preživela ob močnih in - zgodovinsko izpričano - nevarnih sosedih. Med take zaskrbljene "nasprotnike" je spadal tudi moj spoštovani profesor Rudolf. O problemu je večkrat stekla beseda med pavzami v tiskarni. Nekega dne pa sem doživel nekaj posebnega.

V baru na trgu Dalmazia smo se slučajno srečali profesor, moj rajni prijatelj Franc Mljač in jaz. Sedli smo za mizico h kavi in kramljali o vsem mogočem - Ivan Rudolf je bil vedno pozoren do mladih in potrpežljiv. Pa je spet nanesa beseda na slovensko državo. Vedno bolj smo se razvneli, potem pa je profesor izrekel misel, ki mi je še zdaj vklesana v spominu, čeprav so natančne besede seveda nedosegljive. Po smislu je dejal tole: "Draga fanta, precej mlajša sta od mene, mogoče pa bosta to zares kdaj doživela. Privoščim vama vajine sanje. Saj bi se jim pridružil; bojim se le, da bi bile za Slovenijo nevarne."

* * *

Ko so odkrili spomenik v Šembidu in je zastavo slovenske države prevzel profesorjev vnuk, je častni vod slovenske vojske stopil v pozor. Kot bi hotel nekdanjemu Maistrovemu vojščaku obljubiti, da bo na straži pred vsem nevarnim.

* * *

Nad bronastim spominom bodo poslej v vseh letnih časih poletavale ptice Vipavske doline. Ponavljale bodo že davno izrečeno misel, da je treba letati visoko, saj le tam sta razgled in svoboda.

Spomini na moja srečanja z Lojzetom Ambrožičem

Ciril Velkovrh

V Ambrožičevi družini v Gabrjah pri Dobrovi, pri Trnovcu po domače, je bilo sedem otrok, pet fantov, med katerimi je bil tudi Lojzetov oče, ter dve dekleti, med katerimi je bila naša mama Ivanka najmlajša. Stric Lojze, ki je imel svojo hišo ob odcepu poti na Katarino ali Topol, v njej pa tudi trgovino, je imel prav tako sedem otrok, in prav tako dve hčeri in pet sinov. Vseh se le bežno spominjam, čeprav smo bili z mamo in očetom večkrat pri njih, leta 1945, ob koncu 2. svetovne vojne pa sem bil star šele 10 let. Nadaljnjih 16 let se nisimo ne videli, ne slišali in si ne pisali.

V tem času smo obiskovali šole in jih vsak po svoje tudi končali. Očeta smo izgubili že med drugo svetovno vojno, mama pa nam je umrla le mesec dni pred mojim predzadnjim diplomskim izpitom. Prvo službeno mesto sem moral kot štipendist prevzeti kot profesor matematike na Ekonomski srednji šoli v Trbovljah. Poleg tega sem se veliko družil z novimi prijatelji v "tujem mestu" in igral košarko za ekipo trboveljskega Rudarja v 2. slovenski ligi. O kaki posebni kvaliteti ni bilo govora. Ohranil pa sem kar nekaj prijetnih spominov na nekatere, predvsem moralne uspehe v tej družbi.

Čeprav ta zgodba ne sodi v spomine na našega bratranca Lojzeta, pa jo želim vseeno tu zapisati. Sekretar partijske celice je bil učitelj matematike, sicer pa zelo kultiviran in po mojem pošten človek. Mislim, da so ga prav zaradi tega nekoč poslali k meni na pogovor z vabilom, da naj vstopim v partijo. Z grobim "ne" ga nisem hotel zavrniti, saj je bil izredno vljuden. Na vabilo ne bi pristal, vsaj ne zaradi spomina na našega očeta. Niti želja, da bi rad štiri dni za premislek, mi ni bil primeren odgovor, ker je tako odgovarjala večina povabljenec. Želel pa sem odgovoriti po svoje, za kar pa nisem imel pripravljene vsebine.

Bil sem v hudih težavah, ko naj bi odgovoril po vsakem petminutnem predahu mojega sogovornika, polnem hvale in pohvale na račun mojega dela in moje "osebnosti". Po vsakem nadaljnjem takem premoru sem bil bolj potan in bolj v skrbeh, kaj naj odgovirim. Šele po devetem monologu je moj sogovornik izčrpal vse bogastvo hvale in zaključil z besedami: "In kot tak, bi bilo prav, da bi prišli med nas, da bi še kaj več naredili." S tem pa me je rešil vseh težav, na kar sem mu lahko odgovoril: "Če pa imate kaj za narediti, pa kar prinesite." Vljudno sva se

Kardinal dr. Lojze Ambrožič sprejema posebej vlit zvon, darilo Združenja slovenskih potrkovalcev ob otvoritvi razstave izbranih fotografij verskih znamenj v naših gorah, pripravljene njemu v čast 9. 10. 1998 v cerkvi sv. Florjana v Ljubljani. V sredini avtor razstave in tega članka. (Foto Katja Hafner)

poslovila in nikdar več se nisva pogovarjala o tem. Res pa je tudi, da zaradi tega nisem imel nobenih težav ne v službi in ne v privatnem življenju.

Zaradi odhoda starejših (čeprav mlajših od mene) košarkarjev iz ekipe sem igral vedno v prvi petorki, torej, takrat sem bil v ekipi "nepogrešljiv". Tako sem mislil tudi takrat, ko se mi je ob polčasu neke tekme približal "lep gospod" in se mi predstavil za bratranca Lojzeta. Zares sem bil presenečen in obenem vesel, saj sem vedel kje živi in kaj študira. Začudil sem se, kako si more ob tolikih obveznostih, razdaljah in številnih drugih znancih in sorodnikih vzeti toliko časa, da me obišče v Trbovljah, stran od vseh drugih glavnih poti v Sloveniji. Prosil sem ga, da počaka do konca tekme, ker pač moram nazaj na igrišče. Mislim, da smo takrat tekmeča premagali. Ko sem se po tekmi stuširal in preoblekel, sem odšel nazaj na tribune k bratrancu rekoč: "Lojze, sedaj pa sem samo Tvoj." On pa: "Ciril, sedaj pa nimam več časa." Po parih stavkih sva se poslovila, Lojze pa se je odpeljal čez hrib, čez Katarino, na Štajersko stran, v Prebold, kjer je bival najin stric Janez. Obveznosti in obiskov je imel pač že tedaj zares preveč.

Kasneje sem mu pisal dve pismi. O čem sem pisal takrat, danes ne vem več. Na prvo pismo sem dobil kratek odgovor, na drugo pa le še vzpodbudo, da "ni še vseh dni konec". Kaj je to takrat pomenilo, ga nisem vprašal nikoli doslej. Samo za šalo sem takrat pomislil na

dvoje: "Ali res nima več časa, ker že ima toliko obveznosti na delovnem mestu," ali pa bo "počakal, da se bom spremenil od rdečega Trboveljčana v ..." Sam mislim, da se nisem spremenil vse do danes. V službah sem delal, veliko sem se ukvarjal z rekreativnim športom, z ženo Elico sva si ustvarila družino in dobila hči Mojco, sedaj pa še vnuka Jana.

Zvonik kapele Marije Snežne na Kredarici 2515 m visoko pod Triglavom, kamor bi mnogi Slovenci radi pospremili svojega rojaka, gospoda kardinala dr. Lojzeta Ambrožiča, torontskega nadškofa. (foto Ciril Velkovrh)

Večkrat sem pomislil, kdaj bo prišel tisti dan. O čem naj pišem v naslednjem pismu, se nisem mogel domisliti. Ko pa je pred nekaj leti izšel v tržaškem časopisu Mladika pogovor z njim, objavljena pa je bila tudi slika s podnapisom Lojze Ambrožič I. 1948 na Koroških gorah, pa se mi je odprlo. "Če Ti rad hodiš v hribe, Ti pa lahko napišem, kje vse sva bila midva z Elico, in kje vse sem bil sam." Pismo je bilo seveda dolgo, in tako se je odprlo. Od tedaj dalje si piševa vsaj enkrat na leto. Lepe pozdrave od Lojzeta sem dobival večkrat tudi prek svoje sestre Ivanke in gospe Roze iz družine Mesar, kjer so živele naše krstne botre; od njih pa sem dobil tudi fotografijo ob Ambrožičevem imenovanju za torontskega škofa in nadškofa. Zakaj jaz, zakaj ravno jaz, mi zares niso povedali nikoli.

Pred dvema letoma naju je z Ivanko povabil na klepet v gostilno. Dogovorili smo se, da se počakamo pred ljubljanskim magistratom ob določeni uri. Vsi trije smo prišli pravočasno. Po pozdravu pa naju je Lojze prvo vprašal, zakaj sva se tako lepo oblekla. Sestra je bila v črnem, ker je bila tik pred tem pri maši zadušnici. Tudi sam sem imel temno moško obleko. V nerodni situaciji sem se izgovoril na Ivanko. Lojze, nadškof, pa je bil oblečen v preprosto rjavo vetrovko, kot smo jo nosili nekdanj, ko smo odhajali na izlete na polhograjsko ali šmarnogorsko Grmado.

Posebno pa sem bil počaščen, ko me je pred nekaj leti poklical po telefonu in me za naslednji dan povabil na obisk v njegovo sobo ljubljanske nadškofije, kjer je bival nekaj dni. Koliko slovenske "fovšije" bi priteklo, če bi za to vabilo vedeli drugi. Moram priznati, da sem se ves večer in vso noč pripravljaj za ta obisk, in to kako? Ves čas sem premišljeval samo eno, ali bo med pogovorom samo bratranec ali bo tudi nadškof. Bal sem se, zelo sem se bal, da na nadškofova vprašanja ne bi znal odgovoriti. Zjutraj me je oblival pot in do nadškofije sem prišel utrujen, kot da bi igral košarko neprekinjeno dve uri.

Hip potem, ko so me najavili, so se že odprla vrata njegove sobe in prišel mi je po hodniku nasproti. Prvi koraki in prvi stiki so rešili večino problemov. Pogovor je bil sproščen in tekoč. Možnosti za težave pa sem hra-

nil v rezervi. Povprašal me je vse, prav vse o meni in moji družini, o mojih bratih in sestri, skupnih znancih in službi, oz. neslužbi - pokoju. Na koncu, prav na koncu pa še o naši mladi samostojni Sloveniji. V odgovoru sem hotel biti bolj pameten od pametnega in dejal: "Žal mi je le, da sedaj, ko sem v pokoju, ne morem gospodu dr. Janezu Drnovšku, predsedniku slovenske vlade, veliko pomagati zato, da bi bilo v Sloveniji vsaj malo bolje". Po nekajkratnih nasprotnih mnenjih pa me je Lojze le prepričal, da lahko pomagam. Menil je takole: "Delaj to in to tako, kot si delal doslej." Pred odhodom nama je postregel še z dobrim konjakom, natočil pa ga je v dva popolnoma različna kozarca, kot da bi hotel pokazati, da nisva v nadškofijskih prostorih, pač pa nekje visoko v prelepih slovenskih gorah.

O zadnjem stavku Lojzeta Ambrožiča sem kasneje veliko premišljeval in vsakokrat ugotovil, da sem se po predčasni upokojitvi za to odločil že sam. Njegov odgovor mi je bil le dokončna potrditev, da delam prav. Piskal sem si zabavo, ki pa je danes že zelo lepa in prijetna obveznost. Odvisen sem več ali manj le od sebe in le od svoje družine. Nimam ne šefov in ne podrejenih. Prijatelji, pravi prijatelji mi pomagajo, kolikor hočejo, drugi pa stojijo ob strani. Če bodo kdaj prišli zraven, jih bom vesel, če pa jih ne bo, pa bo tako tudi prav. Prehodel sem Slovensko planinsko pot in poleg fotografij naše prelepe narave pripravil posnetke vseh 350 sakralnih objektov, cerkva, kapelic, križev in drugih verskih znamenj, kot del naše vredne kulturne dediščine. Tridesetkrat sem že pokazal izbrane diapozitive s spomini in postavil prav toliko razstav teh fotografij. V življenju, na tej poti in pri postavljanju razstav sem srečal zelo veliko prijaznih ljudi, ki so bili naklonjeni meni in mojemu delu. Brez njih tega dela ne bi mogel opraviti. Z menoj se veselijo mnogi Slovenci, pa tudi naš bratranec Lojze.

Moje delo je obrodilo obilne sadove. Tako kot naš nekdanji vzornik, matematik Jurij Vega, ki je prehodil pot "Od pluga do krone" (rojen je bil v kmečki družini v Zagorici, zaradi svojih zaslug na področju matematike in vojaških veščin pa je dobil celo baronski naziv), je mene pot v začetku vodila od pastirja do pastirja na visokogorskih planšarijah, od vaščanov in meščanov ter končno ob razstavah do slovenskih kulturnikov in imenitnikov, med katerimi so tudi slovenski škofje. Nadškof dr. Alojzij Šuštar ter škofa dr. Franc Kramberger in dr. Jožef Kvas so že bili na razstavah mojih fotografij, nadškof dr. France Perko in škof dr. Metod Pirih pa sta tudi maševala pred otvoritvijo razstave.

Drugi Slovenec s kardinalskim nazivom, torontski nadškof dr. Alojzij Ambrožič, pa je videl že vse, kar sem o tem lepega objavil. Oktobra letos, ob prvem njegovem obisku v domovini s tem nazivom pa sem imel veliko čast postaviti 30 fotografij v cerkvi sv. Florjana v Ljubljani zato in samo zato, da jih je lahko videl tudi on. Ob obilici vseh drugih obveznosti si je vzel celo uro časa, da je prišel na krajšo slovesnost s kulturnim programom in poslušal pri vsaki razstavljeni fotografiji vsaj en stavek iz mojih spominov.

Kaj več pa na tem svojem delovnem področju res ne morem več pričakovati.

Guillaume Apollinaire

Tomaž Pavšič

Ob 80-letnici smrti in konca prve svetovne vojne

Guillaume Apollinaire (po materi se je pisal de **Kostrowitzky**) je eden najzanimivejših in najodmevnejših pesnikov modernih časov, čeprav je umrl šele 38-leten že ob koncu prve svetovne vojske.

Njegovo umetniško ustvarjanje je bilo bolj kot kateregakoli literata povezano z vsemi novotami, ki so se v tistem času porajale in dogajale ne le v leposlovju, temveč predvsem tudi v likovni umetnosti, sicer pa je tudi sam izumil veliko pesniških inovacij, ki so pol stoletja pozneje doživele novo odkritje in so vplivale na pesniško oblikovanje. (Opustitev ločil je samo ena od značilnosti). Kot prostovoljec se je udeležil prve svetovne vojske in tako je od blizu spoznal njene strahote in nesmisle, bil je tudi ranjen, vendar ga je pokosila povsem prozaična smrt kot milijone drugih - umrl je za "špansko" gripo le nekaj dni po koncu vojske (9.11.1918). Zaradi svoje izvornosti in posebnega poetskega žara ima trdno mesto v francoskem pesništvu dvajsetega stoletja.

Pesem **Na mostu Mirabeau** (*Le Pont Mirabeau*) smo izbrali iz zbirke *Alcools* (1913), ki obsega Apollinaireove pesmi do 1912. V njej je občutiti otožnost zaradi pretrgane ljubezni z Marie Laurencin.

Pesmi **Vojaška vaja** (*Exercice*) ter **Zabodena golobica in vodomet** (*La colombe poignardée et le jet d'eau*) pa sta iz zbirke *Calligrammes* (*Kaligrami*) s podnaslovom *Pesmi o miru in vojni*, ki je izšla leta 1918 in obsega pesmi od 1913 do 1916.

Medtem ko je *Vojaška vaja* v svoji hoteni in ljudski preprostosti, a tudi prisrčni iskrenosti in boleči resničnosti predvsem obtožba nesmiselne vojne, ki požira fante v cvetu mladosti, pa je druga hkrati eden najlepših primerov "kaligramske" poezije, se pravi pesmi, v katerih je besedilo obenem risba, ustvarjena z grafično-tiskarskimi sredstvi, ko verz ni več ravna vrstica, temveč oblikuje kak lik, pri čemer pomaga že izbor raznih črk in drugih pisnih znakov.

V prvem delu (*Zabodena golobica*) pesnik zaman kliče imena ljubljenih deklet, medtem ko je v drugem delu (*Vodomet*) elegičnost povezana z usodo umetniških in bojnih prijateljev in tovarišev, več ali manj dobro znanih imen francoske umetnosti.

Na mostu Mirabeau

*Pod mostom Mirabeau še teče Sena
in ljubezen najina*

*Spomin nenehno mi odmeva
po mukah le odkrije se radosti cena
Naj pride noč naj ura kliče
bežijo dnevi mene stran ne miče*

*Ko dlan na dlan nasproti si stojiva
pod mostom tem*

*ki ga objetih rok gradiva
pogledov večnih siti val se zliva
Naj pride noč naj ura kliče
bežijo dnevi mene stran ne miče*

*Ljubezen mine kot voda ta tekoča
ljubezen se zgubi*

*Kako življenja pot je leno usihajoča
in upanje kako je sila vsemogoča
Naj pride noč naj ura kliče
bežijo dnevi mene stran ne miče*

*Odhaja dan za dnem in tednov mena
ne vrne več*

se čas pretekli ne ljubezen dragocena

*Pod mostom Mirabeau še teče Sena
Naj pride noč naj ura kliče
bežijo dnevi mene stran ne miče*

Le Pont Mirabeau

*Sous le pont Mirabeau coule la Seine
Et nos amours*

*Faut-il qu'il m'en souvienn
La joie venait toujours après la peine
Vienne la nuit sonne l'heure
Les jours s'en vont je demeure*

*Les mains dans les mains restons face à face
Tandis que sous*

*Le pont de nos bras passe
Des éternels regards l'onde si lasse
Vienne la nuit sonne l'heure
Les jours s'en vont je demeure*

*L'amour s'en va comme cette eau courante
L'amour s'en va*

*Comme la vie est lente
Et comme l'Espérance est violente
Vienne la nuit sonne l'heure
Les jours s'en vont je demeure*

*Passent les jours et passent les semaines
Ni temps passé*

*Ni les amours reviennent
Sous le pont Mirabeau coule la Seine
Vienne la nuit sonne l'heure
Les jours s'en vont je demeure*

Vojaška vaja

V zaledje proti vasi
so bombaši štirje šli
ne strašijo jih vojni časi
četudi prah v koži jih skeli

Pogled jim plava po planjavi
živo obnavljajo nekdanje dni
obrnejo se le sanjavi
če v zraku kroglja zazveni

Vsi štirje so enako mladi
nič ne mislijo kaj bo
vsak se v spretnosti še vadi
ki ga v smrt peljala bo

Exercice

Vers un village de l'arrière
S'en allaient quatre bombardiers
Ils étaient couverts de poussière
Depuis la tête jusqu'aux pieds

Ils regardaient la vaste plaine
En parlant entre eux du passé
Et ne se retournaient qu'à peine
Quand un obus avait toussé

Tous quatre de la classe seize
Parlaient d'antan non d'avenir
Ainsi se prolongeait l'ascèse
Qui les exerçait à mourir

Zabodena golobica in vodomet

Postave nežne prebode
Cvet na ustih vam kipi
MIA MAREYE
YETTE LORIE
ANNE in ti MARIE
kje o kje
ste ve
dekleta
PAC
pri curku
vode ki
se joče in roti
golobica shrepeni

La colombe poignardée et le jet d'eau

Douces figures poignardées
Chères lèvres fleuries
MIA MAREYE
YETTE LORIE
ANNIE et toi MARIE
où êtes-
vous ô
jeunes filles
MAIS
près d'un
jet d'eau qui
pleure et qui prie
cette colombe s'extasie

Spomini vsi nedavnih dni
o prijatelji ki so na vojsko šli
v zaletu čejo zvezde zdaj
in pogledi vaši v vodi spej
kdaj umirajo trpej
Kje sta Braque in Max Jacob
Derrain s pogledom jutranjih svetlob
Kje so Raynal Billy Daliz
Kje so imen teh niz
koraki v cerkvi plahi
kje Cremnitz ki šel hote
mogoče vsi so mrtvi že
s pominov srce je prepolno
studentca curek joče mi nad dušo boto

Tous les souvenirs de nos jours
Mes amis partis en guerre
Jaillissent vers le firmament
Et vos regards en l'eau dormante
Meurent mélancolique ment
Où sont-ils Braque et Max Jacob
Derrain aux yeux gris commalade
Les souvenirs de nos jours
Où sont-ils Raynal Billy Daliz
Où les noms se mélancolisent
Comme des pas dans une église
Cremnitz qui s'engagea
Où est-il mort déjà
peut-être sont-ils morts
De souvenirs mon âme est pleine
le jet d'eau pleure sur ma peine

TISTI KI ODŠLI SO NA VOJSKO NA SEVERU SE ZDAJ BIJO
Mrak že pada
O morje krvavo
Vrtovi kjer kri škropi lovor roža bojni cvet

CEUX QUI SONT PARTIS A LA GUERRE AU NORD SE BATTENT MAINTENANT
Le soir tombe
O sanglante mer
Jardins où saigne abondamment le laurier rose fleur guerrière

Ljubezen do sebe (I. del)

Bruna Ciani Štekar

V svojih razmišljanjih sem večkrat zatrjevala, da sta fant in dekle, mož in žena poklicana, da sebe darujeta drugemu, da premagujeta torej svojo sebičnost, sebe prezreta in se usmerita drug k drugemu. Morda se je ob tem kdo namuznil, češ da je tako nesebično darovanje nemogoče, ker ni v dosegu človeških moči in človeške narave. Morda je kdo mislil, da pomeni tako darovanje drugemu izničenje sebe, svojih hotenj, stremljenj in želja. Zdi se mi, da smo pogosto navajeni razmišljati skozi logiko izključevanja: ali skrbim zase in se torej "ljubim" ali pa skrbim za drugega in pozabim nase ter tako sebe izgubim. Napačno tudi tolmačimo evangeljsko zapoved, da moramo ljubiti bližnjega kakor samega sebe (Mt 22, 39), in beremo, da moramo ljubiti bližnjega namesto sebe. V evangeliju tudi ne piše, da moramo delati dobro samo bližnjemu, in ne tudi samemu sebi.⁽¹⁾ Res pa je, da se človek ne more darovati sočloveku, bližnjemu, če prej ni poskrbel zase, da sebe "ima". Podarimo namreč le tisto, kar imamo, česar nimamo, ne moremo podariti.

Morda ima del krivde za tako napačno tolmačenje evangeljske zapovedi tudi Cerkev sama, nekateri francoski teologi 19. stoletja, npr. La Rochefoucauld, so vsakršno ljubezen do sebe in skrb zase razlagali kot sebičnost, zagledanost vase, navezanost nase itd., se pravi kot nekaj, kar je v antinomičnem protislovju z odpovedjo sebi, žrtvovanjem sebe zaradi drugega, kar naj bi bila osnova krščanskega pogleda na svet. Mislim, da so torej nauki podobnih avtorjev v preteklosti kvarno vplivali tudi na naše čutenje in mišljenje: kdor je hotel živeti krščansko, je torej moral zgolj pozabiti nase, potrpeti, vdati se "božji volji" in skrbeti le za to, da bo drugim dobro. Tako da je naravno, da se je človek, ki je doživljal nenehno osebno frustracijo, na družbeni ravni pa celo krivice, naposled uprl, zavrgel med drugim tudi krščanstvo v celoti in se usmeril vase. Ta radikalna preusmeritev precejšnjega odstotka človeštva v svoj jaz je rodila individualizem, povezan s koristoljubjem, čez katerega danes nergamo in ki nanj kažemo s prstom kot na krivca za čedalje večje socialne neenakosti, krivice in za brezbržnost večine do sočloveka v duševni ali gnotni stiski.

Pomanjkanje ljubezni do sebe izmaliči katerikoli odnos, ki ga imamo z drugo osebo. Starši, ki so se le "žrtvovali" za svoje otroke, postanejo do njih posesivni in jih obravnavajo kot svojo lastnino, njihova ljubezen do otrok postane lahko vir nesporazumov in trpljenja. Staršem se zdi, da je plačilo za njihovo žrtvovanje v tem, da

otroci sledijo njihovim načrtom, željam in da jim stalno izkazujejo hvaležnost. Edino tako so lahko zadovoljni sami s sabo, ker se jim zdi, da se je žrtvovanje "splachalo". Morda ni napačno, če povemo, da so pogosto taki starši dejansko žrtve sami sebe, ker so zamenjali resnično brezpogojno ljubezen s pogojno ljubeznijo, ki si človeka prisvaja in lasti. Osnova brezpogojne ljubezni do partnerja in do otrok pa sloni na ljubezni do sebe, ali kot pravi John Powell: "resnična ljubezen do drugih predpostavlja resnično ljubezen do sebe".⁽²⁾ Če brezpogojno ljubiti drugega pomeni potrjevati ga, mu priznavati osebno vrednost in biti do njega prizanesljiv, pomeni, da moramo isto zadržanost imeti tudi do sebe. Mislim pa, da če smo res iskreni, si bomo priznali, da smo do sebe večkrat neizprosni, ne odpustimo si napak in spodrseljavev, delujemo na okolje agresivno, ker iščemo potrditve osebne vrednosti itd. Poskusila bom torej razčleniti pojem ljubezni do sebe, tako da si bomo ustvarili vsaj približno sliko, kaj vse se skriva za njim.

Ljubezen do sebe lahko prevedemo tudi v pojme kot samospoštovanje, cenjenje sebe ali veselje nad seboj. Strokovnjaki na področju razvojne psihologije so odkrili, da se proces sprejemanja samega sebe in pridobivanja pozitivne samopodobe lahko zalomi že zelo zgodaj v življenju človeka. Že dojenček je občutljiv na to, kako z njim ravnamo: če zaznava, da ga npr. previja in boža varna in trdna, a istočasno nežna roka, bo podzavestno občutil, da je ljubljen in vreden ljubezni in da se je rodil v svet, ki ga ne ogroža, in da mu zato lahko zaupa. Ko odrašča, je otrok vedno zelo občutljiv na to, kako ga ocenjuje in vrednoti okolje, v katerem živi, nenehno potrebuje potrditev in pohval, da lahko zdravo raste in podzavestno doživlja svoje otroštvo kot srečno, tako da počasi sprejema samega sebe in pridobiva na zdravi samozavesti. Mladostnik že bolj zavestno sprejema informacije o sebi iz okolja, istočasno pa doživlja nelagodje zaradi svojega vsestranskega spreminjanja. Spreminja se v prvi vrsti telo, ki kar naenkrat zraste. Precej nelagodja povzročajo zunanji znaki odraščanja, ki jih mladostnik in mladostnica nista še prav dojela in nista prav pripravljena sprejeti. Ravno v tem razvojnem obdobju se lahko pri človeku nevarno zaustavi sprejemanje sebe. Bodisi za fante kot za dekleta je pogosto težko sprejeti svojo zunanjo podobo, ali se čutijo previsoki ali prenizki, ali presuhi ali predebili, skratka kakorkoli že, je vse narobe, še posebno, če si postavijo kot idealni lepotni model

osebo, ki trenutno odgovarja modnim pravilom zunanje lepote. Zdi se, da je torej sprejetje svojega telesa, svojega zunanjšega izgleda prvi pogoj za sprejemanje sebe v celoti. Pogosto je mladostnik ves nesrečen in kuha jezo, ker misli, da ima predolg nos, mladostnica pa je že obupana, ker nima kodrastih las kot sošolka itd. Zapeljejo nas detajli naše podobe, kot da je naš jaz le v nosu ali laseh. Neka duhovna oseba je nekoč mladim svetovala obratni zorni kot: vsak dan naj se zahvaljujejo svojemu Stvarniku za življenje in za vse dele svojega telesa, tudi za tiste, ki so jim manj všeč. Zahvaljujejo naj se za gibčno, odporno telo, za zdravje itd. Taka zahvalna molitev pomaga mlademu človeku, da se zave, da je zdravo delujoče telo velik dar, kajti bilo bi lahko tudi drugače, nobene zasluge in nobene krivde nimamo za to, kakšen je naš zunanji videz. V naši moči pa je, da preko zdrave ljubezni do sebe in sprejemanja sebe naše telo, kakorkoli skladno ali neskladno, spregovori o veselju do življenja, o radosti in o ljubezni. Izredno pomembno je naučiti se sprejemati in ljubiti vsak del sebe, veseliti se vsakega dela svojega telesa, tudi če se nam na začetku ne zdijo posebno v redu. Če bomo sami nad seboj zadovoljni in bomo ljubili tudi tiste malo krive noge, jih bodo zaradi ljubezni, ki bo prežela naše telo, potem ko ga bomo sprejeli, drugi doživljali kot povsem noramlno, napake sploh ne bomo opazili. Spominjam se mladega moža, ki je v nesreči izgubil oko, v očesno votlino so mu vgradili stekleno protezo, zaradi več operacij pa je imel tudi nekoliko izmaličen obraz. Ni bil lep na pogled, a ko je spregovoril in se zapletel v pogovor s sočlovekom, sta iz njega izžarevala taka lepota in toplina, da je vsakogar očaral. In na mah si pozabil na zadrego ob njegovi nesreči, in si se z njim veselil življenja, ker se je on samo veselil, da živi. V njem je izžareval duh ljubezni, ki je oplajal vsakogar, ki se mu je približal. Takrat sem spoznala resničnost Powellovih besed: "Človek deluje in vzpostavlja odnose z ljudmi v skladu z načinom, kako misli o sebi in kako se doživlja."³⁾

Drugim torej ne moreš podariti tega, česar nimaš, česar nisi pri sebi sprejel in česar ne ljubiš. Mož se bo lahko v polnosti podaril ženi le, če je sprejel svojo zunanjo podobo z vsemi "pomanjkljivostmi", ki misli, da jih ima. Žena ne bo do dna ljubeča žena in se ne bo mogla celostno podariti možu, če ni sprejela svoje telesnosti, svoje polne ženskosti. K sprejemanju svojega telesa spada bodisi biološko kot duševno sprejemanje svojega spola, danosti, da živim kot možki ali kot ženska. Gre torej za ozaveščanje svoje identitete, sebe lahko drugim podarim, ko vem, kdo sem in sem tega vesel.

Zavest, kdo sem, zavest o lastni identiteti kot posamezniku se mora izpolniti seveda tudi v ostalih razsežnostih človeka. Osebo sprejemam pogled na človeka, ki sem ga spoznala delno pri psihologu logoterapevtu Viktorju Franklu in pa pri cerkvenih očetih. Po tej viziji je človek sestavljeno bitje, ki ga določajo tri razsežnosti: telesna, duševna in duhovna. Potem ko smo torej v glavnem sprejeli svojo telesno podobo, z "napakami" vred, je

dobro, da sprejmemo in ljubimo tudi svojo duševnost, svoje duševne lastnosti, svoj temperament, svoj značaj, svoje intelektualne sposobnosti, svojo čustvenost. In v prizadevanju za stalno osebno napredovanje in rast je dobro, da priznamo svoje omejenosti in jih sprejmemo. To pa ne pomeni, da nekaterih svojih značajskih potez ni treba spremeniti. Če je človek ljubeče odprt, se lahko celo svoje življenje spreminja v bolj zrelega in modrega človeka, to se pa najlažje - ne brez bolečin - dogaja z nesebičnim podarjanjem sebe znotraj pristnega ljubezenskega odnosa med možem in ženo.

Zanimivo je, da hodi naše čustveno doživljanje sebe v korak s telesnim, osebno mislim, da si v zmerni meri lahko človek pomaga k boljši samopodobi in k samospoštovanju tudi s pomočjo nekaterih pripomočkov, kot so lahko kake shujševalne kure, odpravljanje prekomerne poraščenosti pri ženskah in podobno. Le da ne postane to glavni cilj in edina osnova naše identitete. Lažje pa je odpravljati telesne napake kot pa zdraviti psihološke brazgotine, ki so se v človeku nabrale od otroštva dalje in ki pogojujejo njegovo vedenje in ravnanje. V otroštvu so nam tudi verjetno bolj učinkovito zdravili opraskano koleno kot pa ranjeno dušo. In dejansko so danes vsaj nekateri starši veliko bolj občutljivi za otrokovo čustveno doživljanje, skrbi jih, da se bo otrok dobro počutil, da ne bo doživljal frustracij, da ne bo deležen graje, skratka, da bo čim manj trpel. V primerjavi z nedavno preteklostjo, ko otrokom niso posvečali take občutljive pozornosti, je tako zadržanje vsekakor pozitivno. Vendar že lahko ugotavljamo, da smo zašli v drugo skrajnost: pretirano krhki in negotovi mladostniki, nesposobni se spoprijeti s težavami lastnega odraščanja in življenja so čedalje številnejši. Iz več strani se zato danes sliši, da je za zdravo sprejemanje sebe, za zdravo soočenje s svetom potrebno vzgajati se v sprejemanje tudi duševne bolečine in trpljenja. "Bolečina sama po sebi ni neko zlo, ki bi se mu bilo treba za vsako ceno ogniti."⁴⁾ Psihologi in psihiatri govorijo o vzgojni moči bolečine, na katero se je treba primerno odzvati in se ji prilagajati, ne pa pred njo bežati in se zatekati v vsakovrstne zasvojenosti, od mamil, alkohola, bučne glasbe itd. Pouk bolečine je v tem, da če jo človek sprejme, v svoji duši predela in osmisli, ga bo bolečina prevzgojila, da bo zrastel, postal močnejši in bo na koncu pridobil na samospoštovanju in ponovno odkril svojo osebno vrednost.

Tokrat smo se zaustavili pri tem, kako je za vzgojo zdrave in ljubeče osebnosti pomembna ljubezen do sebe na telesni in duševni ravni. Prihodnjic pa bomo skušali dojeti, kaj pomeni sprejeti sebe znotraj svojega naroda in kulture in kaj pomeni sprejeti sebe na duhovni ravni.

¹⁾ prim. Tomaš Špidlik, Osnovne krščanske duhovnosti, Slomškova založba, Maribor 1998, str. 181

²⁾ John Powell, Skrivnost vztrajanja v ljubezni, Župnijski urad Ljubljana-Dravljje 1995, str. 28

³⁾ John Powell, Skrivnost vztrajanja v ljubezni, Župnijski urad Ljubljana-Dravljje 1995, str. 30

⁴⁾ John Powell, Skrivnost vztrajanja v ljubezni, Župnijski urad Ljubljana-Dravljje 1995, str. 38

Igo (Ignacij) Gruden

(18.4.1893 - 29.11.1948)

mag. Rozina Švent

Igo Gruden v letih 1915-1918.

Letos mineva 50 let od smrti primorskega pesnika dr. Iga Grudna, ki se je s svojimi, globoko izpovednimi pesmimi o sebi, svoji ljubezni do soljudi (predvsem žensk, pri katerih je že od mladih let naprej iskal tolažbo in razumevanje) in ljubezni do svoje rodne Primorske za vedno zapisal v spomin vsem Slovincem tostran in onstran slovenske zahodne meje.

Rodil se je 18. aprila 1893 v Nabrežini pri Trstu, kjer je imel njegov oče Franc trgovino in gostilno. Šolal se je v domačem kraju, v Trstu in v Gorici. Pesniti je začel že zelo zgodaj in temu poklicu je ostal zvest vse življenje. Po končani gimnaziji je nadaljeval študij prava na Dunaju in v Gradcu, ter doktoriral l. 1921 v Pragi. Tudi Gruden je, tako kot tisoče drugih Slovencev, sam doživel strahote prve svetovne vojne in bil ranjen, tako da je ostal 60% vojni invalid. Po vojni je služboval kot pravnik in nato odvetnik v Ljubljani in tam dočakal tudi začetek druge svetovne vojne, ki ga je potegnila v svoj vrtnec. Zaradi svojega, že od prej poznanege protifašističnega stališča je bil konec leta 1942 aretiran in odgnan v italijanska koncentracijska taborišča (Visco, Chiesa Nuova pri Padovi, Rab). Po kapitulaciji Italije ostane še nekaj mesecev kot upravnik bolnice na Rabu, januarja 1944 pa se preko Visa umakne najprej v Južno Italijo in nato v Severno Afriko (različna zavezniška taborišča v Tolumbatu, Abukirju, El Šatu). Januarja 1945 se s štabom 1. afriške mešane brigade vrne v jugoslovansko bazo Gravina pri Bariju in od tam v osvobojeni Beograd, kjer je sodeloval pri slovenskih oddajah radia Beograd. Po vrnitvi v Ljubljano je postal pravni referent na ministrstvu za prosveto. Ob svojem poklicnem delu se je z vsem žarom posvetil literarnemu ustvarjanju, sredi katerega ga je iznenada presenetila bolezen in po krajši

agoniji je prav na praznik "Dan republike", 29. novembra 1948 umrl.

Grudnov pesniški opus izpričuje nekakšno "pesniško kroniko (dnevnik takratnih dni)". V njegovi rokopisni zupščini, ki jo hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani², se nahaja poleg številnih pesmi tudi nekaj proznih prispevkov in korespondenca s številnimi vidnimi slovenskimi ustvarjalci. Med gradivom se nahaja tudi njegov življenjepiš, v katerem nam razkriva svojo pesniško notranjost: "Rodil sem se v Nabrežini pri Trstu na slovenski obali Jadranskega morja. Zato živi v meni vsa naša primorska zemlja od sinjih morskih voda, do Snežnika, do Nanosa in izvira Soče, do skrajne meje Beneške Slovenije in nižje dol v Brda do meje Furlanije. V meni cvete moj rodni breg od Trsta do Devina, poje pesem morskih valov in pesem kraških borov, v burji šumečih, pesem slovenskih mornarjev in nabrežinskih kamenarjev, pesem vipavskih deklet in toliminskih fantov, pesem briških kolonov in zamišljenih beneških Slovencev, pesem vsega naroda, ki ljubi to svojo lepo, cvetočo in pojočo, sončno zemljo. V meni živi ves gnev in odpor naroda, ki je trpel 25 let v suženjstvu italijanskega fašizma, v meni je živo trpljenje tisočev in tisočev mučenih po ječah, pobitih in pregnanih, ponižanih in zaničevanih, v meni je zadnji verni pogled Gortana, zadnji topli pozdrav slovenski zemlji Bidovca, zadnji mladostni vzklík Valenčiča, zadnji mroči vzdih Marušiča. V meni je krik po pravičnosti za milijon solza in za potoke krvi, po nedolžnem prelite. V meni je upor vsega primorskega ljudstva, njegova jeklena volja, njegova vztrajnost in brezmejna požrtvovalnost v boju za lastno svobodo, za boljšo bodočnost južno slovanskih narodov, za lepše življenje vsega človeštva. V meni je v 25. letih suženjstva nezasenčena vera primorskih Slovencev v vstajenje in odrešenje celokupnega slovenskega naroda v združeni svobodni Sloveniji."³

V slovenskem leposlovju je Slovincem bolj poznan "zreli Gruden" oz. njegovo ustvarjanje po koncu prve svetovne vojne, torej obdobje, ko je zaporedoma izdal dve svoji pesniški zbirki - Narcis in Primorske pesmi, ki sta izšli leta 1920. Manj pa je poznan Grudnov ustvarjalni opus pred začetkom vojne, ki ga je za vedno zaznamovala (tako telesno kot tudi duševno). Gre za relativno obsežen del, ki vsebuje rokopisne beležnice in posamezne pesmi na listkih, ki jih je dosledno točno datiral (krajevno in časovno, včasih je dodana celo ura zapisa). Presenetljiva je tudi ohranjena korespondenca iz tega

časa, saj nam predstavlja mladega, odločnega in nena-
vadno razgledanega pesnika, ki se svojega pesniškega
poslanstva neverjetno dobro zaveda. Med najbolj zani-
mivi vsekakor sodita dve Grudnovi pismi uredniku Slova-
na, dr. Franu Ilešiču⁴, z dne 26. junija 1913 in 3. julija
1913, poslani iz Nabrežine:

1. pismo

“Cenjeni gospod urednik,
zdelo se Vam bo mogoče čudno, da se nisem tekem
šestih mesecev oglasil z novo pošiljativo. Rekel sem si
pač vedno, da je najboljše, če poobjavite moje starejše
stvari, v kolikor so vredne, da zve javnost zanje, vrhu
tega pa sem ves čas na Dunaju bil boj s samim seboj, ki
se ni do sedaj še polegel. Motto: <Alles oder nicht!> mi
je razjedal možgane in vedno bolj sem dvomil nad sa-
mim seboj. Začel sem stremeti po samokritiki in izkušal
sem svoje stvari presojati s treznega in strogo - objektiv-
nega stališča, kakor in v kolikor sem le mogel, toda to se
mi ni vedno posrečilo in tako sta moj dvom in boj rastla
od dne do dne. Bogve, kdaj bo temu konec? -

Izmed petih sedaj poslanih pesmi sta prvi dve: <Ro-
manca> in <Večer ob Adriji> starejšega datuma; napisal
sem ju že lansko leto. Po mojem mnenju nista pesmi -
slabi. Ciklus <Doma> pa je mlajšega datuma. Kakor tu-
di čutim, da je ravno v teh verzih mnogo mladeniškega
ognja in pesniške moči, si ne morem o ciklu ustvariti še
strogega mnenja, ker še popolnoma živim v njem. Ker ga
Vam pa pošiljam, je znamenje, da vidim v njem mnogo
pesniških lepot.⁵ Radoveden sem, kaj bode te Vi rekli o
njem. -

Prepričan sem, da mi ne bode šteli v zlo, ako izpre-
govorim z Vami o tej priliki par besed. - V zadnjem času
preplavlja naše literarne liste povodenj verzov, ki so pa
- z malimi izjemami - tako prokletno slabi in vodeni, da se
bogu smili; kajti pameten človek se bo nad tem kvečje-
mu jezil ali smejal. Biti pa moramo pravični in si priznati,
da je izmed treh literarnih listov, “Slovan” - najslabši.
Čutil sem se sploh, kako morete Vi, gospod urednik, z
mirnim srcem objaviti “pesmi”, ki so izpregledale v listu
pod šifro: I.(?) Rene⁶, da molčim o vsem drugem. Jaz
bi takim ljudem kar naravnost povedal, naj svoj čas pora-
bijo v druge namene, če pa že hočejo pisati verze, naj jih
pišejo sebi v zabavo in spomin; povedal bi jim tudi, da
literaren list ni “Jež” ali “Brivec”, kjer se človek za 20 vi-
narjev lahko pošteno nasmeje. Sicer pa - de gustibus.
Če pa hočete tem gospodom storiti veselje s tem, da
jim objavite vsako <pesniško> slepomišljenje, je to prav
lepo od Vas, če je pa to prav koristno in pametno, to je
zopet vprašanje zase. Če ne bode te v bodoče bolj izbir-
čni, prerokujem “Slovanu” žalosten, toda zaslužen ko-
nec⁷. Prosim, ne mislite, da je to samo moje mnenje,
marveč mnenje vseh, ki imajo pravico o umetnosti izre-
kati svoje mnenje. Mislim pa, da je literaren list zato tukaj,
da se ga s čim si bodi že napolni, je zelo krivično in na-
pačno. Seveda govori iz mene lajnik, ki ne pozna uredni-
kovih težav, toda eno pa le vem: boljša smrt, kakor dolgo
brezsmiselno hiranje. Če ne, mislim, pride kmalu čas,
ko bomo zopet enkrat venčali v šentpeterskem pred-
mestju krpanovo kobilu, bojim se le, da bo bolj smrdela,
kakor pred leti. -

Čutil sem se dolžnega, Vam vse to odkritosrčno po-
vedati. Čemu bi slepomišil po nepotrebnem? Moja vest
je čista, drugo pa me ne briga. -

Vaš

Ignacij Gruden,
Nabrežina, 194”

Opomba: Na zadnji strani tega pisma je urednik “Slo-
vana”, dr. Fran Ilešič, ki je bil od mladega Grudna starejši
kar 22 let s svinčnikom pripisal:

“Tolika oholost mladega človeka.

1/7: sprejemljiv le zadnji od “Doma” in zadnji verz 2.
dela. Kar se tiče “Slovana” ste lahko mirni; “Slovan ne
umira”.”

Žal se v Grudnovi zapuščini ni ohranilo Ilešičevo pi-
smo Grudnu (če mu je, zaradi očitne prizadetosti, le ta
sploh odgovoril!).

2. pismo

“Cenjeni gospod,

izmed petih poslanih pesmi ste mi sprejeli samo eno;
tako je prav. Če nočete biti že drugim, bi Vas prosil, bo-
dite meni, kadar in kolikor bom pisal v “Slovan-a”, vedno
najstrožji kritik. Seveda je treba premisliti, da ne obstoji
kritika v negiranju.

Kar se tiče 3. pesmi iz “Doma”⁸, jo lahko samostojno
objavite; mislim, da se lahko nedotaknjena natisne. To
sem omenil radi tega, ker večkrat uredniki samostojno
popravljajo, ne da bi se pri tem vprašali, je li to pisatelju
prav ali ne. To bi se moralo enkrat za vselej odpraviti. Če
ni uredniku kaj pogodi, naj to sporoči pisatelju, da dotične
nedostatke sam popravi, če more, če ne, naj pa vrže
dotično stvar brez drugega - v koš. Čeravno se nimam
radi tega napram Vam bogve kako pritoževati; Vam mo-
ram vseeno priznati, da mi ni bilo nič kaj preveč prijetno,
ko ste pesmi <Težka ura> odstrigli peroti. Prosil bi Vas,
da bi v bodoče to opustili; toliko pravice, mislim, da imam
še do svojih literarnih prispevkov.

Veseli me, da imate o “Slovanu” tako zaupanje, še
bolj pa me veseli, da me hočete pomiriti, češ, da Slovan
ne umira. Čeravno sem mlad, nisem slep in niti na misel
mi ne pride, da bi se s peskom po nepotrebnem kvaril
vid. Kar sem pribil, to ostane zame sveto, drugo pa me
ne briga. Bodite prepričani, da je bila prostodušna odkri-
tosrčnost vedno moja lastnost in da so mi bile od nekdanj
tuje zlobne zahrbtni nakane.

Na koncu pisma bi Vas še prosil, da mi sporočite,
če bode te imeli čas in veselje zato, katere izmed starej-
ših pesmi mi mislite še objaviti.

Če je sploh v moji moči, bom vedno po svojih zmož-
nostih pomagal, da se “Slovan” zopet poživi!

S pozdravom
Vam udani
Ignacij Gruden.”

V “Slovanu” je Gruden objavil skupno 12 pesmi:

I. 1912 - Pesem ribičev, V tujini, Kako bi jaz rad...,
Pesem.

I. 1913 - Jesenska, Jeseni, Pesem hrepenenja, Tež-
ko uro.

I. 1914 - Jeseni pri morju, Slika z Adrije.

I. 1915 - Nočna melodija.

I. 1916 - O mraku.

Prvemu pismu je Gruden dodal tudi svoje pesmi med katerimi sta najboljši naslednji pesmi:

DOMA

1.

Domov sem prišel tujec napol
in ko sem vse po vrsti pozdravil,
prikril sem jim svojo trpko bol:
čemu bi o svojih bolestitih jim govoril?

O majka moja, kaj je tujina?!
Ni dala mi kruha, ne vina,
vsa polna gneva, trpkosti in strupa
je bila njena prešerna kupa.

In kaplja za kapljo je padala v srce
in ga razjedala in otrovala:
takrat so drhtele mi bolne roke,
kot da malodušnost po njih bi zaplala.

Pogled ujet in oči vse motne,
kot da je prišla vanje smrt:
tako živel sem ure samotne
in bil sem bolj in bolj potr.

Nikjer ni bilo cilja vabečega,
nikjer, nikjer pogleda prijaznega,
ki bi mi zasvetil in kanil dobrotno
sredi življenja brezplodnega, praznega...

Nikjer ni bilo prijateljske roke,
ki bi mi kazala v temi pot;
in gazil sem skozi sence globoke,
da sam nisem vedel, ne kam in ne kod.

Takrat se mi je groza v dušo zajedla,
kot krut in brezčuten vampir
in s krempilji srce mi je mlado razgrebla
in se razkričala pijana v večer.

In vedel sem vse in vse sem spoznal. -
O majka moja, ti sladka, edina,
sedaj pač razumeš, kaj vse sem prestal,
sedaj pač razumeš, kaj je tujina.

2.

Ta polja, ki v vetru pošumevajo:
enkrat sem jih poznal;
te loke, ki v poldan prepevajo:
enkrat sem jih poznal.

Takrat je bilo jutro... in moja mladost
kot mlado vino je prekipevala
in z žiti in s hrasti je plavala v prostost
in ž njimi pijana prepevala.

Takrat je bilo jutro... in mlade moči
po žilah so divje mi vrele;
kot mošt uklenjen v železne kadi
so pesem bahantno si pele.

In moje roke so bile razmaknjene
in dvignjeno solnce so blagoslavljalje,
od mladih moči in vere navdahnjene
kot znanke prijazne so ga pozdravljale.

In jaz sem bil mlad, poln upov in nad,
in solnca in polj in sebe bogat...

VEČER OB ADRIJI

Nabrežina.

Tih veter veje preko brega
in zelene oljke vztrepetajo;
kakor črne misli vrani plavajo
nad pečinami v svobodnem zraku.

Ribič je razpel v pristanu jadro,
da odpravi se z nočjo na morje;
solnce se je znižalo v obzorje
in razlilo kri po vsem zapadu.

Grad devinski je utonil v mraku
in ves Kras je samo še kontura;
prva zvezda sveti že z azura
in uspavanko šume valovi.

Nič ne moti blažene tihote...
že galebi so utihnili;
iz dolin so v hrib zavzdihčili
zvonovi in zavabili k počitku.

Takt veslačev le zveni iz mraka,
ki ob vesla trdo se upirajo
in ko v plamen z barke se ozirajo,
širijo se prsa jim svobodna...

Opombe:

¹ V njegovi zapuščini so najstarejše pesmi datirane z letom 1909; prva objava pa je bila l. 1910 v reviji Zvonček.

² Rokopisna zbirka NUK, inv. št. 13/60 in inv. št. 10/85.

³ Ohranjeni tekst sicer ni datiran, vendar se ga da po vsebini približno datirati - sredi štiridesetih let. Originalni tipkopis vsebuje tudi številne rokopisne popravke, ki kažejo na to, da ga je Gruden kasneje uporabil za drugo "priliko ali objavo".

⁴ dr. Fran Ilešič (1871-1942), literarni in kulturni zgodovinar, publicist, pedagog. V letih 1910 - 1913 je bil urednik Slovana.

⁵ Urednik Ilešič ni bil istega mnenja kot pesnik Gruden, saj je vse naštetih pesmi, razen 2. dela ciklusa "Doma" poševno prečrtal s svinčnikom; medtem pa kaže dvojna poševna črta ob zadnji kitici iste pesmi na to, da mu je le ta ugajala.

⁶ V 11. (1913) letniku "Slovana" so bile objavljene kar 4 njegove pesmi, ki res ne kažejo na kakšno posebno nadarjenost - npr. 3. kitica v pesmi "Spomin": In ko sem mimo tvojih oken šel, / flegmatično kadil sem cigareto. / Če rožmarin na njih ti je uvel, / me brigalo res malo je presneto...

⁷ Slovan je prenehal izhajati leta 1917. Vsekakor je bila Grudnova kritika preostra, predvsem če upoštevamo, da so v tej reviji svoje pesmi objavljali tudi naslednji pesniki: Anton Aškerc, Simon Gregorčič, Rudolf Maister, Fran Albreht, Alojz Gradnik, Oton Župančič in drugi.

⁸ Te pesmi v Ilešičevi zapuščini ni, ker jo je nekdo (?) preprosto odtrgal stran.

Pinus pinea

Bruna Pertot

Pisana slika brisač, ležalnih stolov in kopalcev je izginila, kakor bi nepopisno velika goba obrisala obalo. Ni je več. Nato so prišli odrešilni jesenski nalivi in oprali skale, drevje in vse, kar je bilo treba. Morje je požrlo vso nesnago, jo uničevalo in se jezilo. Nato je nastalo zatišje, brezvetrje, tisto novembrsko milo, bonaca so mu rekli naši stari - in bilo je novo jutro in nov dan in isto morje se je v vsem svojem blišču kot nebeško čista modrobela ploskev pretegnila v soncu, od Trsta do Devina, od Barkovelj do cerkvice Brezmadežne v Strunjanu.

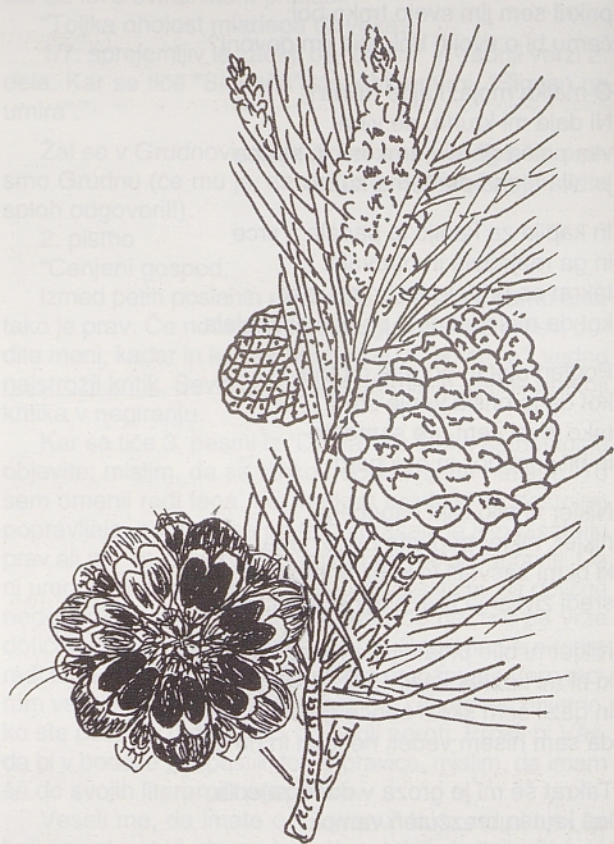
Z bregov in skal, kamor se je bila umaknila, se je spustila tišina, pomisli, tišina. Neslišno dihajo borovci v borovem gozdiču, tiho se odpirajo olesenele luske borovih storžev. Nato prišviga veverica, črna in z belim puhom pod trebuhom, ob njenem akrobatskem skoku se upogne veja in na tla se vsuje temnorjava toča kot ženski nohti velikih oreščkov, podolgovatih, progasto obarvanih in pomokanih s kakavu podobnim prahom, katerega se znebimo samo s tekočo vodo.

Lupinica je neznansko trda, prav pošteno moraš s kamnom nadnjo, da prideš do jedrca, pa znati moraš, znati, saj če si lopnil prehudo, boš dobil samo nekaj belkastih in mastnih drobtinic. Če pa je seme ostalo celo, je še ovito v tanko in prozorno rjavo oblekico. Tudi to je treba sleči. Prišli smo do pinjole, slonokoščeno bele, mačjemu podočniku podobne.

Tri leta je potrebovala "Pinus pinea", da jo je zgradila, ji dala vse, kar ji pripada, od dragocenih olj in raznih sladkorjev do vitaminov in rudninskih spletov, vse, kar je posrkala tam spodaj iz prsti, katere se oklepa, tiste peščice svetopisemske prsti, iz katere je vse, od pinjole do človeka in veverice tam zgoraj, ki je črna, z belim puhom pod trebuhom in srečna obira oreščke, jih vrti med prsti in odpira z ostrimi zobmi, nato ti jih prazne spušča dol nad glavo in te posiplje s plevami: na! Tokrat ji je tudi jedrce zletelo na tla, pa se je brž spustila šoja in ga pobrala.

Nedaleč od šoje je še nekdo, ki radovedno pobira, kar pada z neba. "Mama, mama, daj ti," priraca deček do žene, ki se je za desetinko sekunde obrnila stran od njega.

"Ne v usta! Ne v usta, si slišal? Izpljuni, lepo te prosim, izpljuni," mu ponuja robček ter briše rjave

brke in brado. Kaj je zdaj to? Ves je rjav po rokah in obrazu. Da ni kakšen pesticid?

Priletel gospod še pristavi: "To so pinjole, brez skrbi! Pokaži?" "Seveda so pinjole, jih ne poznate?" se čudi, ko jih fantek povleče iz žepa, ki je ves rjav od njih. Gospod jih je nabral za poln klobuk, saj je ponohi pihala burja in dodobra stresla veje. Pa bodo za potiče in sinice. O, jih imajo rade!

"Tukaj pinjole?" je mati olajšana in presenečena, jih ni nikoli videla v naravni obleki in okolju in je že boljše volje in že pomaga sinku iskati med travo.

Da, tu so pinjole: od Trsta do Devina, od barkovljanskega brega do cerkvice Brezmadežne v Strunjanu in daleč po vsem sredozemskem pasu, krasi vile in dvorce ter prelepe obale.

Iglavec bor, "Pinus pinea" je sredozemsko drevo, ljubi zmerno topli pas naše zemlje, čim se pomakne bolj na sever, so mu dnevi šteti, lahko samo vzklije, ne bo nikoli "Pinus pinea". Samo v njemu dodeljenem

okolju se razraste v velikana, ki je tako zelo lep, da bi ga gledal kot vkopan noč in dan. Noč in dan bi gledal tiste mogočne veličastne krošnje in kiparsko izklesana debela, ki se iztegujejo proti morju, ker jih burja že od otroštva cele dneve in noči sili tja.

Borovo življenje je lahko dolgo šeststo let: če ga kdo ne poseka, če ga zemski usad ne podre, če ga rak ne načne. Če, Če. Šeststo zim z mačehovsko burjo. In šeststo pomladi - za trideset in več človeških rodov.

Ko bor doraste, obhaja slovesno ženitev, vsako pomlad: praznuje jo sredi oblakov cvetnega prahu, ki se usipava z zrelih vej in ga v toplih valovih raznaša veter na tistih mehkih poteh nad morjem pod Svetim Križem in Nabrežino, nad Grljanom in Sesljanom. Da ne kje gori? Le brez skrbi. Je samo slovesna ženitev.

Pri boru se vse to odvija lepo v domačem krogu. Kdor je z radovednim očesom znanstvenika vtaknil nos v to skrito življenje in ga opazoval, ve, da na vrhu vsake borove vejice domujejo plodne mačice, ki bodo kmalu postale matere, nekoliko nižje, skoraj ob deblu pa rastejo bodoči očetje. Botaniki pravijo takim rastlinam, da so enodomne: en sam dom za ženina in nevesto in bosta en sam les in eno drevo.

Iz te zveze se bodo visoko nad našimi glavami neopazno rojevali drobni storžki, češarki, "žužki" jim pravimo, za zahodni Kras pa so menda celo "kocke"; ti storžki bodo vsi prepojeni z balzamičnimi smolami, polni vitaminov in zdravih snovi: tri leta bodo morali rasti, se počasi izpreminjati v storžasto kroglo z lepo razvrščenimi olesenelimi luskami, polnimi pinjol. Nekega dne se bodo razprli kot roža in vsula se bo tista rjava toča oreščkov.

Kako je že brundal priletni gospod, ki jih je pobral za poln klobuk?

"Dva mandeljna in oreha dva, dva lešnika in dve pinjoli ter suho grozdje od gorice za ptice, kekse in potice."

Prišle bodo na vrsto po dolgih zimskih sprehodih skozi mraz: vse bo golo, pozabljen bo žar jesensko obarvanega listja in praznovanja jeseni, samo bori bodo razlivali svoje večno živo zelenilo čez morje in nebo in vse, kar bodo podarili, bo nepopisno lepo in dobro: prasketale bodo smolnate pinje na ognjišču in v kaminetu, kadil se bo čaj iz mladih zelenih češarkov, ki so se celo poletje kopali v medu, soncu in sladkorju in na oknu bo vaza z borovimi vejicami namesto cvetja.

Morda se bomo nekega večera, spet jezni na knjigo, ki jo bomo brali in разоčarani nad televizijo, spomnili pinjol, ki smo jih nabrali in se jih lotili ter jih stolkli in oluščili, pa ne za tisti slavni "pesto", ki je za zdravje kakor bomba, temveč za ptice in potice, mi bomo pa dodali še suho grozdje od gorice...

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXVII. nagradni literarni natečaj za izvorno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov **MLADIKA**, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. DECEMBRA 1997. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklusi poezije pa naj predstavljajo samo izbor najboljših pesmi (največ deset).
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan – Bajc in prof. Ester Sferco ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:
za črtico ali novelo:
prva nagrada 400.000 lir
druga nagrada 300.000 lir
tretja nagrada 200.000 lir
za pesem ali ciklus pesmi:
prva nagrada 200.000 lir
druga nagrada 150.000 lir
tretja nagrada 100.000 lir
5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1999. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.

Rokopisov ne vračamo!

Tigrovec in padalec (I. del)

Ivo Jevnikar

V prejšnji številki Mladike sem omenil akcijo III. sekcije Ozne pri IX. korpusu konec oktobra 1944 proti domnevnim angleškim agentom med partizani na območju Čepovana. Takrat so aretirali in začeli zasliševati tudi znanega predvojnega koroškega tigrovca Alojza Kneza, ki pa je zbežal iz oznovskega zapora in se rešil. Čeprav so ga še dolgo iskali,⁽¹⁾ se je, kot bomo videli, kasneje pojavil kot partizan na Koroškem in je tudi osvobodil domači kraj, Marijo na Zilji pri Beljaku. Na Koroškem je 27. junija 1996 tudi umrl.⁽²⁾

Alojz Knez ima v skupini padalcev, ki jih obravnavamo v tej rubriki, posebno mesto, saj ni bil Primorec in tudi ne vojni ujetnik v Afriki. Kako se je pridružil skupini padalcev, ki sta jo vodila prof. Ivan Rudolf in angleška obveščevalna služba ISLD, in se skupno z Milošem Adamičem 18. septembra 1943 spustil s padalom na območju Čepovana, sam pripoveduje v zaslišanju, ki so ga zapisali že po njegovem begu in ga je podpisal namestnik vodje III. sekcije Ozne pri IX. korpusu Marjan Lenarčič - Tomo. V navedbah, ki mu jih pripisujejo, so napake, ki bi jih verjetno popravil, če bi moral podpisati zapisnik (kako ime, dalje to, da je bil, na primer, po poklicu dijak, saj je imel takrat 26 let), kako stvar pa si je za zasliševalce verjetno izmislil (da je bil poročnik nemške vojske, komunistično delo za avstrijsko monarhijo).

O Alojzu Knezu je obširno pisal zgodovinar dr. Tone Ferenc v knjigi Akcije organizacije TIGR v Avstriji in Italiji spomladi 1940, ki je izšla leta 1977.⁽³⁾ S to študijo je zelo temeljito opozoril na narodnoobrambno, proutifašistično

Fotografija, posneta julija 1943 v Egiptu. Od leve Zoro Pišot, Alojz Knez, Alojz Širca, Franc Mezgec, Franc Vidrih, čepi Ivo Merljak. Sliko je posodila njegova sestra Marica. Njuni starši so v Kairu upravljali hišo, kjer je živela skupina padalcev, ki sta jo vodila prof. Ivan Rudolf in angleška služba ISLD. Pišot in Mezgec sta pomagala v kuhinji. Širca in Vidrih sta se kot padalca spustila v Slovenijo z misijo Vrabec 17. avgusta 1943 in sta umrla v domovini po vojni.

in protinacistično delo tigrovcev. Zanj je sicer dobil Kajuho nagrado, vendar je bil zaradi znanega negativnega odnosa do tigrovcev deležen tudi nasprotovanj.

Ferenc je 23. oktobra 1977 obiskal Kneza, se z njim pogovoril in to objavil v knjigi, zato je zanimivo primerjati njegove izjave partizanskim preiskovalcem leta 1944 in spomine 33 let kasneje. Ferencu aretacije v partizanih ni omenil.

Jože Vidic je v svoji knjigi o primorskih padalcih glede Kneza le povzel življenjske podatke iz Ferencove študije,⁽⁴⁾ veliko več gradiva pa je zbral o Milošu Adamiču. Pač pa Knezovo zaslišanje navaja v svoji podrobni študiji o Ozni v Sloveniji mag. Ljuba Dornik Šubelj.⁽⁵⁾ To opozorilo mi je dalo pobudo za objavo tega zanimivega gradiva.

Aretacija

O sami aretaciji in begu Alojza Kneza je nadrejenim 10. novembra 1944 poročal šef III. sekcije Ozne za oblast IX. korpusa Marjan Lenarčič.⁽⁶⁾ Iz dokumenta kratko zremo, česa so ga obtoževali.

Tako med drugim beremo: "Dne 24. oktobra 1944 je bil aretiran Knez Alojzij, roj. 18. junija 1918 v Mariji na Zilji, Koroška, s pretvezo, da gre na Dolenjsko iz štaba IX. korpusa. Tov. Kneza je pripeljala patrola v našo III. sekcijo. Šele tedaj smo Knezu Alojziju povedali, zakaj smo ga pripeljali sem. Izrečena mu je bila aretacija kot človeku, ki sodeluje z reakcionarji in deluje pod krinko angleškega padalca proti enotnosti naših narodov, na škodo vseh borečih se za svobodo in demokracijo."

Iz poročila, ki ga objavljam tudi v preslikavi, je razvidno, da so se bali Knezovega bega, zato je bil zvezan in zastražen, vendar je bil spretnejši od ječarjev. Prvi večer sta ga tri ure zasliševala šef sekcije Mirko Zlatnar in njegov namestnik Marjan Lenarčič, naslednji večer so ga zasliševali dve uri in pol, tretji večer pa je zbežal.

Zdaj pa zapisnik zaslišanja, ki sem ga pravopisno popravil.⁽⁷⁾

**Odsek za oblast IX. korpusa
OZNA za Slovenijo
III. sekcija**

**Položaj, 25. 10. 44
Št. 124/T/Z**

Z a p i s n i k

o zaslišanju K n e z a Alojzija

Knez Alojz, rojen 18. junija 1918 v Mariji na Zilji pri Beljaku, oče Franc, mati Terezija, pristojen istotam, bratov nima, ima sestro Ano in še eno polse-

stro, po poklicu dijak, študiral strojno tehniko v Celovcu od 1937-1938, ima 8 gimnazij, 1 semester strojne šole. Po končani šoli je bil poklican v Arbeitsdienst v Schiegetzwalde v Nemčiji v Saksenu, kjer je bil tri mesece, nato dva meseca v Leibnitzu pri Grazu. Novembra 1938 je odšel k vojakom in je bil do jeseni 1939. V takratni nemški vojski je bil v oficirski šoli v Dreismanu. Bil je Leutnant.⁽⁸⁾

Knez izjavlja, da je deloval za politično organizacijo in da je deloval pri sabotažni skupini, ki je dobivala direktive iz Beograda. Bil je tudi sprejet v komunistično organizacijo "Jugend", kamor ga je sprejel Lipuš Konrad, doma iz Kleinsattla pri Beljaku,⁽⁹⁾ marca 1935. leta. Leta 1938 pa ga je sprejel isti v KP v Mariji na Zilji, Koroško. Vodja komunistične organizacije "Jugend" je bil Tuder Anton iz Marije na Zilji, Beljak, kamor je spadal tudi Knez, to je v vaško celico. Knez izjavlja, da je bil vodja KP za Koroško neki dr. Steiner, od katerega so tudi dobivali preko Tuderja letake in vso literaturo. Steinerja je poznal že preje, predno je šel v vojsko. Zadnjič mu je pisal iz Lienza, ko je bil pri vojaki. Naloga njihove sabotažne organizacije je bila stremeti za čim odločnejšo borbo proti Hitlerju in ustanoviti Avstrijsko monarhijo.

Radi protihitlerjanskega delovanja je moral zapustiti leta 1939 po Nemcih okupirano Avstrijo in se je premaknil na Jesenice v Jugoslavijo. Na Jesenicah je poznal tovariša Ferda Kravanjo, ki je bil letos, 1944, organizacijski sekretar KP za Zapadno Primorsko. On je padel v NOV. (Sodeloval je) s tovarišem Kravanjo in z nekim Justom, ki je sedaj na Tolminskem šef OC, prej pa je bil nekaj časa v XIX. brigadi in v Idrjsko-tolminskem odredu.⁽¹⁰⁾ Just je živel 14 let v Jugoslaviji, in sicer v Ljubljani. Just je imel nalogo prinašati literaturo na Jesenice k tovarišu Kravanji enkrat tedensko. Z Jesenic so hodili na sabotažne akcije v Avstrijo. Vodja je bil Kravanja Ferdo. Izvršili so akcijo v Judenburgu na municijsko tovarno, minirali proge v Salzkammergut in zalogo bencina. Akcij so se udeleževali tudi avstrijski komunisti, katerih imen pa ne ve. S Kravanjo Ferdom je deloval tudi Ivančič Franc iz Judenburga. Ivančič Franc je imel brata Ivana, ki pa je bil doma v Judenburgu, preko katerega so dobili zvezo za ak-

Odsek za oblast IX Korpusa
OZNA za Slovenijo,
III sekcija
Polozaj 10.11.44.
St.216.

276/7-23.XI.44.

276 A385557

O Z N A za Slovenijo, III odsek.

Posebno poročilo o pobegu Knez Alojzija.

Dne 24 oktobra 1944 je bil aretiran Knez Alojz roj. 18 junij 1918 v Marijazili Koroško; s pretvezo da gre na Dolensko iz staba IX Korpusa. Tov. Kneza je pripeljala patrula v naso III sekcije. Sela tedaj smo Knezu Alojziju povedali zakaj smo ga pripeljali sem. Izrecena mu je bila aretacija, kot človek ki sodeluje z reakcionarci in deluje pod krinko angleškega padalca proti enotnosti naših narodov; na škodo vseh boreciv se za svobodo in demokracijo. Oddal je vse dokumente/ ki smo jih se navedli v zapisnikuz dne 25.XI.44./ na kar je bil oveden v podstresno sobo /I. glej nacrt/ pod vodstvom desetarja Lesnika in dveh tovarisev. Zvezane je imel isti dan samo roke, t.j. do večera ko je bil prvič zaslisan po tov. TOMO pom. sefa III sekcije in tov. MIRKOM sefom III sekcije. Zalisevanje je trajalo približno tri ure. Nato je bil ponočno odveden v podstresno sobo, /I./ odkoder je bil tudi odpeljan k zaslisanju. V sobi so spali preko noci vsi tovarisi ki so odrejeni za partizansko strazo. Po zaključnem prvem zaslisevanju je dobil desetar tov. Lesnik od tov. Tomo povelje da se Kneza zveze se na nogah s posebno pripombo, da je Knez nevaren in da lahko pobegne, ker je vadil v rokoborbi, boksu, itd. in se lahko posluži trikov in na ta način xx izmuzne strazarjev. Naloga se je takoj izvršila. Knez Alojz je bil preko noci 24-25 okt. in ves nasledni dan do večera zvezan na rokah in nogah. Strazar je bil s puskov v sobi venomer buden / st.6 glej nacrt/ Knez je ves čas lezal v sobi pokrit z deko in angleškim površnikom. Preko dneva 25 okt. je bil tov. Tomo dvakrat v sobi in se preprčal da je bil Knez zvezan. Strazil je tov. Ivan. V sobi je bil se tov. Jelen ki je lezal /st.5 glej nacrt/ bolela ga je noga na kolenu. Knez je spal napol pokrit. Zvečer 25 okt.44. se je vrnilo pomovno zaslisanje ob 21.15 / 21 ura do 23 ure. K zaslisanju je prišel z odvezanimi nogami na kar so ga v sobi /I./ ponovno zvezali v prisotnosti desetarja in dveh tovarisev. Nasledni dan 26 okt. je bil v sobi večkrat tov. Koba ki se je iste dni nahajal pri nas ker smo ga nameravali uporabiti na nasi III sekciji ali je odšel ces tri dni v Dolomitski odred za oficirja OZNE. Tgv. Koba je bil isti dan 26 okt. zadnic v sobi /I./ kjer se je nahajal Knez okoli 15-16 ure zadnic. Knez je lezal zvezan na rokah in nogah pokrit z odejo in angleškim površnikom. Zvečer pa pred 6 uro ko je strazil tov. Ciril je ta zapustil sobo in sel k večerji ne da bi pocakal izmeno. V sobi je bil tov. Jelen. Tov. Ciril je prinesel kmalu nato večerjo za Kneza, ki pa je kakor vse popoldne lezal in ni hotel večerjati. Ciril ki je se večerjal pa je odnesel hrano nazaj v kuhinjo / pritlicje/. O stvari nas ni obvestil. Predno je odnesel hrano iz sobe /I./ v kuhinjo mu je rekel tov. Jelen, da naj se takoj povrne ker bo sel on k večerji. Tov. Ciril pa se ni takoj vrnil in je tov. Jelen odšel za njim. Cim pa je bil Knez sam, ki je moral biti razvezan, kar sklepama s tega da ni hotel večerjati nasi strazarji pa niso smartrali za potrebno javiti, zato je Knez izrabil priliko, zapustil sobo, presel preko predprostora /II./ skozi slabo zaprta vrata /V./ na leseno streho stranicca se podrsal in odskocil na travnik /XV./ nato stekel do hrmine brega /XIV./, kxxx ki je xxx odaljen kakih 20 metrov, ad hise, se spustil po nje, navzdol na cesto, od koder smo izgubili za njim vsako sled.

- 2 -

Beg je opazila tov. Zmaga ki je bila na straniscu /VI./ in zasil sala drsanje po strehi naker je hitro pogledela skozi straniscu lino in opazila Kneza ki je odskocil in stekel. Javila je vsem naka gmo potem staba II. brigade VDV poslali patrole v vse smeri zablokali steze, ceste itd. ali nam ni uspelo ga najti

Smrt fasizmu

- svobodo narodu!!!

A385558

Šef III sekcije:

1./ Načrt stavbe iz katere je ušel tov. Knez priložen.

Posebno poročilo o pobegu Alojza Kneza, ki ga je nadrejenim poslal 10. novembra 1944 šef III. sekcije Ozne za oblast IX. korpusa Mirko Zlatnar. (ARS III, 301-35, mapa 1, ovoj Načelstvu.)

cije v Avstriji. Nemcem se je posrečilo Ivana Ivančiča uloviti in s tem je bila razkrinkana zveza z Avstrijo in vse akcije, ki so jih tam izvajali. Stvari je izdal Ivan. Nemci so razpisali nagrado na Knezovo glavo 100.000.- RM.⁽¹¹⁾ Pravi, da je bilo njegovo ime kot enega vodilnih pri saboterskih akcijah objavljeno tudi v časopisju v Jugoslaviji. Istotako sta bila izdana tudi Kravanja Ferdo in Ivančič Franc,⁽¹²⁾ ki so ju naše policijske oblasti aretirale in zaprle. On pa je šel z Jesenic z Justom v Ljubljano, ker mu je Just prinesel sporočilo iz Ljubljane, da se tja premakne, ker je bilo vsako delovanje in obstoj na Jesenicah nemogoč. Na Justovo glavo je bilo razpisanih 50.000.- RM.

(se nadaljuje)

Opombe

- ¹⁾ Šef III. sekcije Ozne za Slovenijo je 15. februarja 1945 med drugim pisal takratnemu vodji III. sekcije Odseka Ozne za oblast Štajerske in Koroške Božidarju Gorjanu - Bogu: "26. X. 1944 je pobegnil iz naših zaporov na Primorskem Knez Alojz, rojen 18. junija 1918 v Mariji Zil pri Beljaku, po poklicu dijak, agent inteligens servica. Ker bi bilo verjetno, da je pobegnil proti Koroški, ukrenite vse potrebno, da se ga izsledi in takoj aretira. O uspehu nas takoj obvestite." Dokument hrani ARS III, 301-6 (Ozna za Slovenijo, III. odsek), mapa 4 (Poslano Ozni za oblast Štajerske in Koroške), ovj 2 (Poslano Odseku Ozne za oblast Štajerske in Koroške - III. sekcija), podovoj B (Bogu).
- ²⁾ Podatke o Knezovi vlogi ob koncu vojne in o njegovi smrti mi je prijazno posredoval raziskovalec krajevne zgodovine Mirko Hofer iz Marije na Zilji v pismih z dne 18. septembra in 16. oktobra 1997.
- ³⁾ Knjiga je izšla pri založbi Borec v Ljubljani. Pri nadaljnjih opombah jo bom navajal z omembo avtorja in številke strani.
- ⁴⁾ Jože Vidic, Angleški obveščevalci - vohuni ali junaki, Mladinska knjiga, Ljubljana 1989, str. 137-138.
- ⁵⁾ Gre za še neobjavljeno magistrsko delo Oddelek za zaščito naroda za Slovenijo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, Ljubljana 1994. Mag. Ljuba Dornik Šubelj je postala po upokojitvi mag. Irene Mrvič vodja Arhiva Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani, zdaj III. dislocirane enote Arhiva Republike Slovenije.
- ⁶⁾ ARS III, 301-35 (Odsek za oblast Ozne IX. korpusa, III. sekcija), mapa 1 (Poslano načelstvu, III. odseku in odseku za oblast VII. korpusa), ovj Načelstvu.
- ⁷⁾ ARS III, 301-35, mapa 8 (Zapisniki zaslišanj). V tej mapi so zaslišanja 38 ljudi. Za Kneza so ohranjeni original, ki ga je podpisal Tomo (Marjan Lenarčič), in še dva različna prepisa. Poročnik. Tega podatka drugje ni.
- ⁸⁾ Kleinsattel je Malo sedlo pri Beljaku. V zapisniku stalno piše Marija Zil, kar sem popravil v Marija na Zilji, čeprav je v rabi tudi Marija na Zili. O Lipušu obširno piše Ferenc. Zaradi sabotažnih akcij pri Judenburgu aprila in maja 1940, ki so jih z Jesenic spodbujali Ferdo Kravanja, Anton Ivančič in Alojz Knez, je vo-

Odsek za oblast IX. Korpusa
OZNA za Slovenijo
III. sekcija
Položaj, 25.10.44.
St.124/T/Z

231
A385589

Z a p i s n i k

o zaslišanju K n e z a Alojz-ija

Knez Alojz, rojen 18. junija 1918 v Mariji Zil pri Beljaku, oče Franc, mati Terezija, pristojen istotam, bratov nima, ima sestrično in še eno polsestro, po poklicu dijak, študiral strojno tehniko v Celovcu od 1937-1938, ima 8 gimnazij, i semester strážnje šole. Po končani šoli je bil poklican v Arbeitsdienst v Schiegetzwalde v Nemčiji v Saksenu, kjer je bil tri mesece, nato dva meseca v Leibnitzu pri Grazu. Novembra 1938 je odšel k vojakom in je bil do jeseni 1939 v takratni nemški vojski je bil v oficirski šoli v Dreisamnu. Bil je Leutnant.

Knez izjavlja, da je deloval za politično organizacijo in da je deloval pri sabotažni skupini, ki je dobivala direktive iz Beograda. Bil je tudi sprejet v komunistično organizacijo "Jugent Kamer" ga je sprejel Lipuš Konrad, doma iz Kleinsattel pri Beljaku, marca 1935 leta. Leta 1938 pa ga je sprejel isti v KP v Mariji Zil Koroško. Vodja komunistične organizacije "Jugend" je bil Tuder Anton iz Marije Zil Beljak, kamer je spadal tudi Knez to je v vaško Čelico Knez izjavlja, da je bil vodja KP za Koroško neki dr. Steiner od katerega so tudi dobivali preko Tuderja letake in vso literaturo. Steinerja je poznal že prej, predno je šel v vojsko. Zadnjič mu je pisal iz Lienz ko je bil pri vojakih. Nalaganjihove sabotažne organizacije je bila stremeti za čim odločnejšo borbo proti Hitlerju in ustanovi ti Avstrijsko monarhijo.

Radi proti hitlerjanskega delovanja je moral zapustiti let 1939 po nemcih okupirano Avstrijo in se je premaknil na Jesenice v Jugoslavijo. Na Jesenicah je poznal tovariša Ferdo Karavanja, ki je bil letom 1944 organizacijski sekretar KP za Zapadno Primorsko. On pade v NOV. S tovarišem Karavanjem in z nekim Justom, ki je sedaj na Tolmiskem šef OC, prej pa je bil nekaj časa v XIX brigadi in v Idrijsko - Tolmiskem odredu. Just je živel 14 let v Jugoslaviji in sicer v Ljubljani. Just je imel nalogo prinašati literaturo na Jesenice k tovarišu Karavanju enkrat tedensko. Iz Jesenic so hodili na sabotažne akcije v Avstrijo. Vodja je bil Karavanja Ferdo. Izvršili so akcijo v Judenburgu na municijsko tovarno, minirali proge v Galz-kamergrutu in zalogo bencina. Akcij so se udeleževali tudi avstrijski komunisti od katerih imena pa ne ve. S Karavanja Ferdom je deloval tudi Ivančič Franc, iz Judenburga. Ivančič Franc je imel brata Ivana, ki pa je bil doma v Judenburgu, preko katerega so dobili zvezo za akcije v Avstriji. Nemcem se je posrečilo Ivana Ivančiča uloviti in tem je bila razkrinkana zveza z Avstrijo in vse akcije, ki so jih tam izvajali. Stvari je izdal Ivan. Nemci so razpisali nagrado na Knezovo glavo 100.000.- RM. Pravi, da je bilo njegovo ime kot enega vodilnih saboterskih akcij objavljeno tudi v časopisju v Jugoslaviji. Istotako sta bila izdana tudi Kravanja Ferdo in Ivančič Franc, kid so ju naše policijske oblasti aretirale in zaprle. On pa je šel z Jesenic z Justom v Ljubljano ter mu je Just prinesel sporočilo iz Ljubljane, da se tja premakne ker je bilo vsako delovanje in obstoj na Jesenicah nemogoč. Na Justovo glavo je bilo razpisano 50.000.- RM

Začetek zapisnika Knezovega zaslišanja, ki ga je 25. oktobra 1944 podpisal Marjan Lenarčič. (ARS III, 301-35, mapa 8.)

jaško sodišče v Celovcu 25. julija 1941 obsodilo na smrt tako Lipuša kot Knezovega očeta Franca, Engelberta Glitznerja, Franca in Antona Ivančiča ter Martina Čemernjaka. Vseh šest so 4. novembra 1941 obglavili v Brandenburgu. Knezova mati in sestra Terezija in Ana pa sta vojno prebili po zaporih in taboriščih. (Ferenc, 172-173 in drugod.)

¹⁰⁾ Ferdo Kravanja (v zapisniku Karavanja) je izgubil življenje 10. oktobra 1944 v Paljevem pri Desklah, Just pa je bil tigrovec Just Godnič.

¹¹⁾ Brata Ivančiča iz Podbrda sta bila v resnici Franc in Anton, Ivan Ivančič, tudi tigrovec, pa je bil iz Čezsoče in je bil ustreljen po II. tržaškem procesu. Verodostojnejše podatke o uspehih nemške preiskave prinaša Ferencova knjiga. Tiralico 100.000 din so dejansko objavili v Jugoslaviji za Kravanjo, Knezom in Antonom Ivančičem 9. julija 1940. Tako Ivančiča kot Kravanjo so res kmalu prijeli. (Ferenc, 95-97.)

¹²⁾ V resnici je bil aretiran Anton Ivančič.

Pesmi so prejele drugo nagrado na literarnem natečaju Mladike

SPOMLADI**BODO ŽARELE NARCISE**

zdaj ko obračam
svoje življenje
v nasprotno smer
je mehko
indijansko poletje

zapuščam prašno
mestno življenje
dnevno sobo
v mareličnih barvah
in lesene indonezijske tulpe

čutim kako mi
žila hitro utripa
ko se primem za vrat
zaznam z rahlo žalostjo
kako počasi popušča
čvrstost mišic

vendar to ne bo igralo
nobene vloge
tam kamor odhajam

ali ko bom
okopavala rdečo peso
in v svežo gredo
sejala rožnata zrna
stročjega graha

spomladi bodo žarele narcise

VSE MI GRE PO SREČI

včeraj zvečer
sem prodala stanovanje
v katerem so moji otroci
zrasli in odrasli
kjer sem likala njihovo perilo
od plenice do službenih uniform
kjer sem spekla
triinšestdeset tort za rojstne dneve
triindvajset potic za božič
in prav toliko velikonočnih pletenic
zamenjali smo
toliko stvari in živali
spreminjali svoja
in druga življenja
se nasmejali in najokali
kolikor se le da
za dobrih dvajset let

danès zjutraj
ko mi starejša hči
ki že dolgo ne živi več tukaj
reče
kam bom zdaj prišla domov
ko me mlajša sprašuje
kdaj ji bom kupila psa
za kmetijo kamor greva
in je sin ves zmeden
in prestrašen
kako bo sam živel

se odpravim
v sončno jesensko jutro
ki je požlahtnilo ljubljano
vse mi gre po sreči
ravno v tem
krhkem in ranljivem času
zagledam v knjigarni
prevedeni dve pesniški zbirki
ki sem ju težko čakala

če nihče drug
me bosta
szymborska in heaney
božala po duši

ČAS JE

čas je
da gremo vsak po svoje
tako se bomo imeli raje

čas ni prišel čez noč
počasi se je kalil
skozi koprno
mnogih mojih solz
loputanja vrat
nedeljskih kosil
drobnih zamer
prebranih knjig
in uničenih čevljev

vsak dan
je stekla ena kaplja
čez rob
in ena solza po licu

dokler nisem
razumela
in sprejela
da je prišel čas

SKRIVNOSTI

v ostrem robidovju
si pod kamnom
puščava sporočilca
v znak da sem bila
na najini skali
prinesem vejo cvetočega grma

ko se vrnem zvečer
je veja nalomljena v kamnu
kot ikebana
in na najino skalo
prepojeno od morja
in olja za sončenje
mi z ostrim kamnom izklešeš
poljub

**TI SI NAJBOLJŠE
KAR SE MI LAHKO ZGODI I.**

ko ti rečem
da si nekaj najboljšega
kar se mi lahko zgodi
se prešerno zasmješ in rečeš
vse je mogoče

čeprav sva si čisto podobna
in se razumeva
že s koncem pogleda
si ti moški
in jaz ne

naju zato tako neznosno
vleče skupaj
da se čutiva
z ene obale na drugo

**TI SI NAJBOLJŠE
KAR SE MI LAHKO ZGODI II.**

čakaš me
pod staro slivo
polna luna je
in v tem čistem
in prosojnem zraku
se najina noč
skoraj že dani

iz mraka
se prikradem k tebi
srce mi razbija
tam nekje na dnu

primem te za roko
in po stopnicah
počasi sestopava
v mojo sobo

držiš me za rame
me dolgo dolgo gledaš
in se mi smehljaš
tako kot nihče drug
roki mi položiš na lica
in rečeš
ti si najboljše
kar se mi lahko zgodi

ČE SRCE PRESEKAŠ NA POL

ne izrečeš niti ene besede
o naju
umikaš se mi
in me odganjaš od sebe
in misliš
kako me trgaš
iz svojega srca
s koreninami vred
škoda energije
ti si jaz
in jaz sem ti
samo časovno se ne ujemava
kaj se zgodi
če živo
utripajoče srce
presekaš na pol

ČUDOVIT DAN

če rečem
da je danes čudovit dan
to ne pomeni
da mora slepeče sijati sonce
in dehteti po vrtnicah
lahko je samo to
da sem doma
med svojimi knjigami
pomitimi šipami
in pravkar pečenim zavitkom
iz oranžnih buč
(čisto zadaj v zavesti
pa je tvoj glas
ki me ljubkuje in boža
medtem ko govoriš
o vsakdanjih stvareh)

POČASI SE PRIVAJAM DA TE NI

ne hrepenim po tebi
ves čas budnosti
in potem še v sanjah
ne povezujem več
svojega življenja s tabo
ne čakam telefonskih klicev
in ne oprezujem za vogali
da te kje mogoče srečam
vse to enostavno
ni več potrebno
sprejela sem te v sebi
za vse čase
kot kronično bolezen
ko te ves čas nekaj boli
a se navadiš
kot polnočno sonce
na norveškem
ali odpadanje listov na jesen
samo še včasih
si priznam
da bi želela
spet slišati zven
najinega smeha
ki je povedal vse
ko si me objel

LOŠINJ V ZAČETKU MAJA

med trhlimi vejami bora
in posušenimi storži
že aprila cvetijo
prekrasne temno lila ciklame
vendar čisto brez vonja
kakršen je tudi današnji dan
ko buta valove ob skale
in se tam daleč
barva morja
staplja s sivino neba
vse me vleče s seboj
v žalobno puščobo dneva
takrat pomislim nate
ki si me pustil
v tej tihotni osami
ne da bi dovolil
da se med nama splete
ena sama dolgočasna navada
naj me veter
biča po laseh
naj mi dež lije
po obrazu
ne priznam svojih solz

Začetek redne sezone v DSI

Predavatelj dr. Paolo Petronio (v sredini) in predsednik godbenega društva V. Parma Milan Čuk (desno).

Po daljšem poletnem premoru in po 33. ediciji študijskih dnevov Draga 98 se je v Društvu slovenskih izobražencev oktobra začela redna zimska sezona. Prvi večer v Peterlinovi dvorani je bil v ponedeljek, 5. oktobra. Posvečen je bil pogovoru o letošnji Dragi. Pri pogovoru so sodelovali Sergij Pahor, Saša Martelanc, Lučka Susič in Ivo Kerže. Vsi štirje so kot moderatorji sodelovali na Dragi, zato so svoja opažanja izrazili kot sodelavci in ne samo kot opazovalci. Njihova stališča smo lahko prebrali v prejšnji številki Mladike. Teden dni kasneje

so v okviru Koroških kulturnih dnevov predstavili publikacije, ki jih je izdala Krščanska kulturna zveza v Celovcu. Obenem je bila tudi predstavljena študija o bralni kulturi na Koroškem. V ponedeljek, 19. oktobra, je o življenju in delu skladatelja Viktorja Parme govoril dr. Paolo Petronio. Zadnji ponedeljek v oktobru pa je društvo posvetilo pesniku Juriju Paljku, prejemniku literarne nagrade Neruda.

Društvo slovenskih izobražencev vabi prijatelje in znance na družabna in kulturna srečanja v Peterlinovi dvorani vsak ponedeljek ob 20.30.

Baragovi dnevi v Clevelandu

Letošnji Baragovi dnevi v Severni Ameriki so bili od 5. do 7. septembra v Clevelandu. Na prvi dan se je pri somaševanju v cerkvi sv. Vida, ki ga je vodil slovenski metropolit in ljubljanski nadškof dr. Franc Rode, zbralo več kot tisoč ljudi. Pet slovenskih cerkvenih zborov je vodil Janez Sršen. Naslednjega dne je bilo slovesno bogoslužje v clevelandski stolnici. Vodil ga je nadškof Pilla.

Ravnatelj Slovenskega ameriškega raziskovalnega središča prof. Edi Gobec je ob Baragovih dnevih pripravil veliko razstavo o svetniškem misijonskem škofu.

Na Slovenski pristavi pa je bil 7. septembra množični sprejem slovenskega metropolita. Pri kapeli, na kateri je plošča v spomin na žrtve revolucije v Sloveniji, je bila maša, sledila sta kosilo in kulturni spored. Spregovorili so predsednik Ameriškega slovenskega sveta dr. Mate Roesman, predsednik Pristave Metod Ilc in sam nadškof dr. Rode, nastopili so še otroci, foklorna skupina Kres in zbor Krotan, ki ga vodi Rudi Knez.

Spomin na msgr. V. Žaklja

Ob letošnjem 38. Slovenskem dnevu so se Slovenci v Belgiji spomnili rajnega izseljenskega duhovnika msgr. Vinka Žaklja. Na hiši, ki jo je zapustil Slovenski katoliški misiji v kraju Maasmechelen, so 9. oktobra odkrili spominsko ploščo. Sledila je akademija s številnimi nagovori krajevnih predstavnikov in gostov iz izseljenstva in domovine. Naslednjega dne je za udeležence daroval mašo nuncij v Bruslju msgr. Moretti, nakar je bil v Kulturnem domu kulturni spored Slovenskega dneva.

SLOVENSKA ISTRA V BOJU

V Kopru so 7. oktobra ob 50-letnici pridružitve Primorske matični državi predstavili drugo izdajo zbornika Slovenska Istra v boju za svobodo. Prva je izšla leta 1972. Pri dopolnjeni izdaji, ki šteje 870 strani, je bil Vid Vremec glavni, Raul Šiškovič pa odgovorni urednik.

Prof. Miloš Pahor z violo da gamba v Peterlinovi dvorani.

KOROŠKI KULTURNI DNEVI NA PRIMORSKEM

Letošnji tradicionalni kulturni dnevi, ki jih izmenično prirejajo eno leto na Koroškem in drugo leto na Primorskem tri prosvetne organizacije, Krščanska kulturna zveza v Celovcu, Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenska prosveta v Trstu, so se letos odvijali od 10. do 18. oktobra v raznih krajih naše dežele.

Začeli so jih igralke in igralci gledališke skupine društva Planina iz Sel, ki so v režiji Francija Končana igrali v Finžgarjevem domu na Opčinah v soboto, 10. oktobra, komedijo F.G. Lorca "Lepa čevljarka". Naslednji dan pa so isto igro igrali še v župnijski dvorani v Štandrežu.

V nedeljo, 11. oktobra, je v okviru Gledališkega vrtiljaka nastopila Lutkovna skupina Buba iz Šmihela s predstavo Ferija Lainščka "Brat-je, škrat-je, tat-je". Igrico so ponovili naslednji dan v Centru Lojze Bratuž v Gorici. O obisku Instituta Urban Janik v DSI v Trstu in o predstavitvi KKZ poročamo na drugem mestu.

Pesnica Lenčka Kupper in njen sin Niko sta nastopila na nekaterih osnovnih šolah na Goriškem in razvedrila in navdušila najmlajše. Srečanja so bila v četrtek, 15. in v petek, 16. oktobra. V petek je bilo v Kulturnem centru Lojzeta Bratuža tudi tradicionalno srečanje glasbenih šol Koroške in Gorice.

V soboto, 17. oktobra, so v novi štivanski cerkvi nastopili mladi pevci in pevke Mešanega pevskega zbora iz Sel, ki ga vodi Roman Verdel, in ansambel Drava. Zbor je pel tudi naslednji dan pri rojanski sv. maši, ki jo prenaša tržaški radio, in v Župnijski dvorani v Nabrežini.

V okviru Koroških dnevov je bila v Naborjetu razstava Arhitektura na Južnem Koroškem, ki jo je pripravil univ. profesor dr. Peter Fister iz Ljubljane. Na otvoritvi je pel dekliški kvartet Borovlje, ki ga vodi Edi Oraže.

ŠKRABČEVA DOMAČIJA

V Hrovači (Ribnica) je kulturni minister Jožef Školč 11. oktobra odprl prenovljeni dom jezikoslovca p. Stanislava Škrabca, ki ga je družina preuredila ob 80-letnici njegove smrti.

Mešani pevski zbor iz Sel v novi štivanski cerkvi.

DINKO BERTONCELJ 70-LETNIK

Znani slovenski alpinist, prvi slovenski član odprave na Himalajo Dinko Bertonec iz Argentine je praznoval 70-letnico. Jubileja so se 16. avgusta spomnili v Stanu Slovenskega planinskega društva v Bariločah. Prisotne je pozdravil predsednik SPD arh. Andrej Duh, nakar jim je dr. Vojko Arko živahno prikazal Bertonecovo življenjsko in planinsko pot. Ob prvenstvenih vzponih, ki so prinesli tudi slovenska poimenovanja v argentinskem gorskem svetu, je omenil zlasti udeležbo v argentinski odpravi na Dhaulagiri leta 1954 in več kot dveletno delo v bazi na Antarktiki. Bertonec se je uveljavil tudi kot smučarski učitelj v Argentini in ZDA ter planinski pisatelj. 15 let je bil predsednik SPD v Argentini.

SPOMENIK ZA JOŽETA DEBEVCA

V Begunjah pri Cerknici je predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. France Bernik 30. avgusta odkril spomenik domačinu prof. Jožetu Debevcu (1867-1938). Bil je duhovnik, profesor klasičnih jezikov, dvakrat urednik Doma in sveta, prevajalec celotne Dantejeve Božanske komedije. Znan je tudi kot pisec knjige o dijaškem življenju Vzori in boji ter nadaljevanja o študentskem življenju Do zmage, ki pa je ostalo le v reviji. O Debevčevem življenju in delu je govoril predsednik Slovenske matice prof. Joža Mahnič.

JUBILEJ IN KONEC ŽUPNIJE V CHICAGU

Že 7. junija so rojaki v Chicagu slovesno praznovali 100-letnico slovenske župnije sv. Štefana. Nadškof kardinal George je somaševal s slovenskima frančiškanoma, župnikom Čemažarjem in pomočnikom Langerholzom. Na družabnosti po maši se je ustavilo kar 450 ljudi. To pa je bilo tudi slovo od župnije, ki jo bodo opustili. Slovenci naj bi se preusmerili na središče v Lemontu.

J. STRUTZ O KOROŠKI KNJIŽEVNOSTI

Mohorjeva iz Celovca je na 356 straneh izdala zbirko več kot 20 nemško pisanih prispevkov različnih piscev o novejši slovenski književnosti na Koroškem. Knjiga Profile der neueren slowenischen Literatur in Kärnten, ki jo je uredil Johann Strutz, je opremljena tudi z življenjepisi, bibliografijami in slikami obravnavanih ustvarjalcev, pomeni pa povečano izdajo sorodnega zbornika iz leta 1989.

KNJIGE SM

Slovenska matica je 15. oktobra v Ljubljani predstavila kar deset novih knjig. Med njimi je nova izdaja romana Borisa Pahorja Spopad s pomladjo. Iz francoščine so prevedli delo Rajka Cibica Spomini Slovenca v Tujski legiji. Odnose z Italijo zadeva študija zgodovinarja Ferda Gestrina Slovenske migracije v Italijo. Monumentalno izdanje Slovenske ljudske pesmi je prišlo do četrte knjige.

Vrtiljaka in matineje

Letos imajo tržaški in goriški otroci na voljo kar lepo kulturno ponudbo.

V Marijinem domu pri Sv. Ivanu je bila 11. oktobra prva predstava abonmaja Gledališki vrtljak, ki ga skupno pripravljajo Radijski oder, Slovenska prosveta in Primorsko dramsko gledališče.

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici pa je bila 12. oktobra prva predstava abonmaja Goriški vrtljak, ki ga skupno pripravljajo Kulturni center Lojze Bratuž, Primorsko dramsko gledališče, Kulturni dom in Slovensko stalno gledališče.

V Trstu prireja SSG tudi otroške matineje, in sicer v Finžgarjevem domu na Opčinah.

TRŽAŠKA GLASBENICA V REVIJI APOKALIPSA

Tržaška glasbenica in publicistka Luisa Antoni je v 24. in 25. številki ljubljanske revije "za preboj v živo kulturo" APOKALIPSA objavila članek z naslovom "Arnold Schönberg in Igor Stravinski v Adornovi Filozofiji nove glasbe".

GLASILO

Poleti je izšla 2. številka Glasila, ki ga izdaja Svetovni slovenski kongres (Cankarjeva 1, 1000 Ljubljana, tel. in faks 61/1252440). Glavni in odgovorni urednik je prof. Andrijan Lah.

Saprarniška je v dvorano Marijinega doma pri Sv. Ivanu pritegnila zares veliko mladih gledalcev.

Jurij Paljk nagrajen

V okviru 13. festivala latinskoameriškega filma so 18. oktobra v Trstu podelili mednarodne pesniške nagrade Neruda. Prvo nagrado je prejel pesnik, sicer pa urednik Novega glasa v Gorici Jurij Paljk za niz pesmi iz zbirke Nedorečenemu, ki jih je v italijanščino prevedla Jolka Milič. Drugo mesto je zasedel Matjaž Pikalo iz Ljubljane, tretji pa je bil Tržačan Sergio Penco. Med najmlajšimi je prejel nagrado dijak slovenskega znanstvenega liceja v Trstu Matteo Di Mai.

STANKO MAJCNEN O SLOVENSKEH POKRAJINAH

Revija Zgodovinski časopis, ki je v enoletnem zaostanku, je v nedavni št. 3 letnika 1997 med drugim prinesla prispevek urednika Zbranih del Stanka Majcna Gorana Schmidta Osnutek ustave kneževine Slovenije. Gre za medvojne Majcnove predloge in razmišljanja o prihodnji ureditvi Slovenije z močnim poudarkom tudi proti ljubljanskemu centralizmu in v korist priznavanja značilnosti slovenskih pokrajin.

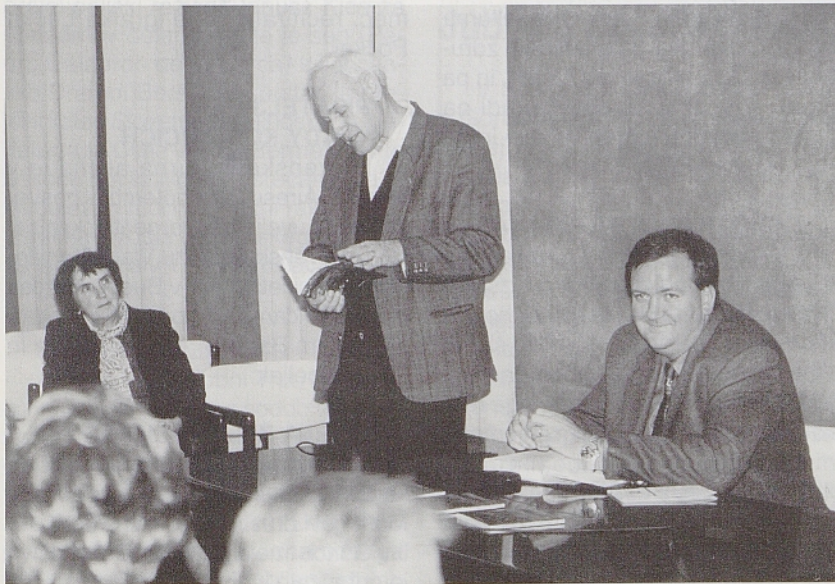
KONCERTNI SEZONI V GORICI IN TRSTU

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bil 4. oktobra prvi koncert iz abonmajske sezone Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel. Nastopil je dekliski zbor Carmina slovenica iz Maribora, ki ga vodi Karmina Šilec.

V Kulturnem domu v Trstu pa je bil 20. oktobra prvi koncert abonmajske sezone Glasbene matice. Nastopil je Komorni orkester Pro arte iz Ljubljane, ki ga vodi Nada Matošević.

KSŠT

Ob regati Barkovljanki v Trstu je bilo 10. in 11. oktobra prvo srečanje med člani Kluba slovenskih študentov - Trst in predstavniki sorodnih klubov iz Slovenije. Novo tržaško združenje ima sedež v prostorih Slovenskega dobredelnega društva v Ul. Mazzini 46 v Trstu.

Prevajalka Jolka Milič (levo) in nagrajeni pesnik Jurij Paljk (desno) v Peterlinovi dvorani na večeru DSI.

POGLEDI 26-27 IN SPOMINI DR. A. KUJARJA

Novembra je prof. Janez Arnež pri raziskovalnem inštitutu Studia slovenica (p.p. 28, 1210 Ljubljana-Šentvid) izdal novo, 26.-27. številko Pogledov. Ob oživiljanju zanimanja za "starine" v Slovenski ljudski stranki (Šušteršič, Lampe) so zanimivi tu prvič objavljeni kritični odmevi duhovnika Janka Hafnerja na spomine, ki jih je v taborišču na Koroškem objavil msgr. Matija Škerbec. V razmnoženi reviji je še gradivo o zgodnjem naseljevanju v ZDA, o zaslišanju predsednika Narodnega odbora Jožeta Basaja leta 1947 v Celovcu, o razmišljanju o usodi povojnih beguncev in drugem.

Prof. Arnež je poskrbel še za natis spominov duhovnika, časnikarja in politika dr. Alojzija Kuharja. Knjiga na 117 straneh (z angleškim povzetkom in pojasnili) Beg iz Beograda aprila 1941 zajema le obdobje od 27. marca do 26. aprila 1941. Prof. Arnež v opombah primerja nekatere podatke s sočasnimi zapisi msgr. Franca Gabrovška, ki je potoval skupaj s Kuharjem in si je pisal dnevnik. Tega je Arnež lani že predstavil v knjigi Gabrovškov dnevnik.

UMRL PROF. IVAN SIRK

Pri Sesljanu je 26. oktobra nenadno preminil prof. Ivan Sirk iz Gorice. Imel je 39 let. Na slovenskih šolah v Gorici je poučeval slovenščino, zgodovino in zemljepis. V mladih letih je bil pri skavtih, navdušen planinec, nekaj let je bil predsednik študentskega društva SMReKK, dejaven je bil tudi v Sindikatu slovenske šole.

43. SLOVENSKI DAN

Slovinci v Argentini so svoj 43. Slovenski dan skupno z 42-letnico tamkajšnjega Našega doma praznovali v San Justu. Z njimi je bila močna skupina obiskovalcev iz Slovenije in tudi zamejstva. Dne 9. oktobra sta bila na sporedu koncert in somaševanje, ki ga je vodil ljubljanski pomožni škof msgr. Uran, 11. oktobra pa je bila maša v stolnici, čemur sta sledili počastitev generala San Martina in slavnostna akademija. Glavni govornik je bil Marjan Loboda. Na dvorišču je bil še folklorni video-festival. Skupno je bilo v delo za izvedbo prireditev vpletenih kar 600 rojakov.

PRAPORŠČAKINJA DELA

Maturantki znanstvenega liceja Prešeren v Trstu Jadranki Križman je predsednik republike Scalfaro v Rimu podelil priznanje "praporščak dela". Za nagrajence so prireditelji pripravili tudi srečanja z italijanskimi političnimi vrhovi, kot tudi s papežem.

HARMONIKA

Na 12. svetovnem tekmovanju godcev na diatonično harmoniko v Latini so tržaški Slovenci spet odnesli vidna priznanja, saj je Denis Novato svetovni prvak med odraslimi godci, Egon Tavčar in Igor Spetič pa sta na prvem mestu v svoji kategoriji. Duo Novato-Spetič je bil prvi na tekmovanju duov.

NAGRAJENI ČEBELAR

Na posvetu o varstvu Krasa na Padričah je Čebelarski konzorcij tržaške pokrajine 24. oktobra podelil posebno priznanje Lojzetu Lupincu iz Praprota za 80-letno čebelarstvo dejavnost. Vanjo ga je uvedel oče, ko je imel šest let.

RADIO NA KOROŠKEM

Medtem ko javna avstrijska radio-televizija nudi 50 minut slovenskega radijskega sporeda na dan, je na Koroškem začel s celodnevним oddajanjem slovenski zasebni radio v Celovcu. Frekvence si delita Radio Korotan, ki so ga ustvarili Narodni svet koroških Slovencev, Krščanska kulturna zveza, Slovensko gospodarsko združenje in Dom prosvete v Tinjah, in pa Radio Agora, ki se obrača tudi na nemško govoreče prebivalstvo in ga vodi Tržačan Peter Rustja.

KREGARJEVA RAZSTAVA

V Moderni galeriji v Ljubljani so 27. oktobra odprli pregledno razstavo Staneta Kregarja (1905-73). Duhovnik in profesor risanja v ljubljanski škofijski gimnaziji Kregar se je po nadrealistični fazi v času socialističnega realizma izražal z abstraktnim prijemom.

RADIO LJUBLJANA

Radio Slovenija se je 28. oktobra slovesno spomnil 70-letnice ustanovitve svojega predhodnika. Posebno oddajo so v živo oddajali po vsej Sloveniji in v zamejstvu ter po internetu.

SKAVTI

Goriški del Slovenske zamejske skavtske organizacije je imel septembra občni zbor v Sovodnjah. Dosedanja načelnika Mirjam Černic in Julijana Čevdka sta nasledila Katja Tomasi in Ivo Cotič, za tajnika je bil potrjen Mauro Leban, dosedanjega duhovnega vodjo msgr. Oskarja Simčiča pa je nasledil župnik Marjan Markežič. Na Goriškem ima SZSO 130 aktivnih članic in članov.

Tržaški del SZSO pa je imel občni zbor 25. oktobra na Opčinah. V vodstvu ni prišlo do sprememb, tako da sta načelnika Matejka Bukovec in Mitja Ozbič, duhovni vodja pa župnik Tone Bedenčič. Na Tržaškem je 220 aktivnih članic in članov. Mesečno glasilo Jambor je medtem začelo z 28. letnikom.

VESELA POMLAD

Ob 20-letnici zborov Vesela pomlad z Opčin, katerih začetnik in dirigent je salezijanski duhovnik Franc Pohajač, je bil 18. oktobra koncert v Zgoniku. Nastopilo je pet zborov, v katerih pojejo tudi nekdanji člani openskih otroških ali mladinskih skupin.

V župnijski cerkvi na Opčinah pa je imel 29. oktobra svoj prvi celovečerni koncert najmlajši član Pevskega društva Vesela pomlad - mešani pevski zbor Resonet, ki ga vodi Aleksandra Pertot. Pri orglah je bil Martin Vremec, recitirala pa je igralka Lučka Počkaj.

PISATELJICA VLADY KOCIANCICH

Slovenska kulturna akcija je v Buenos Airesu 26. septembra posvetila večer uveljavljeni argentinski pisateljici slovenskega rodu Vlady Kociancich (rojeni leta 1941 v Buenos Airesu očetu Goričanu). Z njo so se pogovarjali Miriam Batagelj, Marijan Eiletz in Tine Debeljak.

UMRLA ŽELJKA SIMČIČ

V Gorici je 18. oktobra umrla Željka Simčič, nekdanja tajnica pri Goriški Mohorjevi družbi in na nižji srednji šoli v Gorici. Imela je 92 let. Od otroštva je odraščala v družini svoje tete, torej tudi s kasnejšim narodnim mučeniškom, bratrancem Lojzetom Bratužem.

MNOŽIČNE SMRTI IN ISKANJE LASTNE POTI

Na 29. zborovanju slovenskih zgodovinarjev, ki je bilo 22. in 23. oktobra v Izoli, so razpravljali o množičnih smrtih na Slovenskem. O tem je govorilo 19 referatov, ki so segali od antike do povojnih pobojev.

Medtem je Zveza zgodovinskih društev Slovenije izdala zbornik z referati z znanstvenega posveta, ki je bil 16. in 17. aprila v Mariboru ob 150-letnici programa Zedinjene Slovenije. Knjiga, ki nosi naslov Slovenija 1848-1998: Iskanje lastne poti, ima 352 strani, vsebuje 31 referatov, uredila pa sta jo Stane Granda in Barbara Šatej.

POSVET O MISIJONARJIH

Inštitut za družbeno in versko zgodovino in Misijonsko središče iz Gorice ter koprška škofija so 23. oktobra v Gorici pripravili posvet o misijonarjih. Prof. Giampaolo Romanato s tržaške univerze je predaval o tridentinskih in slovenskih misijonarjih ob Nilu. Pri tem je posebej poudaril vlogo slovenskega misijonarja in raziskovalca Ignacija Knoblarja, o katerem je že pisal. O Frideriku Baragi je govoril prelat Maksimilijan Jezernik iz Rima, o slovenskih misijonarjih pa prof. Franc Kralj iz Vipave.

BORŠTNIKOVO SREČANJE

Na 33. Borštnikovem srečanju v Mariboru je prvo nagrado ponovno prejel poljski režiser Janusz Kica za uprizoritev dela Življenje je sen (Pedro Calderon de la Barca) z ljubljansko Dramo. Borštnikov prstan je prejel igralec Slovenskega ljudskega gledališča iz Celja Janez Bermež. Zlate značke Borštnikovega srečanja pa je bil deležen tudi dolgoletni ravnatelj in umetniški vodja Slovenskega stalnega gledališča v Trstu Miroslav Košuta.

NAGRADA ZORANU KRŽIŠNIKU

Združenje Sodobni Trst, ki prireja niz prireditev Dialogi s sodobno umetnostjo srednje in vzhodne Evrope, je oktobra podelilo svojo nagrado slovenskemu likovnemu kritiku in organizatorju Zoranu Kržišniku. Leta 1955 je bil med pobudniki Mednarodnega grafičnega bienala v Ljubljani, stalno pa spodbuja umetnostne stike med Slovenijo in svetom.

Spomenik za Ivana Rudolfa

Predstavitve knjig o Ivanu Rudolfu v Podnanosu. V prvi vrsti Rudolfovi prijatelji in sodrobniki.

V Podnanosu se je Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR 18. oktobra spomnilo 100-letnice rojstva narodnega delavca in povojnega šolnika, urednika Demokracije ter voditelja Slovenske demokratske zveze v Trstu prof. Ivana Rudolfa (1898-1962).

Najprej je v Gasilskem domu tajnik Goriške Mohorjeve družbe Marko Tavčar predstavil zbirko Rudolfovih lovskih zgodb, ki so zdaj izšle pod naslovom Spev v nanoško jutro, zgodovinarja Miroslava Cenčič in Jurij Rosa pa sta spregovorila o svoji knjigi Prof. Ivan Rudolf - narodni buditelj, Maistrov borec, tigrovec, organizator prekomorcev v Afriki. Pred Vojkovim domom so nato odkrili doprsni Rudolfov kip, delo kiparja Zmaga Posege. Ob kulturnem programu so spregovorili prekomorec Ciril Kobal, zastopnik organizacije TIGR Karlo Kocjančič in slavnostni govornik, tržaški pisatelj Boris Pahor.

Jubileja Cecilijanke in glasbenika Stanka Jericija

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bila 21. in 22. novembra jubilejna, 40. revija pevskih zborov Cecilijanka, ki jo prireja Zveza slovenske katoliške prosvete. Nastopilo je 19 zborov iz našega in avstrijskega zamejstva ter iz Slovenije. Posebej je bila posvečena 70-letnici skladatelja in dirigenta, goriškega duhovnika prof. Stanka Jericija.

Na nedeljskem koncertu je imel slavnostni govor predsednik ZSKP Damjan Paulin, pozdravila pa sta še podpredsednik Sveta slovenskih organizacij Janez Povše in tajnik Krščanske kulturne zveze Nužej Tolmajer. Ob jubileju so podelili posebna priznanja tistim, ki so bili v zadnjih štirih desetletjih najbolj zvesti Cecilijanki. Prejeli so jih dirigenti Zdravko Klanj-

šek (kar 86 nastopov z različnimi zbori), Ivo Kralj, Stanko Jericijo, Gabrijel Devetak, Herman Antonič, Herman Srebernič in Karlo Lavrenčič ter zbori Rupa-Peč (nastopil je na 39 Cecilijankah), Mirko Filej, Fantje izpod Grmade, Hrast, Štandrež, Lojze Bratuž in Francišek Borgia Sedej.

Na predvečer pevske revije je ZSKP predstavila publikacijo ob 40-letnici Cecilijanke, ki vsebuje sestavek prof. Andreja Bratuža in pregled dosedanjih revij, in pesmarico priredb ljudskih pesmi jubilanta prof. Stanka Jericija. Nekaj jih je izvedel mešani zbor Hrast iz Doberdoba, ki ga je vodil Hilarij Lavrenčič. Ta zbor je Jericiju že 9. novembra posvetil celovečerni koncert v doberdobski cerkvi z naslovom Na obzorjih zvoka.

UMRL SLIKAR JOŽE TISNIKAR

V prometni nesreči je 30. oktobra izgubil življenje slikar samorastnik Jože Tisnikar. Februarja je praznoval 70-letnico. Ob jubileju so mu 10. julija odprli veliko retrospektivno razstavo (250 olj in risb iz 40-letnega ustvarjalnega obdobja) v Slovenj Gradcu.

PROF. MARTIN KRANNER 80-LETNIK

V Gorici je 30. oktobra praznoval 80-letnico šolnik in javni delavec prof. Martin Kranner. Rodil se je v Žabnicah, vendar je mladost preživel v materinem rojstnem kraju pri Ljubljani. Študiral je v Ljubljani, Gradcu in Neaplju. Po vojni si je ustvaril družino v Gorici in učil na slovenskih in italijanskih šolah slovenščino ter telesno vzgojo. Bil je med ustanovitelji Športnega združenja Olympija v Gorici in drugih športnih pobud, med prvimi voditelji goriških skavtov, v prosveti in politiki. V letih 1960-65 je zastopal Slovensko demokratsko zvezo v goriškem pokrajinskem svetu.

FILM VIDEO MONITOR

V Kulturnem domu v Gorici se je 22. oktobra začel 13. Film video monitor, ki ga prireja Kinoatelj. Med drugimi so odprli tri razstave, izmed katerih je bila ena posvečena nekdanji slovenski filmski zvezdi Ili Rini.

Naslednjega dne je bila na sporedu okrogla miza v spomin na pobudnika prireditve, rajnega senatorja prof. Darka Bratino.

DVA KONGRESNIKA SLOVENSKEGA IZVORA

Na ameriških novembrskih političnih volitvah je bil s kakimi 70% glasov potrjen za člana predstavniškega doma demokratski poslanec slovenskega izvora James Oberstar iz Severne Minnesote.

V senat pa je kot drugi politik slovenskega rodu po dolgih letih prišel dosedanji republikanski guverner države Ohio George Voinovich. Mati 62-letnega politika je bila Slovenka, oče Srb. Pred Voinovichem je bil 12 let demokratski senator znameniti Frank Lausche, ki je bil, podobno kot Voinovich, pred tem župan v Clevelandu in guverner Ohia.

Tako Oberstar kot Voinovich pozorno in zavzeto dokazujeta navezanost na svoje slovenske korenine.

100-LETNICA ROJSTVA JANKA OGRISA

V Bilčovsu sta Slovenski znanstveni inštitut iz Celovca in krajevno društvo Bilka priredila simpozij ob 100-letnici rojstva koroškega politika in zadruženika Janka Ogrisa (1898-1981). Pred vojno je bil nekaj časa poslanec Koroške slovenske stranke v deželnem zboru. Zanimivo je, da je bil njegov sin Hanzi v letih 1970-75 doslej edini povojni deklarirani slovenski deželni poslanec, izvoljen na socialistični listi.

KONGRES SSK V TRSTU

Na Opčinah je bil 22. novembra pokrajinski kongres Slovenske skupnosti. Tajniško poročilo je prebral odv. Peter Močnik. Sledila je obširna in živahna razprava o položaju edine slovenske stranke v Italiji po neuspehu na deželnih volitvah, o njenem delu v izvoljenih krajevnih upravah in o položaju Slovencev v Italiji, zlasti v zvezi z zaščitnim zakonom. Obnovljeni so bili 31-članski pokrajinski svet in ostali strankini organi.

ŠPORTNIK PEČAR NAGRAJEN

Tržaški športni delavec Radivoj Pečar iz Lonjerja, ki ima velike zasluge zlasti na področju kolesarstva, je 20. novembra prejel v Ljubljani Bloudkovo plaketo. To športno priznanje je prejel tudi organizator smučarskih skakalcev Franc Wiegeler iz Zahomca na Koroškem.

15. SREČANJE NA ŠVEDSKEM

Rojaki na Švedskem so imeli svoj 15. slovensko srečanje. Ob svoji 30-letnici ga je tokrat pripravilo društvo Lipa iz Landskrona. Udeležili so se ga tudi predsednik in člani Komisije Državnega zbora za Slovence v zamejstvu in po svetu Schiffrer, Lešnik in Poszonec, ki so se srečali tudi s predstavniki vseh slovenskih društev na Švedskem. Tam že 25 let izdajajo svoj list Naš glas.

AVSENIK V ZGONIKU

Velika množica se je 15. novembra udeležila koncerta, ki ga je v Zgoniku priredil Zamejski kvintet. Povabil je Slavka Avsenika, Gašperje, ki nadaljujejo njegovo narodnozabavno izročilo, in ansambel njegovega sina Grege. Napovedovala je Betka Šuhelj, nastopal pa je še Kombi Pižorn.

HVALEŽNICA

V stolnici sv. Justa v Trstu je bila 15. novembra zahvalna maša slovenskih vernikov, ki je tudi vsakoletna priložnost za srečanje s tržaškim škofom. Somaševanje je vodil in v slovenščini pridigal škof msgr. Evgen Ravnani. Obred je povezovala prof. Lučka Susič. Veliko je bilo skavtov in skavtinj v krojih, pela sta združeni zbor Zveze cerkvenih pevskih zborov pod vodstvom Edija Raceta in otroci pod vodstvom sestre Karmen Koren. Slikovit je bil spoved z darovi zemlje. Udeležba je bila večja od običajne.

Pri Sv. Antonu pri Kopru so novembra predstavili domačemu občinstvu pesniško knjigo - prvenec pred 40 leti umrlega Ferruccia Jakomina. Knjigo je izdala založba Mladika na pobudo pesnikovega sorojaka škedenjskega kaplana g. Dušana Jakomina.

MINISTRA NA SLOVENSKIH ŠOLAH

Slovenska šola v Italiji je prvič doživela skupni obisk šolskih ministrov Italije in Slovenije. Luigi Berlinguer in Slavko Gaber sta 16. novembra obiskala stavbo pri Sv. Ivanu v Trstu, kjer so osnovna šola Oton Župančič, srednja šola Sv. Ciril in Metod ter pedagoški licej Anton Martin Slomšek. O odprtih vprašanih slovenskega šolstva sta se nato razgovorila s slovenskim Enotnim šolskim odborom. Pred tem sta se ministra srečala v Ljubljani in obiskala italijanski šoli v Kopru.

PREDSTAVA V KRMINU

V povsem obnovljenem občinskem gledališču v Krminu je bila 16. novembra prva predstava za Slovence. Nastopilo je Primorsko dramsko gledališče iz Nove Gorice. Zbralo se je veliko občinstva iz Brd na obeh straneh meje ter iz drugih krajev. Večer je v imenu Krožka briške mladine pripravila kulturna delavka in krminska slovenska občinska svetovalka Elena Orzan, ki je tudi pozdravila prisotne.

SLOVENC V MONOŠTRU

V Monoštru na Madžarskem sta slovenski in madžarski predsednik Kučan in Goencz odprla novi slovenski generalni konzulat in pa Slovenski kulturni in informativni center. V stavbi bo tudi sedež radia.

UMRL "KRALJ POLKE"

V Združenih državah je 14. oktobra umrl "kralj slovenske polke" Frank Yankovic. Rodil se je 28. julija 1915 v rudarskem naselju Davis v Zahodni Virginiji, a že v njegovem šestem mesecu se je družina preselila v slovensko četrt Clevelanda Collinwood, kjer je želel biti tudi pokopan z obredom v slovenski cerkvi Marije Vnebovzete.

Jankovič je začel zgodaj igrati na harmoniko. Po poroki je z ženo odprl restavracijo v Clevelandu. Med vojno je bil ranjen v Normandiji, nato je skrbel za razvedrilo vojakov na frontah. Od leta 1945 do 1967 je izdal več kot 200 plošč. Leta 1948 je prvič prodal milijon izvodov kake svoje plošče. Leta 1950 so ga proglasili za kralja polk. Nastopal je po vseh Združenih državah. Ko so leta 1986 uvedli glasbeno nagrado Grammy Award tudi za polko, jo je prejel kot prvi. Harmonike so mu zaigrale tudi v slovo na pogrebu.

SLOVESNOST V ŠKRBINI

Na dan, ko se v Veliki Britaniji spominjajo padlih v vseh vojnah, 11. novembra, je bila v Škrbini na Krasu pomembna slovesnost. Časnikar in bivši kapetan SOE John Earle je v imenu veteranske organizacije Special Forces Club iz Londona položil venec pred ploščo, ki je posvečena 18 primorskim padlim, večinoma pa po vojni pobitim padalcem. Gre za fante, o junaški in tragični poti katerih Mladika že dalj časa objavlja gradivo v rubriki Iz arhivov in predalov. Earle se jim je poklonil tudi s slovenskim nagovorom. To je bila prva počastitev teh domoljubov z angleške strani.

Venca so položili še bivši pripadnik OSS Bob Plan v imenu preživelih članov ameriških misij pri partizanih v Sloveniji in trije preživeli primorski padalci Stanko Simčič, Cvetko Šuligoj in Ivo Božič, ki je tudi spregovoril. V imenu borčevske organizacije se je žrtev spomnil Srečko Kukanja. Ob plošči je stala častna straža slovenske vojske.

UMRL OSKAR BOLE

Novembra je v Trstu umrl šolnik Oskar Bole. Star je bil 84 let, rodil pa se je v Sežani. Že pred vojno je postal učitelj, po njej pa je bil didaktični ravnatelj v Dolini in pri Sv. Jakobu, nato nadzornik za slovenske osnovne šole.

LEON ŠTUKELJ STOLETNIK

V Novem mestu je bila 12. novembra velika slovesnost ob 100-letnici rojstva najstarejšega olimpijca in najuspešnejšega slovenskega športnika Leona Štuklja. Ob še čilem jubilejantni so bile najvišje slovenske oblasti, prisoten pa je bil tudi predsednik Mednarodnega olimpijskega komiteja Juan Antonio Samaranch.

ČERNIGOJ V GORICI

Ob stoletnici rojstva tržaškega slikarja Avgusta Černigoja so 4. novembra odprli v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici veliko razstavo 138 njegovih del, ki zelo učinkovito prikazujejo različna umetniškova obdobja, sloge in tehnike. Gre za slike iz zasebnih zbirk. Po pozdravu Franke Žgavec je o razstavi spregovoril likovni kritik Joško Vetrh. Za glasbeni utrinek je poskrbel Peter Gus. Izšel je tudi lep katalog.

Prenovljeni Stadion 1. maj in 40 let SŠI

V Trstu so 7. novembra slovesno predali uporabnikom prenovljeni osrednji del Stadiona 1. maj, v katerem imata sedež Športno združenje Bor in Kulturno društvo Slavko Škamperle. Predsednik Bora Aleksander Rustja je orisal premagovanje težav pri ohranjanju in krepitevi vloge tega slovenskega središča v Trstu. Spregovorili so še predsednica kulturnega društva Milica Kravos in številni gostje. Na sporedu so bili še nastopi mešanega pevskega zbora Rdeča zvezda, ki ga vodi Rado Milič, in mladih športnikov-glasbenikov. Odprli so tudi fotografsko razstavo Maria Magajne.

Naslednjega dne so v istih prostorih predstavili Veliko knjigo slovenskih športnih iger, ki so jo ob 40-letnici teh nekdanjih športnih prireditev sestavili Branko Lakovič, Mario Magajna in Bojan Pavletič, ter novo knjigo Dušana Jelinčiča Tisti vonj po Krasu ali kako sem doživljal Slovenske športne igre. Obe publikaciji je izdalo Združenje slovenskih športnih društev v Italiji. Na slovesnosti je govoril Saša Rudolf, pozdravili pa so predsednik SZ Bor Aleksander Rustja, predsednik ZSSDI Jurij Kufersin in ravnatelj sponzorske Zadrudne kraške banke Klavdij Brajnik.

PRAVICE - SOŽITJE - SOODLOČANJE

Pod tem geslom je bila 6. novembra dobro obiskana javna razprava v Gorici, za katero je dala pobudo skupina mladih družin. V njenem imenu je Mauro Leban opozoril na nekatere težave s sožitjem in rabo slovenščine v samih ustanovah, ki so namenjene Slovencem. O tem so pri okrogli mizi govorili šolnice Sonja Klanjšček, Luciana Budal in Bruna Ciani, predstavnica Kulturnega centra Lojze Bratuž Franka Žgavec, predstavnik Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel Silvan Kerševan, predstavnik Športnega združenja Olympija Franko Bagon, predstavnik skavtov Peter Černic in predstavnik staršev in mešanih zakonov Jurij Paljk. Moderator je bil časnikar Ivo Jevnikar.

Rajko Cibic: Spomini Slovenca v Tujski legiji

Pri Slovenski matici v Ljubljani je izšla knjiga Rajka Cibica - **Spomini Slovenca v Tujski legiji**, 168 strani nekoliko večje oblike in 12 patiniranih listov, na katerih je 68 večjih in manjših barvnih slik. Torej knjiga, ki jo z veseljem vzameš v roke.

Avtor se je rodil leta 1914 v Sovodnjah ob Soči kot avstrijski državljani, od 1918 je bil italijanski, od 1924 jugoslovanski, od 1957 francoski. Ko je imel pet let, mu je umrla mati in zanj so skrbele tete. Študiral je na realki v Ljubljani, nato se je vpisal na ljubljansko univerzo, a ni študiral, ker ga je zanimala politika. Izgubil je vero in postal komunist.

Da bi ga ne zaprli, je leta 1936 pobegnil v Francijo in vstopil v tujsko legijo. Z njo je služil največ v severni Afriki in v Indokini, v Franciji je bil tako malo, da so mu ob prošnjih za državljanstvo odgovorili, da ni bil nikoli v Franciji.

Po vstopu v legijo so ga poslali v severno Afriko in ga začeli uvajati v vojaško življenje. Ker je bil zdrav, velik, močan in utrjen, je vse napore z lahkoto prenašal in se priljubil pri vojaki in častnikih. "Z največjo pozornostjo sem, razumljivo, sledil vsemu, kar se je dogajalo na vzhodni fronti. Novice niso bile najmanj razveseljive, nacisti so napredovali povsod. Brezupno smo se oklepali glasu Londona." Imel je majhen radijski sprejemnik in vsak večer so se zbirali v njegovi sobi in poslušali poročila. Rusi so končno napredovali, a tudi Amerikanci so se izkrcali v Franciji. Mnogi Francozi so bili proti Amerikanem, sam pisatelj je bil neodločen. Bil je podoficir z izpitom narednika-vodnika in s šestimi leti službovanja, zato so ga imenovali za aspiranta poročnika. Prestavili so ga v glavni štab tretjega tujskega regimenta v Fès. Jedel je v oficirski menzi in dajal častniška povelja. To mu je prineslo veliko težav, ker se je moral družiti z oficirji, jesti v njihovi menzi in hoditi na njihove prireditve.

Ko so bili povabljeni k upravniku krajevnih zadev, so se vsi za večerjo oblekli "v neoporečne slavnostne uniforme. Sam pa sem bil oblečen v debelo suktnjo in obut v okovane vojaške čevlje. Moral sem poljubiti roko njegovi očarljivi soprogi v večernem dekolteju, biti olikan pri mizi in jesti brez hrupa. Kar pa se tiče pogovora, je bilo sploh bolje, da sem držal jezik za zobmi."

Četo je moral zaradi napredovanja zapustiti. V Fèsu so mu zaupali sekcijo, v kateri so bili višji oficirji in starejši oficir Slovenec Jankovič mu je pomagal vzdrževati disciplino. Toda tudi to četo je moral zapustiti, ker so ga imenovali za kuharja in upravnika oficirske menze. Preselili se je moral v Bedeau v Alžiriji, 200 km južno od Orana, kjer je bil štabov sedež. Vojna se je nagibala h koncu in 5. oktobra 1944 se je avtor izkrcal na provansalski obali.

Med boji so nadaljevali osvoboditev Provanse, Nemci so se ponekod trdovratno borili, drugod so se že prej umaknili. Piščeva enota je imela velike izgube, zato so vse poslali za tri tedne na dopust. Sam je bil ranjen v roko in v lice, da je bil tri tedne v bolnišnici. Potem se

je na lastno željo udeležil vdora v Nemčijo čez Siegfriedovo črto. Ob Renu je počival v postelji v neki vili, vstal je zaradi telefonskega klica, tedaj pa je padla granata in zdrobila posteljo.

1. februarja 1945 so zavzemali Colmar in pisatelj je bil tedaj ranjen. Iz neke hiše so Nemci streljali in pisatelj je hotel vstopiti v sosednjo hišo, ki pa je bila zaklenjena. Stisnil se je v kot "in dobil strel, krogla je šla skozi levo roko. Nemci so pospešili streljanje in druga krogla me je zadela v desno stegno. Krogle so letele tik mojega telesa in se odbijale na cesti pred mojo glavo." Končno je prišel tank in se postavil ob njega, da bi ga zaščitil.

Hitro se je pozdravil in 2. aprila je njegova četa prešla na drugo stran Rena. Naslednjega dne je vstopil v neko sobo, ko je eksplodirala granata in ga zasula z ruševinami in prahom. Nepremično je stal in vojaki so mislili, da je tako junaški, toda "strah me je enostavno paraliziral, bil sem nesposoben vsake najmanjše kretnje."

V Königsbachu je 5. in 6. aprila doživela njegova četa pravo tragedijo. Padli so vodilni oficirji in mnogo vojakov. Pisatelj je prevzel poveljevanje čete in z okrepitevijo rešil položaj. Tedaj si je prislužil avto, ki mu ga je poklonil neki bogataš, ker ni dovolil vojakom, da bi izropali njegovo vilo. Toda čez dva dni je avto zaplenil kapetan Simonnet. Tudi tedaj je za las ušel smrti, ko ga je tank do vratu zasul v neko jamo.

Konec maja 1945 je minister iskal prostovoljne oficirje za boje na Japonskem. Javil se je in še trije drugi. Posledica je bila, da niso šli za nekaj časa na Japonsko, ampak so se znašli za več let v Indokini. Pisatelj je bil najprej v Južnem Annamu, nato je postal poveljnik severnega oklepnega vlaka. Potem mu je potekla služba, dobil je 4 mesece dopusta, si kupil novo simco in odšel s sestrom domov. Podaljšal je bivanje na Daljnem vzhodu in se v Agadirju poročil z vdovo, ki je imela posinovljenca. Toda takoj po poroki je moral spet v vojsko. Prisluzil si je višiški križec častne legije.

Dne 30. aprila 1957 je stopil v pokoj in čez mesec dni dobil po posredovanju nekega generala francosko državljanstvo. Naselil se je v Reimsu in 18 let vodil trgovino za opremo gasilcev in reševalcev. Zdaj živi z družino v Mouginsu na Azurni obali.

Knjiga je izšla najprej v francoščini, v slovenščino jo je prevedla Duša Hibon Zgonec.

Knjiga je napisana v prvi osebi - kot spomini -, ker pa je bil avtor dovolj izobražen in radoveden, je znal opazovati življenje okrog sebe in po svetu in ga slikati stvarno, realistično nazorno in zanimivo, zato podaja knjiga res življenje v severni Afriki in v Indokini tako, kakor se je odvijalo. Pisatelj zna podajati različne pokrajine in njihove ljudi, da so živi in nazorni, enkratni. Kot dober Slovenec je bil v službi vesten in zanesljiv, zato je napredoval, postal vitez častne legije in dobil pet odlikovanj z vojnim križcem. Dvakrat je bil ranjen. Knjiga je bogato ilustrirana.

knjige

Zaustavljeni David, Zbornik o Frančku Križniku Zbral in uredil Franček Smole. Izdala Družina, Ljubljana

Pri založbi Družina v Ljubljani je pred kratkim izšel zbornik **Zaustavljeni David: zgodba o Frančku Križniku**. Zbral in uredil ga je Franček Smole. Pri zborniku so sodelovali: dr. Anton Stres, dr. Ivan Štuhec, pisatelja Boris Pahor in Alojz Rebula, Stane Jagodič in Vinko Ošlak. Na vsak način bogat in razgiban zbornik.

Kdo je bil zaustavljeni David? Bil je nenavaden Slovenec, duhovnik in publicist, doma s Štajerske, kjer se je rodil 17. julija 1944 v Celju. Ko je imel dve leti, je šel služiti, oziroma v rejo k sorodnikom v Senovico pri Sladki gori, v osnovno šolo pa je hodil v Šmarje. Vsak dan je ministriral izobraženeemu župniku Richterju, ki mu je postal drugi oče. Po končani osnovni šoli je šel leta 1960 v semenišče v Zadar, hkrati pa je bil vpisan tudi na gimnazijo v Celju. Obe srednji šoli je končal v treh letih in šel po maturi 1963 k vojakom. Kot vojak je bil večino časa v Skopju, ki ga je po hudem potresu pomagal obnavljati. Po vrnitvi se je 1965 vpisal v ljubljansko bogoslovje, škof Držečnik pa ga je poslal na študij v Rim, kamor pa je lahko odšel šele leta 1966, ko so mu odobrili potni list. Na Gregorijani je študiral do leta 1969, ko je moral zapustiti Rim, ker se je zameril škofu zaradi nekega članka. Študij je nadaljeval v Münchnu do 1978, novo mašo pa je imel že 1971 v Šmarju. Vrnil se je v München, toda 28. marca 1980 je umrl v prometni nesreči v Nemčiji.

“Čeprav je bil Križnikov oče partizanski invalid, mati pa kmečka delavka, je bil že v otroških letih protikomunistično usmerjen in je kot otrok z roko pisal listke, na katerih je napadal osebno krivico. Protikomunistične članke in razprave je pisal vse življenje in jih priobčeval v dostopnih listih, kolikor so jih hoteli priobčevati. Njegovo stališče je bilo: “Skrbno se moramo varovati, da ne bo naše očitjanje

slovenskim komunistom zdrknilo na raven strankarske, strupene klerikalistične propagande, površne trenutne demagogije. Naša družbena kritika bo edino takrat smiselna, strpna in verodostojna, če bo izrazito in globoko zgodovinsko ter psihološko utemeljena. Moramo se najprej boriti za polno, dejansko in učinkovito zajamčeno enakopravnost katoličanov v celotnem družbeno-političnem življenju, da bi tako mogli skupaj z naporji vseh drugače mislečih ustvarjati sodobno, zares demokratično, pluralistično in svobodno narodno skupnost.” V ta namen je veliko pisal, razpravjal, se pogovarjal in prepričeval nasprotnike. Dostikrat so mu članke zaplenili ali so jih uredniki sami odložili. Težave je imel tudi z ljubljanskim škofom, ki ni bil zadovoljen z vsemi njegovimi spisi. Zato je tudi moral zapustiti rimsko Gregoriano.

Lažje stališče je imel pri katoliški Družini v Ljubljani, kjer je lahko marsikaj povedal. Križnik se je močno zanimal za konkretne življenjske usode znanih nosilcev marksistične ideje, za njihova biografska ozadja in zgodovinske razmere, ki so odločilno botrovale temu, kar je na koncu nastalo iz marksizma in komunizma. Poljak Kolakowski je bil prepričan, da je sovjetski boljševisem legitimen, vendar ne edini možen in ne nujen podaljšek izvirne Marksove misli. Tudi Križnik je bil prepričan, da je velika razlika med tem, kar je pisal in učil Marks, in tistim, kar je pozneje nastalo iz njegovega učenja, in sicer predvsem po zaslugi Lenina. Za to, da je marksizem postal takšen, je odločilna Leninova boljševisistična teorija in praksa. Brez Lenina in njegove razlage Marksa marksistično in komunistično gibanje ne bi imelo tistih ideoloških in totalitarnih značilnosti, s kakršnimi se je zapisalo v zgodovino XX. stoletja.

Križnik je osvetljeval marksizem kot pojav, ki se je v zgodovini sicer pripetil, vendar pa nima nikakršne trajne vrednote in nobene zgodovinske usodnosti in nujnosti, ki bi ga zahtevale. V zgodovini se je pojavilo že veliko tiranov in totalitarnih režimov. Mednje sodi tudi komunizem. In nič več kakor to. Križnik je zahteval tudi poštenost do nepravilnosti v lastnem

taboru. Kritika mora sloneti na iskreni ljubezni do Cerkve in domovine.

Križnik je veliko razpravjal tudi o svobodni šoli v svobodni državi. Moderna šola mora biti pluralistična in nobenega utemeljenega razloga ni, da bi izključevala vsako zvezo z religioznostjo in Cerkvijo. Cerkev je kot del civilne družbe normalno navzoča v vsej sodobni javnosti. Križnik je bil v svojih nazorih moderen in sodoben, zato so njegovi nazori še vedno veljavni.

Franček Križnik je bil verjetno med nemarksisti najboljši in tudi najbolj objektivni poznavalec marksizma. Rezilo njegove kritike je bilo ostro, vendar nikoli demagoško in pristransko. Treba je samo brati njegov prikaz Lenina, kjer Križnik ostro zavrta Leninove poglede, hkrati pa izčrpno opisuje tudi pozitivne Leninove

mladika
v vsako
slovensko družino

značajske poteze, njegovo osebno skromnost, delavnost in askezo. Zato ni nobenega dvoma, da je s svojim pisanjem veliko prispeval k temu, da se je med mladimi slovenskimi razumniki, ki niso imeli veliko možnosti, da bi slišali ali brali kaj drugega od uradne propagande, krepili kritični duh do prevladujoče ideologije in so se na ta način ustvarjale možnosti za njen zlom.” Tako sklepa dr. Anton Stres svojo oznako Frančka Križnika v uvodnem eseju.

V zborniku je še sedem Križnikovih esejev iz slovenskih časopisov, revij in zbornikov, neobjavljen je Esej o marksizmu. Za njimi je sedem pomembnejših člankov, več pisem sedmim naslovljencem, Prijateljska agapa Borisa Pahorja, Alojza Rebule, Staneta Jagodiča, Vinka Ošlaka. Franček Smole je sestavil Bibliografijo Frančka Križnika. Knjiga ima več družinskih slik.

Martin Jevnikar

Marijan Zadnikar: Preden odidem

Umetnostni zgodovinar in konservator dr. Marijan Zadnikar je dopolnil 76 let življenja, zato misli, da mora o pravem času prenehati s pisanjem. "Pri 76-ih imam za tako odločitev že kar nekaj pravice. Zato ne bo poslej nobene knjige in nobene zahtevnejše razprave več, ki bi terjala obsežnejša preddela in priprave, ki jih več ne zmorem." Izdal je 43 samostojnih knjig in nešteto razprav in esejev v najrazličnejših revijah in publikacijah po svetu. Ker pa bi rad imel še eno knjigo, "sem zanjo izbral nekaj tistih svojih del, ki so v zadnjih štirih desetletjih izhajala v manj znanih občasnih publikacijah doma in v tujini in so zato zdaj še težje dosegljiva. Vsekakor po svoje dopolnjujejo mojih 43 dosedanjih samostojnih knjig."

Tako je torej nastala in izšla zadnja Zadnikarjeva knjiga **Preden odidem**. In s podnaslovom Dva ducata izbranih del iz štirih desetletij. Založila jo je Družina v Ljubljani. Številne fotografije sta oskrbela Marjan Smerke in Marijan Zadnikar. Strani ima 216 večje oblike. Skoraj vsi eseji imajo povzetek v angleščini.

V uvodu je avtor ob fotografiji napisal kratke življenjske podatke: rodil se je 27. decembra 1921 v Novem mestu, živi pa od 1922 v Ljubljani. Tu je maturiral 1940, diplomiral iz umetnostne zgodovine pri profesorju dr. Francetu Steletu na Univerzi v Ljubljani 1948 in leta 1955 dosegel doktorat znanosti. Od 1947 do upokojitve 1982 je služboval kot konservator v osrednjem slovenskem zavodu za spomeniško varstvo v Ljubljani.

Za svoje znanstveno-raziskovalno in strokovno delo ter za številne knjige je dobil Zadnikar leta 1964 nagrado Sklada Borisa Kidriča, leta 1991 najvišje cerkveno priznanje SPŠK - odličje sv. Cirila in Metoda in leta 1992 nagrado Republike Slovenije za življenjsko delo na področju umetnostne zgodovine. Od maja 1997 je član Slovenske Akademije znanosti in umetnosti.

Zadnja Zadnikarjeva knjiga **Preden odidem** prinaša razprave o romanskem stavbarstvu, o srednjeveški

arhitekturi cistercijanov in kartuzijanov, o slovenskih znamenjih in o nekaterih najvidnejših posameznih spomenikih. To so poglavja iz domače umetnostne zgodovine, ki jim je posvetil vse življenje.

Takoj po rednih izpitih je začel Zadnikar pripravljati doktorsko disertacijo in si izbral za doktorsko obravnavo do takrat še nezbrano in neobdelano romansko arhitekturo na Slovenskem. Pri načrtnem pregledovanju terena pa tudi arhivalnih virov in literature je naštel 140 spomenikov. Pri tem so bili nekateri v celoti ohranjeni, drugi le delno, tretji pa podrti, a so bili opisani v arhivih. Pri tem je odkril na Slovenskem še posebej razširjeno cerkev z vzhodnim zvonikom. Gre za manjše romanske cerkve s pravokotno ladjo z manjšim prezbiterijem ob njeni krajši vzhodni stranici. Stavba je po vzdolžni osi in s prezbiterijem obrnjena proti vzhodu. Zvonik je pri teh stavbah najbolj poudarjeni del, stoji pa tam, kjer je sicer prostor za prezbiterij.

Te vzhodne romanske cerkve so raziskovali številni umetnostni zgodovinarji, vendar niso prišli do enotnih ugotovitev, - tudi Zadnikar nima svojih spoznanj za dokončne, - ker pa je moral k drugim raziskavam, se je zadovoljil z ugotovitvami.

Prešel je na cistercijanski samostan v Stični na Dolenjskem. Ko je proti sredini 12. stoletja nastajal cistercijanski samostan v Stični, je bila njegova pozidava v gradbenem pogledu tako zahtevna naloga, da ji domači stavbeniki ne bi bili kos. Zato so prvi menihi pripeljali primerne stavbenike iz tujine. Ta naj bi bil prinesel s seboj vse potrebne načrte in pripeljal nekaj izkušenih delavcev, vajenih obdelave kamna. Vso drugo težaško delovno silo pa je nabral v bližnji okolici. Po zgodovinskih virih so se dela začela v Stični leta 1132 in je bil ožji samostan razen cerkve v treh letih že pripravljen za sprejem celotne samostanske družine, ki je takrat štela poleg opata še 12 patrov in ustrezno število bratov laikov. Cerkev kot najzahtevnejša stavba je bila dograjena pozneje in posvečena 7. julija 1156.

Gradbenik je bil najbrž Francoz Mihael, ki ni bil redovnik, saj se je v Stični poročil z neko Višnjegorko,

podložnico Alberta Višnjegorskega, advokata stiške cerkve. To je moral gradbenik odkupiti. Menihi so dali hišo in zemljo, da so mogli živeti. Samostan se je razvijal in rastel in danes je eno izmed vodilnih središč slovenskega verskega in kulturnega življenja.

V knjigi je še vrsta razprav o drugih cistercijanskih samostanih na Slovenskem, zlasti o štirih kartuzijah, ki so v srednjem veku nastale na slovenskih tleh. Žička kartuzija, nastala 1160, je bila v vsej srednji Evropi prva, najmlajša pa je bila v Pleterjah pod Gorjanci, ki jo je v letih 1403-1407 ustanovil celjski grof Herman II. in je bil v njej tudi pokopan. Njihove cerkve so bile po zgradbi zanimive po tem, da so imele v zidovih vzdane zvočne posode - štimance, ki so ojačevale glas - pridige in molitve.

Dve knjigi je Zadnikar posvetil opotnim znamenjem, ki bogatijo slovensko kulturno krajino, v zadnji knjigi pa je napisal razpravo **Znamenje in stilne menjave med gotiko in barokom**. Tu je spregovoril o spomenikih v obliki stebrov, kapelic ali križev, ki stoje po vsej Sloveniji na križpotjih, na koncu vasi, v vaseh samih, na poljih in drugod. Nekatera ta znamenja so kiparske umetnine, druga so bolj obrtniška dela, odvisna od dobe in premoženja naročnikov.

Zadnikar je obdelal samo značilnejša znamenja, saj je vseh na tisoče. Ta znamenja pa dajejo slovenski pokrajini svojevrsten pečat in lepoto, ljudem pa nekako varnost na poti.

Knjiga **Preden odidem** je odlično delo in dobro kaže delo enega najuglednejših slovenskih umetnostnih zgodovinarjev in konservatorjev. Bil je znanstvenik in umetnik in delaven človek, zato je napisal toliko knjig, v katerih je podal slovensko stavbarsko umetnost od najstarejših časov do moderne dobe. Pri vsem delu pa ga je vodila goreča ljubezen do slovenskih ljudi in njihove zemlje, ki ima "vse polno po sebi umerjenih pomnikov, ki jih je stoletja ustvarjala in varovala, da jo še zdaj napolnjujejo z lepoto, ki je ni nikoli preveč". S temi besedami je sklenil Marijan Zadnikar knjigo **Preden odidem** in naj bodo tudi sklep tega poročila.

Martin Jevnikar

Sergej Verč, Skrivnost turkizne meduze, Trst, ZTT, 1998 - 284 strani (z uvodno študijo dr. Matjaža Kmecla).

V poletnem času lažje najdemo čas za branje, posebno če gre za detektivski roman, ki ga je napisal domač avtor in se odvija v domačem kraju. Tak je primer Sergeja Verča, znanega zamejskega režiserja in kabaretista, ki je letos pri Založništvu tržaškega tiska objavil svojo drugo detektivsko povest z naslovom *Skrivnost turkizne meduze*. Kot glavni junak nastopa tržaški komisar Benjamin Perko - Beno, po rodu Slovenec, ki smo ga lahko spoznali v prejšnjem Verčevem romanu *Rolandov steber*.

Tudi tokrat mora komisar Beno rešiti zapleten primer umora, saj so pri Sv. Jakobu odkrili okostnjak brez glave in roke: do umora je prišlo leto prej, komisar pa mora napeti vse svoje sile, da po tolikem času odkrije neslutenelega morilca dvajsetletnega dekleta. V teku preiskave je pred nami živa slika Trsta, od kvesture in Rusega mosta do Sv. Jakoba in okoliških ulic, barov in zakotnih gostiln oziroma "oštarij". Okrog komisarja se giba pisana družčina: policisti, trgovci, mlade zapeljivke, zdolgočaseni intelektualci, prestopniki - v Verčevem opisu prepoznamo sleherno ulico in hišo in vtis imamo, da smo tudi sami kdaj že srečali komisarja Bena oziroma bili predmet njegovega opazovanja.

O vsebini Verčevega romana ne bom razpravljala, saj se ne spodobi, da bi razkrili konec te zanimive in privlačne detektivske zgodbe, ki se vrti okoli swatch ure z nazivom *Turkizna meduza*: škoda pa je, da se je avtor zatekel v celo vrsto klišejev, ki so strastnemu bralcu detektivk še kako znani; najprej je tu lik samega komisarja, ki s svojo preobčutljivostjo in utrujenostjo, s svojimi cigaretami in prašnimi čevlji spominja na Humphreya Bogarta - vendar mi ni znano, da bi Bogart kdaj nosil zapestno uro znamke Rolex ali Casio, kot se to dogaja dvema policistoma. Ob Benu je seveda mlado dekle, Jasmin Fortuna, po poklicu bolničarka, ki življenje sprejema veliko bolj ravnodušno od komisarja. V zgodbi nastopa tudi namestnik državnega pravdnika, ki je klišejsko tog, osoren in niti malo intuitiven. Pravo klišejsko apoteozo pa Verč doseže z likom sodnega zdravnika, ki ima v sobi skelet

po imenu Adam in se groteskno navdušuje nad razpadajočimi deli telesa, saj pravi: "*Poglejte to krasno odsekano roko, na primer*" (str. 19). Škoda, da je Verč zašel še v nekaj nerodnosti: tu mislim na staro Tržačanko, ki živi v podrtiji in se izraža samo v narečju, nenadoma pa skoraj avlično vzklikne "*Prècej, gospod komisar prècej*" (str. 32); tu je še komisarjeva neverjetna spretnost navajanja misli Lecca, Pirandella, Danteja, Winckelmana in Goetheja: Verč pa nam nikjer ne pove, ali je branje komisarju sploh všeč; in še, komisar je dolgo let služboval v Kampaniji, ime te italijanske dežele pa celo narobe napiše (*Campagna*, str. 43). Škoda tudi za neverjetno nerodnost, ki si je noben avtor detektivk ne sme privoščiti: mislim na prizor zasliševanja na strani 128, ko

komisar sam pove ime žrtve, takoj zatem pa se razhudi, ko ga obdolženec ponovi in ga sprašuje, kako sploh ve zanj! S tem pa smo prizadeti tudi mi, bralci, ki smo za ime skupaj z obtožencem zvedeli par vrstic više in še iz ust komisarja samega...

Ob vsem tem pa ne gre prezreti dejstva, da je Verč zapisal nekaj zelo dobrih misli o Trstu oziroma o nasprotju med urejeno klasicistično zunanostjo hiš in zlaganostjo njihovih stanovalcev: sicer velja podobno tudi za nekatera druga italijanska mesta, npr. za Turin, vendar je Verč pravilno prenesel ugotovitev tudi na Trst in s tem morda napovedal, da se bo komisar Beno še kdaj pojavil na knjižnih policah, saj je snovi še veliko. Skratka, *Skrivnost turkizne meduze* priporočam bralcem, ki jih detektivke veselijo in ki morda niso še pomislili, da se vsaj na kriminalnem področju Trst lahko kosa z večjimi in že priznanimi prestolnicami zločina.

Neva Zaghet

Herman Kronsteiner: Mati in enajst otrok

Katehetski center iz Ljubljane je izdal knjigo pokojnega duhovnika linške škofije, profesorja glasbe na Visoki šoli za glasbo na Dunaju, skladatelja Hermana Kronsteinerja *Mati in enajst otrok*.

Knjiga prihaja po sedmih ponatisih v nemškem jeziku v Avstriji v zbirki *Kultura* v družini v slovenskem prevodu v času priprave na sinodo, katere geslo se glasi: "Izberi življenje".

Prihaja izpod peresa Hermana, soustvarjalci pa so vsi Kronsteinerjevi otroci iz kraja Losenstein v dolini reke Enns v Avstriji.

Že v uvodu pove, da je pisana

- po nasvetu in želji mnogih;
- kot hvaležen spomin na zgled, ki sta ga dajala mati in oče na svojih 11/12 otrok;
- v vzpodbudo mnogim, posebno mladini, ki jo Bog kliče v zakonski stan;
- v ohranitev mnogim, ki se počutijo nazadnjaške, če se še danes trudijo za krščansko družinsko življenje;
- kot živa priča k pouku Cerkve o družini, ki ga ponovno izpoveduje II. vaticanški koncil;
- kot spričevalo časa, ko mnogi postavljajo ne samo krščansko družino, ampak tudi družino nasploh na kocko, le ta bi morala biti "kot nazadnjaška razvojna stopnja" nadomeščena - ja s čim pravzaprav?

"Če bi se bralci posebno starši ali mladina pri branju o 11/12 otrocih in 8 duhovniških in redovniških poklicih ustrašili," pravi Herman Kronsteiner, "potem jim pomirjujoče rečem: številke niso važne, tudi družina Kronsteiner ne, važen je duh... Naša Kronsteinerjeva mati bi zbrala ves svoj boječi pogum in Vam rekla: "Bodite veseli, da ste starši, ali pa da boste postali starši, nič ni lepšega kot to, kljub vsem težavam. In vendar mi nismo sami - Bog je z nami, starši."

Knjigo je prevedla dr. Danica Godina, prekmurska profesorica germanistike na Dunaju, ki sedaj živi v Celju, kjer bo knjiga prvič predstavljena ob izvajanju avtorjevih skladb.

Marko Waltritsch: Slovenske zadružne Banke

Goriški časnikar in zgodovinar Marko Waltritsch je izdal obsežno knjigo *Slovenske zadružne banke*, ki ima krajši povzetek tudi v italijanščini (str. 213-259). V knjigi je opisal tri vodilne zadružne banke, in sicer: Zadružno kraško banko na Opčinah, Zadružno kreditno banko v Doberdolu in Zadružno kreditno banko v Sovodnjih ob Soči.

Naše zadružne banke so nastale na Goriškem in Tržaškem pred devetdesetimi leti in neprestano rastejo, čeprav je pred nekaj leti grozilo niza-dovanje. Nastale so zato, da bi zavarovale revnejše sloje pred nevarnostjo oderuštva in jim tako omogočile vsaj minimalne pogoje za sprejemljivejše življenje. Mirno lahko trdimo, da se danes naše banke ponašajo z uspehi in stabilnostjo, ki nam zagotavlja častno mesto v družbi sorodnih bank deželnega zadružnega gibanja.

V dobi, ko se daje zelo velik poudarek velikosti in sploh makroekonomskim pokazateljem, nas še vodijo načela zadružništva, vzajemnosti, ne-

pridobitništva, skrbi za človeka, skratka ideali in vrednote, katerih moč in pomen ne smeta prepustiti mesta drugim, mogoče bolj donosnim, a gotovo manj svetlim ciljem.

V tem stoletju je doživela Primorska marsikaj: dve svetovni vojni, fašistično raznarodovalno politiko, politično razdelitev ozemlja. Zlasti ob meji s Slovenijo nas je več deset tisoč. Ohranili smo se in razvijamo se v vseh ozirih, predvsem z odločujočo podporo našega gospodarstva. V njem imajo zelo odločujočo vlogo tudi denarni zavodi.

Waltritsch je v prvem delu knjige opisal zgodovino vsake izmed treh bank, od skromnih začetkov do današnjega izrednega razmaha.

V predzadnjem poslovnem letu, to je v letu 1996, so neposredne vloge, to je vloge na tekočih računih, hranilne vloge, obrestni boni in društvene obveznice presegle vrednost 300.555 milijonov lir, kar je bilo za 8 odstotkov več kot leto prej. Če upoštevamo posredne vloge, v glavnem naložbe v vrednostne papirje, je skupna zaupana vsota preseгла 500 milijard lir. Posojila so znašala 143.500 milijonov lir, od teh zasebnikom približno 40 milijard lir, podjetjem pa preko 100 milijard lir. Vrednost čistega dobička je znašala 4.548 milijonov lir. Vrednost premoženja je bila preko 55 milijard lir.

Zadružna kraška banka je danes najbogatejša slovenska banka v Italiji.

Nastala je leta 1994 iz združitve takratnih posojilnic na Opčinah in v Nabrežini.

Hranilno in posojilno društvo v Nabrežini je bilo ustanovljeno leta 1888 in je bila drugi slovenski denarni zavod na Primorskem. Prebivalci teh krajev so bili predvsem kmetje, Nabrežinci in Devinčani tudi ribiči. Veliko ljudi je bilo zaposlenih v kamnolomih, nekateri so bili samostojni podjetniki, drugi pa odvisni delavci. Ob gradnji železnice so delali kamnolomi s polno paro, a tudi pozneje je šel zlasti nabrežinski kamnolom po vsej Evropi.

Hranilno in posojilno društvo v Nabrežini sta ustanovila 15. aprila 1888 nadučitelj Franc Tomšič in železničar Andrej Stupica z nekaterimi domačini. Takoj se je včlanila v Vošnjakovo Zvezo slovenskih posojilnic v Celju in ostalo v njej do prve svetovne vojne. Že v prvem letu se je vpisalo 34 čla-

nov. Ker so lahko samo člani poslovali s posojilnico, so se ljudje pridno vpisovali med člane. Tudi kraj sam je napredoval. V letu 1850 je bilo le 446 prebivalcev, leta 1898 pa so jih našli že 1.381. Hranilne vloge so obrestovali po 4,5 odstotka, za posojilo pa je bilo treba plačati 6 odstotkov.

Ko so imeli leta 1907 že 221 članov, so spremenili pravila. Za predsednika je bil izvoljen Ivan Milič, za njegovega namestnika Martin Radovič, blagajnik je bil še vedno Andrej Stupica. Izvoljena sta bila še dva odbornika, izstopila sta nadzornika Nemec in Pertot.

Leta 1910 so vložili v hranilnico 42.244 kron hranilnih vlog, posojil so dali 73.120 kron. Leta 1911 je bilo hranilnih vlog 44.917, posojil 39.821 kron. Med vojno je bila Nabrežina preblizu bojišču, zato je posojilnica skromno delala.

Tudi po vojni se razmere niso bistveno spremenile. Dne 17. novembra 1929 je fašistični tajnik poklical na sestanek nabrežinskega župana in predsednike štirih posojilnic in jim naročil, da ustanovijo samo eno posojilnico, ostale tri pa razpustijo.

To se je zgodilo, čeprav se je likvidacija posameznih posojilnic vlekla leta in leta. Denar za poslovanje so dobivali v tržaški Cassa di risparmio.

Hranilnica v Nabrežini je uspešno delala, leta 1953 so imeli 195 dejavnih članov, nad 4 in pol milijona lir hranilnih vlog, čistega dobička pa 231.108 lir.

Dne 27. oktobra 1990 so odprli popolnoma prenovljeno lastno stavbo na glavnem trgu v Nabrežini.

Že 1970 so govorili o združitvi z nabrežinsko denarno enoto, toda Banca d'Italia ni dala pristanka. Do združitve je prišlo konec leta 1994 in naslov so ji dali Zadružna kraška banka. Podobno so naredili tudi v Nabrežini. Z združitvijo je Zadružna kraška banka imela štiri poslovalnice: na Opčinah, v Nabrežini, v Trstu in v Sesljanu. Tem se je v začetku leta pridružila še podružnica v Bazovici. S tem je bil pokrit velik del tržaške pokrajine.

Leta 1997 so znašale hranilne vloge 315 milijard lir, posojila so dosegla 162 milijard lir, čisti dobiček je bil višji od 4 milijard lir. Ob koncu februarja so imeli 60 milijard lir premoženja in 1.075 članov.

Iskreno idoc v amil M Martin Jevnikar

Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete
razpisujeta

XXIV. tekmovanje
zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1998. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-864 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVE-TE, Gorica, viale XX Settembre 85.

Ob drugi izdaji avtobiografije Franca Špeliča

Franco Špelič je med Slovenci, posebno med tistimi, ki jih zanimajo religiozna vprašanja, že znano ime, potem ko je pred leti izšla pri celjski Mohorjevi družbi njegova knjiga *Vrnil se bom k Očetu*. A zdi se, da ta izredni človeški pojav še bolj priteguje tuje zanimanje, posebno v nemškem prostoru, čeprav dejansko njegovi obiskovalci prihajajo z vseh koncev sveta. Vsekakor bo ime tega spreobrnjenega borca VOSa, komunista in miličnika, danes katoliškega duhovnika, ostalo trajno povezano z novo romarsko postojanko, ki je zadnja leta nastala na Slovenskem in se čedalje bolj razvija, namreč z obnovljeno cerkvijo na Kureščku na Dolenjskem. Danes Kurešček s svojo bleščeče renovirano cerkvico sredi dolenskih gozdov po prilivu obiskovalcev že tekmuje s klasičnimi slovenskimi romarskimi središči.

Špeličeva knjiga *Vrnil se bom k Očetu*, ki je izšla pred osmimi leti (in doživela prevod v nemščino), je pritegnila mnoge bralce in bila razprodana. Doživela je tudi kakšen odpor, glede na avtorjevo partizansko preteklost. Tako se je založnica odločila, da izda to knjigo v drugi, popravljeni in dopolnjeni izdaji in jo tudi grafično obogati.

V ta namen je pritegnila - poleg pisca teh vrstic, ki je sodeloval že pri prvi izdaji - tudi Jožefa Razingerja, Stanka M. Maršiča ter Antona Koširja. S tem je knjiga pridobila tudi na pričevalnosti.

Spremna beseda, ki se zavzema za pristnost avtorjevih pričevanj, je vzeta iz prve izdaje. Sledi Špeličeva življenjska izpoved. Začetek ne bi mogel biti preprostejši, v svoji kristalni ljudskosti: "*Starši mojega četa so bili kočarji. Imeli so bajtico z nekaj malega zemlje okrog nje. Očetov oče je po malem zidaril, mati pa je bila dni-narica...*" Toda če bi človek po takem začetku pričakoval neko večerniško zgodbo, bi se hudo zmotil. Dejansko nas Špelič, ki ga brat kot šestnajstletnik pritegne za sabo v partizane, popelje v najbolj dramatične prizore revolucije. Naj v ponazoritev omenimo tri momente: ko brat, prepričan in po-

tem likvidiran kristjan, ob zadnjem slovesu reče "Fant, Bog je!"; ko Špelič kot izkušeni borec spremlja slovensko delegacijo v Jajce in ko v napadu na domobranksko postojanko na Trški gori obleži hudo ranjen.

Nič manj dramatična ni pripoved iz prvih povojnih let, ko v Špeliča, miličnika od Trebnjega do Kamnika, neustavljivo zavrti religiozno vprašanje. Lahko si je predstavljati, kako je takratna stalinistična oblast sprejela njegov izstop iz Partije in njegovo spreobrnjenje. To so bile hude preizkušnje, ki pa jih diskretni avtor samo nakazuje. Vsekakor ga niso ustavile pri njegovem iskanju smisla življenja. In tako si sledijo etape, kakor so študij na teološki fakulteti, začetek mističnih doživetij v Medžugorju, po ženini smrti diakonat in duhovništvo, začetek obnove stare romarske cerkve na Kureščku. Morda ni odveč omeniti, da je Špelič užival naklonjenost metropolita Šuštarja, kakor danes uživa naklonjenost njegovega naslednika.

Do sem je knjiga ponatis gradiva iz prve izdaje. Dodatek, ki sledi, zavzema približno četrtino knjige in vsebuje naslednje prispevke: *Pogovor pod Kamniškimi Alpami*, ki ga je pripeval pisec tega poročila, pogovor z duhovnikom Jožetom Razingerjem *Božja milost nas prehiteva* ter kratek zapis Antona Koširja o zgodovini Kureščka.

Pogovor pod Kamniškimi Alpami je daljši intervju, ki v bistvu hoče obnoviti Špeličevo življenjsko zgodbo od točke, kjer se nehuje njegova avtobiografija, do današnjih dni. Gre za prelomno doživetje v Medžugorju, za vrsto mističnih pojavov, od videnj do sigmatizacije, za njegovo duhovniško življenje, ki se spleta od Bohinjske Bistrice do Jesenic in Zaloga pri Cerkljah. Tudi *Pogovor z duhovnikom Janezom Razingerjem* je v obliki intervjuja. Tega duhovnika, tesnega sodelavca Franca Špeliča, sprašuje Stanko M. Maršič in je ponatisnjen iz revije *Glasnik Kraljice miru*. Zapis Antona Koširja, ki zaključuje knjigo, pa predstavi Kurešček v njegovi geografski in zgodovinski podobi.

Slike lepo dopolnjujejo publikacijo. A bi jo še lepše, če bi bile barvaste. Platnico je okusno opremil Jurij Kocbek.

A.R.

Milan Grego - Živa Gruden: Beneška Slovenija - Slavia Veneta

Pri založbi verskega tednika Družina v Ljubljani je izšla monumentalna knjiga BENEŠKA SLOVENIJA - Slavia Veneta, dvojezična in bogato ilustrirana. Spremno besedilo in prevod je opravila Živa Gruden, fotografije je posnel Milan Grego. Knjiga ima 255 strani večje oblike in 217 fotografij, med katerimi jih je več, ki zajemajo po dve strani, vse pa so v barvah. Tako je knjiga tudi na pogled privlačna.

Živa Gruden je v uvodni besedi predstavila Beneško Slovenijo, ki jo je prvič srečala na šolskem izletu s profesorjem Vinkom Beličičem na Trinkovem domu v Trčmunu, pozneje se je pogosto vračala in se končno tja preselila.

Opisala je politično zgodovino in njeno ureditev. Sprva je spadala Beneška Slovenija (ali na kratko Benečija) pod oglejski patriarhat do 1419, potem je prišla pod beneško republiko in z njo pod Italijo. Sprva so imeli Benečani veliko samostojnosti in so si sami vladali. Imeli so "veliki arengo", - parlament Nadiških dolin. Ozemlje je bilo razdeljeno na "sosednje", to je na vasi s pripadajočimi zaselki, v okviru katerih so zadeve reševali gospodarji - družinski poglavarji. Sosednje Nadiške doline in Aborne so sestavljale Landarsko veliko sosednjo, sosednje vzhodne doline Kozice in Erbeča pa Mersko veliko sosednjo s sedežem v Gorenji Mersi. Vsaj enkrat na leto pa sta se po en predstavnik vsake sosednje sestala pri Sv. Kvirinu. Zadnji tak arengo je bil 2. maja 1804. - Z Napoleonovimi vojnami je bil konec avtonomije.

Benečani so imeli tudi sodno avtonomijo, ki so jo izvajale tako imenovane "banke", sestavljene iz 12 ljudskih sodnikov, imenovane "dvanajstije". Njihova pristojnost je segala od civilnega do krvnega sodstva. Priziv je bil mogoč od ene "banke" na drugo. Najpogostejše so obsojali "na klado", v katero so za določen čas javno uklenili obsojenca.

V 15. stoletju so Benečani dobili prve zapiske. Prvi je bil Starogorski rokopolis (Oratio Dominicalis Sclavoni-

⇒

ce), ki ga je Lovrenc iz Mernika v dolini Idrijce zapisal v letih 1492-1498. Obsega Očenaš, Zdravo Marijo in Vero. Znani so še drugi rokopisi.

Šole so prvotno vodili duhovniki v slovenščini, pod Italijo so prišli učitelji in poučevali tudi italijanščino, dokler ni bila slovenščina prepovedana. To se je zgodilo s slovenščino tudi v cerkvah leta 1933.

Po gričih in pobočjih je kakih 40 votivnih cerkvic. Svojo današnjo podobo so dobile v obdobju pozne gotike, ko so dobile mnogokoten prezbitrij z rebrastim obokom ter s šilasto zaključenimi okni. Taka je cerkva v Landarski jami, pa tudi cerkev sv. Kvirina pri Špetru idr. V knjigi je veliko fotografij in opisov cerkvic v poglavju Pripoved cerkva.

V nadaljevanju opisuje avtorica zavezanost Benečanov lastnim koreninam, čeprav se je samozavedanje mnogokdaj omejevalo na ožjo domačnost, na družinsko in vaško življenje. Kljub vsemu pa so se nekatere stare navade ohranjale skozi stoletja do naših dni. Bogastvo pustnih šem, priprošnje pomladne procesije po poljih in velikonočne navade, kres in svetovivansko cvetje, ki ga spletejo in obesijo nad hišna vrata, vahtni hlebčki, božična devetica s posebnimi ljudskimi molitvami, novoletne in trikraljevske koleda, vse to so priložnosti, ki skozi vse leto zaznamujejo utrip življenja skupnosti in povezujejo mlajše generacije s starejšimi. To poglavje se izteka v besede: "Danes se upravitelji z obeh strani meje srečujejo in iščejo poti, da bi s tega prostora izbrisali razprtije preteklosti in mu omogočili, da skupaj zadiha in zaživi, da svojo zgodovinsko vlogo iz oglejskih časov uveljavi tudi v današnjem evropskem smislu. Srečujejo pa se predvsem in preprosto ljudje, ki na obeh straneh meje govorijo isti jezik, pojejo iste pesmi, delijo veselje in žalost, strah in pričakovanja."

Letos je dobila Beneška Slovenija državno priznano dvojezično osnovno šolo, na kar je morala čakati več kot tisoč let.

Knjiga Beneška Slovenija je napisana strokovno, pregledno, zanesljivo in v takem obsegu, da pove vse, kar je treba vedeti o tej deželi in njenih prebivalcih. Slike so jasne, pregledne in zgovorne.

Martin Jevnikar

...razstave.....

Shalom Trst - pregled razstav

Pod skupnim naslovom Shalom Trst so že nekaj mesecev na ogled zgodovinske, slikarske, fotografske, etnološke in še drugih vrst razstave, ki se z različnih zornih kotov lotevajo bogate in zapletene problematike judovstva, predvsem v povezavi s Trstom.

Široka pobuda prireditelj v Trstu ima torej prostorsko določenost ali zoženost na mesto in na življenje Judov v njem. Nekatere razstave so že mimo, gledališke predstave tudi, nekaj stvari pa si je še mogoče ogledati.

Kdor se zanima za literaturo, ne sme zamuditi razstave v Muzeju Svevo, kjer je prikazan odnos tega inovatorskega pisatelja do judovstva; kdor hoče spoznati pomembne judovske družine in njihov doprinos tržaškemu gospodarstvu in kulturi, ta si mora ogledati Muzej Sartorio, kjer so vzeli v poštev celo stoletje od 1814 do izbruh prve svetovne vojne.

Zelo obširna je razstava v miramarskih konjušnicah, kjer so predstavljene razmere, v katerih so živel najvidnejši judovski intelektualci med letoma 1880 in 1930. Gre za prikaz Trsta, Berlina, Budimpešte, Prage in Dunaja, za odnose med tam živečimi skupnostmi in za prispevke splošni kulturi s strani velikih mož tistega časa. Ta razstava bo odprta do 10. januarja, ker so jo zaradi izrednega uspeha podaljšali.

O drugih razstavah so časopisi sproti poročali, zato se ob njih ne bomo zaustavljali, o slikarski v Muzeju Revoltella pa bomo povedali nekaj besed, čeprav so jo zaprli že 8. novembra.

V Muzeju Revoltella so leta 1938 morali ubogati ukaze rasističnih zakonov in odstraniti iz zbirke tiste umetnike, ki so bili Judje. Umaknili so njihove slike v sobo, ki je bila na razpolago le strokovnjakom, kar je zanimiv podatek, saj dokazuje, da so se takratni odgovorni le zavedali važnosti teh del.

Na razstavi je prvi na vrsti Gino Parin oziroma originalno Pollack, ki se je najraje posvečal ženskim portretom, katerim je dodajal klimtovski zlata ozadja ali zmaje v duhu japonskega

okrasja. Najbolj so ga zanimali barvni kontrasti, tako da ima marsikatero delo naslov v zvezi s tem, npr. Roza in črno. Pollack je bil švicarski državljani, a je vseeno našel smrt, ne da bi dosegel svojo državo, kot posredna posledica preganjanja Judov. Z vlakom je obredel pol Evrope in umrl od stradanja, nekako "po naključju".

Arturo Rietti je na razstavi tudi predstavljen s portreti, pri katerih pa je očitno, da je slikarja zanimala predvsem psihološka fiziognomija, tako da je ozadje neizdelano, temno, izstopajo pa mehki prehodi pastelnih barv, ki ustvarjajo značilne poteze portretiranca.

Povsem predan psihoanalizi je bil slikar Nathan, pravzaprav se je lotil slikarstva zaradi sočasne psihoanalitične terapije. Poglobljal se je vase, in nastali so pretresljivi avtoportreti, upodabljeni pa je znal tudi svoje sanje, in pred nami so tesnobne pokrajine z grozečim morjem, ognjeniki bruhajočih žrel in razvaline, ob katerih stoji mož, vedno dosledno naslikan le v hrbet.

Vsa groza in tesnoba morečih sanj pa gotovo ni dosegala tiste, ki jo je utrpel v nemškem taborišču, kjer je tudi umrl.

Nemirno je vzdušje slik, ki jih je naslikal Isaac Harim Bolaffio, znan predvsem po svetlih barvah, jasnih stilizacijah in grozečih zidovih, ki zastirajo pogled proti obzorju.

Peti na vrsti je Giorgio Hirsch, italijančeno Settala. Med vsemi šestimi je najmanj znan v Trstu, saj je večinoma živel v Firencah in tudi njegove slike so se nahajale tam. Pri Hirschu opazimo vpliv impresionizma, ki ga je vodil k slikanju krajin ali kake hiše sredi zelenja.

Najstarejši med prikazanimi umetniki je bil Isidoro Grünhut. Njegova dela so najlepše spričevalo odlično opravljenega študija na nekdanjih akademijah. Treba je bilo slikati realistično, akt Starca je skoraj pretresljivo natančen v prikazovanju telesa, ki ga razžira čas. Pa vendar je bil tudi Grünhut svojevrsten in večkrat se je odmaknil od ustaljenih pravil slikanja. Obraze je na primer izdelal do skrajnosti natančno, vse drugo pa komajda. Pa tudi njegov Kristus, tipičen Jud in ne svetlolasec z modrimi očmi, kot je bila takrat navada, je gotovo sprožil polemike in nezadovoljstva.

Magda Jevnikar

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Po novem sporu med italijanskimi komunisti, ki je seveda odmeval tudi med slovenskimi in znova razdvojil njihove vrste, je obveščevalni službi Čuka uspelo prestreči nekaj dopisov, poslanih v objavo Primorskemu dnevniku. Gre za različno reagiranje med pristaši ekstremista Bertinottija in zmernejšega Cossutte. Ker Čuk dvomi, da bi zadevno gradivo Primorski dnevnik objavil, ga objavlja sam. Imena dopisovalcev so izpuščena.

1.

Spoštovani gospod Bojan Brezigar, v nedeljski številki Vašega dnevnika z dne 1. novembra se žalostite nad novim razkolom, ki je prizadel slovensko levico. To bo škoda tudi za našo skupnost, pravite. Prosim Vas, odgovorite mi na to vprašanje: zakaj, če vam je toliko do enotnosti Slovencev, ste v komentarju v mariborskem Večeru tako strupeno zafrkavali Drago, ki Slovencev ni nikoli razdvajala, kakor jih že petdeset let razdvaja slovenska levica?

Obiskovalec Drage
R.L.

2.

Glej, Primorski dnevnik, s kom boš obrnil. Da ne boš našel svojih kljuk pomazanih z drekom, kakor si jih našel ob Resoluciji Kominforma. Živel Bertinotti!

F.D.

3.

Pravite, da smo pri tretjem Kominformu. Prvi Stalin: Tito. Drugi D'Alema: Cossutta. Tretji Cossutta: Bertinotti. Vsi trije na ramah nas, Slovencev, ki smo imeli prav toliko s Stalinom kot z Bertinottijem. Kdaj bodo komunisti nehali telovaditi na naših plečih?

Živela Slovenska skupnost, ki bo preživela tudi četrti in peti Kominform.

V.T.

4.

Kaj si bo Canciani, preden bo stopil na čelo slovenskim bertinottijcem, iz razlogov okusa, če ne narodne zavesti, poslovenil svoj poitalijančeni priimek? Živel Armand Košuta.

O.P.

5.

Če mi bo cossuttijevski izdajalec Spetič pošiljal naprej ISKRO, mu jo vrnem, z gnilo repo v njej. S Faustom Bertinottijem v nove zarje.

A.S.

Predragi Čuk,

ko sem danes poškilila v Primorski dnevnik, je malo manjkalo, da nisem padla z veje. Virus razkroja se očitno vedno bolj širi med političnimi strankami na italijanskem polotoku. Skrbelo me je, kaj bo s Slovenci tam pod obeliskom. Pa so se izkazali, kajne? Očitno jih je še vedno preveč za eno samo stranko, pa so se požurili, da kot pametni in daljnovidni narodnjaki postanejo komponenta tudi v novoustanovljeni komunistični stranki! Če sem prav obveščena, jih samo pri Fiamma tricolore ne marajo. Ne zato, ker bi ne bilo Slovencev, ki bi bili na to pripravljeni, marveč zato, ker se drugi zvesto držijo lastnih principov in ne sprejemajo drugorodnih somišljenikov.

Morda se bo pa tudi to nekega dne spremenilo, če se bo uveljavila novonastajajoča agencija za strokovno usposabljanje bodočih komponentašev, ki naj v izključno korist manjšine preplavijo vse mogoče stranke, kar se jih bo v doglednem času porodilo zaradi nestabilnosti italijanske notranje politike.

Le kako morejo pripadniki italijanske manjšine v Sloveniji in Hrvaški biti tako enotni, da delujejo že čezmejno in so iz leta v leto bolj številni! Kot da bi se ravnali po zastareli, anahronistični maksimi: V slogi je moč! Kako nazadnjaški so, se Ti zdi? Kaj praviš? Se Ti ne zdi? Ah, tako! Meniš, da bi se vsaj koroški in primorski Slovenci lahko združili in (p)ostali predvsem Slovenci? Da bi bili vsi 'otroci Slave', kot je že Prešeren modroval, udje istega telesa, člani istega naroda? Čakaj, no, kaj je bil Prešeren morda predhodnik globalizacije?

Če Slovincem pod obeliskom tokrat ni uspelo vpisati se v Guinesovo knjigo rekordov kot manjšina, ki je prekosila vse druge, ki vztrajajo na enotnosti in skupnem predstavnstvu, zato da ohranijo lastno identiteto in uveljavijo svoje pravice, ne smemo obupati. Morda se jim bo to posrečilo čez kakšno leto, ko bodo zabeleženi kot prva manjšina, ki ji je uspelo izginiti in to izključno z lastnimi močmi, in sicer tako, da se drobi na vedno bolj neznatne komponente, ki pa celo mislijo, da so izredno brihtne.

Pa če preži nanje Pamet za kakšnim vokalom? Spet ne bo nič z vpisom v Guinesovo knjigo rekordov!

Pozdravi mi kar srečaš Slovencev, 'ki dobro v srcu mislijo', da ostanem kar pri našem pesniku.

Tvoja Sovica

za smeh in dobro voljo.

Dijakinja je pri zgodovini študirala matematiko za naslednjo uro. Ko je profesor to opazil, je jezno rekel: "Dol z matematiko!"

"Tako je, dol z matematiko!" so veselo zavpili dijaki.

—o—

Oče vinogradnik je na smrtni postelji zaupal svojemu sinu največjo skrivnost:

Veš, sin, tudi iz grozdja se da narediti vino!

—o—

Katehet: "Kje sta živela Jožef in Marija?"

Otrok: "V Nazaretu."

Katehet: "Kako pa, da se je Jezus rodil v Betlehemu? Zakaj sta šla tja?"

Otrok: "Ker je bila tam porodnišnica."

"Janezek, kako je bilo danes v šoli?"

"Slabo! Učiteljica me je kaznovala."

"Tako? Zakaj pa?"

"Zato, ker je Marko postavil risalni žebliček na njen stol."

"Nesramnež! In zakaj si bil ti kaznovan?"

"Zato, ker sem umaknil stol, da ne bi sedla na žebliček."

—o—

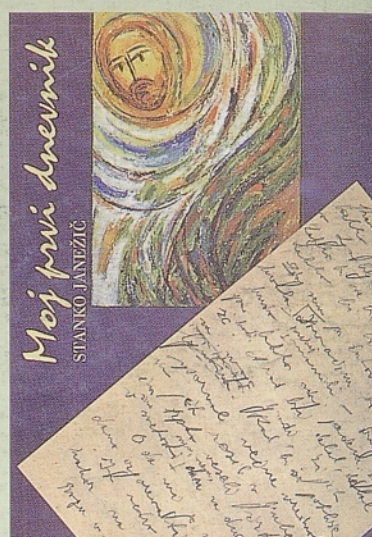
— Krasne zobe imate!

— Po mami.

— Pa so vam prav?

—o—

— Prečudovita zima letos, prav za res. Moja žena se je tako prehladila, da že ves teden ne spravi iz sebe niti besedice.

**Pri Slomškovi založbi
v Mariboru in
pri Mladiki v Trstu
je pravkar izšla
knjiga dnevniških zapisov
iz let 1944-1946, katerih
avtor je Stanko Janežič.
Avtor začne svoj dnevnik
med vojno v Ljubljani,
ga nadaljuje
v izgnanstvu in konča maja
1945 na Tržaškem.
Knjigo toplo priporočamo!**

Vsem naročnikom revije Mladika

Blíža se Božič in konec leta, zato smo pri Mladiki razmišljali, kako bi se za praznike spomnili naših bralcev in naročnikov. Sklenili smo, da jih nagradimo s knjižnim darom. Tej številki smo zato bralcem iz Italije priložili položnice za poravnavo naročnine 1999 po pošti. Nagrada je vezana na naročnino. Vsi tisti, ki bodo naročnino za leto 1999 plačali do konca tega leta, lahko na položnici sporočijo, katero knjigo iz priloženega seznama naše založbe želijo v dar. Darilo jim bomo poslali po pošti.

Ponudba velja tudi za bralce v tujini. Zanje velja prav tako rok do 31. decembra, ne glede na to, ali pošljejo naročnino po pošti (datum poštnega pečata) ali po banki.

Izberite si knjigo iz spodnjega seznama in pohitite, ker je število nekaterih knjig na razpolago omejeno.

Marko Sosič - *Balerina, Balerina*
Vinko Beličič - *Blížine in daljave* (žepna izdaja)
CD - *Gallusovo звоčno bogastvo*
Diomira Fabjan Bajc - *Lažni prijatelji*
Bruna Marija Pertot - *Pesmi iz pipe*
Alojz Rebula - *Previsna leta*
Angel Kosmač - *Ricmanje včeraj in danes*
Alojz Rebula - *Severni križ*
Bruno Volpi Lisjak - *Slovensko pomorsko ribištvo*
Jože Peterlin - *Slovensko tržaško gledališče 1945-75*
Razni avtorji - *Svobodni mikrofoni*
Drage Ivan Tavčar - *Ta mala zemška večnost*
Marija Pirjevec - *Tržaški zapisi*
Marij Maver - *Vinka Beličiča pogled nazaj*
Zborniki Drage raznih letnikov